

Ali Rıza KONYALI

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

2024

**T.C.
KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KATILIM
BANKACILIĞININ TEMEL İLKELERİ VE
TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKACILIĞININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Hazırlayan
Ali Rıza KONYALI**

**Danışman
Prof. Dr. Alparslan HANZADE**

Yüksek Lisans Tezi

Ağustos 2024, KAYSERİ

T.C.
KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KATILIM BANKACILIĞININ
TEMEL İLKELERİ VE TÜRKİYE'DEKİ KATILIM
BANKACILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Ali Rıza KONYALI

Danışman
Prof. Dr. Alparslan HANZADE

Ağustos 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu tezin kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları kaynaklar listesine aldığımı, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Ali Rıza KONYALI

T.C.
KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : İslâm Hukuku Açısından Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri Ve Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Değerlendirilmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 73 sayfalık kısmına ilişkin 23/08/2024 tarihinde Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %21' dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dâhil
- 2- Ana Bölümler dâhil
- 3- Sonuç dâhil
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- Kapak hariç
- 6- Önsöz ve Teşekkür hariç
- 7- İçindekiler hariç
- 8- Kaynakça hariç
- 9- Özet hariç
- 10- Yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Önerisi Hazırlama, Tez Yazma ve Teslim Yönergesini inceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 29/08/2024

Danışman: Prof. Dr. Alparslan HANZADE

Öğrenci: Ali Rıza KONYALI

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“İslam Hukuku Açısından Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri Ve Türkiye’deki Katılım Bankacılığının Değerlendirilmesi" adlı Yüksek Lisans Tezi Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi 'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Ali Rıza KONYALI

Danışman

Prof. Dr. Alparslan HANZADE

Temel İslam Bilimleri ABD Başkanı

Prof. Dr. Alparslan HANZADE

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Alparslan HANZADE danışmanlığında **Ali Rıza KONYALI** tarafından hazırlanan “İslâm Hukuku Açısından Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri Ve Türkiye’deki Katılım Bankacılığının Değerlendirilmesi” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / /

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Alparslan HANZADE

Üye :

Üye :

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun tarih ve.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... / /

Doç. Dr. Ahmet TERZİ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

İslâm dini, her daim insanın maddî ve manevî yönüne önem veren mükemmel bir dindir. Dinimiz İslâm; ictimaî, iktisadî ve hukukî olarak bir bütündür. İnsanların dünya ve ahiret saadeti ancak bu bütünlüğe riayet etmekle olacaktır. Varlığı çok eski zamanlara dayanan banka kurumları, varlığını devam ettirmek için büyük oranda faiz sistemini kullanırlar. Faiz sistemine alternatif olacak faizsiz esasa dayalı bankacılık konusundaki bilimsel çalışmalar, 1945 yıllarında başta Mısır olmak üzere Hindistan ve Pakistan’da başlamıştır. Bu ülkelerin öncülüğünde başlayan çalışmalar neticesinde “Faizsiz Bankacılık” sistemi ile ilgili ilk girişim Mısır’da Prof. Ahmed en-Neccar tarafından 1963 yılın Mit Ghmar kasabasında ortaya çıkmıştır. 1980’li yılların başlarında Türkiye dâhil nüfusun büyük çoğunluğu müslüman olan birçok ülkede faizsiz banka teşebbüsü olmuştur. 1980’li yıllarda başlayan bu teşebbüsler daha sonra yaygınlaşmış, günümüzde İngiltere, ABD, Danimarka, Lüksemburg, İsviçre gibi ülkelerde dâhi faizsiz bankaların şubeleri açılmaya başlanmıştır. Türkiye’de, “Katılım Bankacılığı” ile ilgili akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük bir kısmı, İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde yapılan ve konunun fikhî yönünden ziyade iktisadî yönünü ele alan yüksek lisans ve doktora çalışmalarıdır. Günümüzde Katılım Bankaları’nın iktisadî yönü ile beraber fikhî yönünü de ele almaya ihtiyaç vardır. Katılım Bankacılığı konusu nüfusun çoğunluğu müslüman olan ülkemizde tam olarak bilinmemekte ve ilim insanları tarafından tartışılan bir konu olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı Katılım Bankaları’nın işleyiş olarak İslâm Hukuku’ndaki hangi ilkelerden faydalandığını göstermek ve ülkemizde faaliyette bulunan Katılım Bankaları ile ilgili bilgi vermek amacıyla bu çalışmayı yapmak istedim. Çalışmalarım esnasında maddî ve manevî olarak her daim destek olan tez danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. Alparslan HANZADE’ye, her konuda her zaman maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen kıymetli eşime, canım oğullarıma, bu konu ile ilgili çalışmamda önce fikir veren sonra da cesaret veren değerli abim Muhammed SOYUÇOK’a, üzerimde çok emeği olan çok kıymetli ve fedakâr annem ve babama, şimdiye kadar üzerimde emeği olan çok kıymetli hocalarıma ve her zaman yanımda olan değerli dostlarıma teşekkürü bir borç bilir ve şükranlarımı sunarım.

Ali Rıza KONYALI, Kayseri 2024

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KATILIM BANKACILIĞININ TEMEL İLKELERİ VE TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKACILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali Rıza KONYALI

Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2024

Danışman: Prof. Dr. Alparslan HANZADE

ÖZET

İnsanlık tarihinde bankacılığın temeli çok eski zamanlara dayanmaktadır. Para icat edilmeden önce insanlar tasarruflarını biriktirmeye başlamış, bu birikimlerini emanet edecekleri yerler aramış ve bu arayış bankacılık faaliyetlerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Emanet edilen ödünçler önceden aynı iken paranın icadı ile nakdî hale gelmiştir. Bilinen eski perakende bankası 1472’de, en eski ticaret bankası ise 1590’da kurulmuştur. Türkiye’ de ise ilk banka 1845 yılında İstanbul Bankası ismiyle açılmıştır. Bankacılık sektöründe önemli bir yeri olan faiz, uygulanması noktasında başta semavî dinler olmak üzere beşeri sistem ve ideolojiler tarafından tartışılıp eleştirilmiştir. Günümüzde ilerleme sürecine giren Faizsiz Bankacılık 1940-1970 yılları arasında özellikle Mısır’da kendini göstermiştir. “Faizsiz Bankacılık” adı altında yaygınlaşan Katılım Bankaları, başta Müslüman ülkelerde faaliyet gösterirken bugün farklı ihtiyaçların karşılanması noktasında tüm dünyada önem arz eden bir işlevsellik kazanmıştır. Günümüzde 60’dan fazla ülkede faaliyet gösteren İslâmî Finans kuruluşlarının ve bankalarının sayısı dünya genelinde 400’e yaklaşmaktadır. Türkiye’de uygulanan üç tür bankacılık sisteminden bahsedilebilir. Bunlar; Mevduat Bankacılığı, Katılım Bankacılığı ve Yatırım ve Kalkınma Bankacılığıdır. Faizsiz bankacılık sistemi “Özel Finans Kurumları” olarak ülkemize ilk olarak 1984 yılında girmiş, 2000’li yıllarda ilerleme kat etmiş, 2005 yılında ise “Katılım Bankacılığı” adını alarak bankacılık sektöründe büyük bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler katılım bankalarının faizli bankalar karşısında faiz yasağı, akit serbestesi, kâr zarar ortaklığı gibi İslâmî değerleri ve murabaha, müşâreke, mudarebe, sukûk, icâra gibi İslâm Fıkhnı temel alarak alternatifler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Banka, İslâm Hukuku, Faiz, Mevduat Bankacılığı, Katılım Bankacılığı

**FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF PARTICIPATION BANKING IN TERMS
OF ISLAMIC LAW AND EVALUATION OF PARTICIPATION BANKING IN
TURKEY**

Ali Rıza KONYALI

Kayseri University, Institute of Graduate

M. A. Thesis, August 2024

Supervisor: Prof. Dr. Alparslan HANZADE

ABSTRACT

The foundation of banking dates back to ancient times in human history. Before money was invented, people started to accumulate their savings, looked for places to entrust these savings and this search paved the way for the formation of banking activities. While the entrusted loans were previously in kind, they became in cash with the invention of money. The oldest known retail bank was established in 1472 and the oldest commercial bank in 1590. In Turkey, the first bank was opened in 1845 under the name of Istanbul Bank. Interest, which has an important place in the banking sector, has been discussed and criticized by human systems and ideologies, especially celestial religions. Interest-free banking, which is in the process of progress today, manifested itself especially in Egypt between 1940-1970. Participation Banks, which have become widespread under the name of “Interest-Free Banking”, initially operated in Muslim countries, but today they have gained an important functionality all over the world in meeting different needs. Today, the number of Islamic financial institutions and banks operating in more than 60 countries is approaching 400 worldwide. There are three types of banking systems practiced in Turkey. These are Deposit Banking, Participation Banking and Investment and Development Banking. The interest-free banking system first entered our country in 1984 as “Special Financial Institutions”, made progress in the 2000s, and showed a great development in the banking sector by taking the name of “Participation Banking” in 2005. These developments offer participation banks alternatives to interest-bearing banks based on Islamic values such as the prohibition of interest, freedom of contract, profit and loss partnership, and Islamic jurisprudence such as murabaha, musharakah, mudaraba, sukūk, and icāra.

Keywords: Bank, Islamic Law, Interest, Deposit Banking, Participation Banking

İÇİNDEKİLER

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KATILIM BANKACILIĞININ TEMEL İLKELERİ VE TÜRKİYEDE’Kİ KATILIM BANKACILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ İNTİHAL RAPORU TESLİM FORMU.....	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM BANKACILIĞI VE DAYANDIĞI İSLÂMİ İLKELER

1.1. Banka ve Bankacılık	4
1.1.1. Bankaların Önemi	5
1.1.2. Türk Bankacılık Sektöründe Yer Alan Banka Türleri	5
1.1.2.1. Merkez Bankası.....	6
1.1.2.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları	7
1.1.2.3. Mevduat Bankaları	7
1.1.2.4. Katılım Bankaları	8
1.2. Katılım Bankacılığı Sistemi	9

1.2.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	9
1.2.2. Katılım Bankalarının Kurulma Nedenleri	11
1.2.2.1. Dinî Nedenler	11
1.2.2.2. Sosyal Nedenler	12
1.2.2.3. Ekonomik Nedenler	13
1.2.2.4. Politik Nedenler	14
1.3. Katılım Bankacılığı Sisteminin Dayandığı İslam Hukuk İlkeleri	14
1.3.1. Faiz Yasağı İlkesi	15
1.3.1.1. Kur’an-ı Kerim’de Faiz Yasağı	15
1.3.1.2. Hadis-i Şerifler’de Faiz Yasağı	17
1.3.1.3. Diğer Semavi Dinlerde Faiz Yasağı	19
1.3.1.3.1. Mûsevîlikte Faiz Yasağı	19
1.3.1.3.2. Hıristiyanlıkta Faiz Yasağı	20
1.3.2. Belirsizlik (Garar) Yasağı İlkesi	21
1.3.3. Kumar Yasağı İlkesi	22
1.3.4. Spekülasyon Yasağı İlkesi	23
1.3.5. Kâr – Zarar (Risk) Paylaşım Esası İlkesi	23
1.3.6. Faaliyet Alanlarının Belirli Olması İlkesi	24
1.3.7. Faaliyetlerinin Şeffaf Olması İlkesi	25
1.3.8. Varlığa Dayalı Finansman İlkesi	25
1.4. Katılım Bankacılığında Fon Toplama Yöntemleri	26
1.4.1. Özel Cari Hesaplar	26
1.4.1.1. Cari Hesapların İslâm Fıkıhındaki Yeri	26
1.4.2. Katılma Hesapları	27
1.5. Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri	28
1.5.1. Kâr veya Zarar Ortaklığı Esasına Göre Fon Kullandırma	29
1.5.1.1. Mudârebe (Emek/Sermaye Ortaklığı-Profit Sharing Agreement)	29
1.5.2. Fiyat Artışı Finansman Esasına Göre Fon Kullandırma	34
1.5.2.1. Murâbaha (Maliyet Artı Kârlı Satış-Cost Plus Financing)	34

1.5.2.1.1. Klasik Murâbaha	34
1.5.2.1.2. Çağdaş Murâbaha.....	35
1.5.2.2. İcâra (Finansal Kiralama/Leasing).....	36
1.5.2.3. Selem (Bedel Peşin, Mal Vadeli Satış-Deferred Delivery).....	38
1.5.2.4. İstisnâ (Eser Sözleşmesi-Work in Progress)	40
1.5.2.5. Karz-ı Hasen (Faizsiz Ödünç Kredi).....	41
1.5.2.6. Teverruk (Vadeli al, Peşin sat).....	42
1.5.2.7. Komodite (Commodity Murabaha).....	43
1.5.3. Gayri Nakdî Fonlar	43
1.5.3.1. Akreditif	44
1.5.3.2. Teminat Mektubu	44
1.5.3.3. Referans Mektubu	46
1.5.3.4. Tekâfûl (Sigorta)	46
1.5.3.5. Sukûk (Kira Sertifikaları).....	47

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKACILIĞI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları	50
2.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası	50
2.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası	51
2.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası	52
2.1.4. Ziraat Katılım Bankası	53
2.1.5. Vakıf Katılım Bankası.....	53
2.1.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası.....	54
2.1.7. Dünya Katılım Bankası	54
2.1.8. Hayat Finans Katılım Bankası (Dijital Banka)	55
2.1.9. T.O.M. Katılım Bankası (Dijital Bankacılık).....	56
2.2. Katılım Bankalarının Faaliyetleri.....	57
2.2.1. Katılım Bankacılığı Başlıca Göstergeleri.....	58

2.2.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Standardizasyon Çalışmaları	63
2.2.3. Başlıca Konsolide Sektör Verileri.....	64
2.2.4. Katılım Bankalarına Ait Bilgiler	68
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA	74
ÖZ GEÇMİŞ.....	81
TEZ İNTİHAL RAPORU	82

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

a.ş.	: Anonim Şirketi
ATM	: Automatic Teller Machine
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
GPTW	: Great Place To Work
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
KOBİ	: Küçük Ve Orta Boy İşletme
KWH	: Kuwait Finance House
NCB	: Natioanal Commerical Bank
OPEC	: Organization Of Petroleum Exporting Countries
ö.	: Ölüm
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
s.a.v.	: Sallallâhü Aleyhi Ve Sellem
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
T.O.M	: Technology Of Money
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1.1.	<i>Türkiye’de Katılım Bankaları Hakkında Genel Bilgi</i>	10
Tablo 1.2.	<i>Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Son Altı Yıl Verileri</i>	11
Tablo 2.1.	<i>Katılım Bankacılığı Başlıca Göstergeleri</i>	58
Tablo 2.2.	<i>Uzaktan Müşteri Kazanımı İstatistikleri</i>	62
Tablo 2.3.	<i>Katılım Bankaları ve Genel Bankacılık Sektörü Karşılaştırması (Milyon TL, %)</i>	65
Tablo 2.4.	<i>Katılım Bankalarının Finansal Verileri (Bin Türk Lirası)</i>	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.	İslami Finans Varlık Büyümesi (2016-2022, Milyar ABD Doları)	59
Şekil 2.2.	Fintek Pazar Büyüklüğü (Milyar ABD Doları).....	60
Şekil 2.3.	Toplam Sukûk İhraç Tutarı (Milyar TL)	61
Şekil 2.4.	Türk Bankacılık Sektörü ve GSYH'YE Oranı	66
Şekil 2.5.	Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektördeki Payları	67
Şekil 2.6.	Katılım Bankalarının Toplanan Fon Gelişimi	67

GİRİŞ

İnsan ictimai bir varlıktır. Toplum içinde her ihtiyacını tek başına karşılayamaz. Bu ihtiyaçlarını karşılamak ve mal veya hizmetler elde edebilmek için çeşitli yollara başvurmuştur. Bu yollar arasında paranın icadından önce ödünç ve takas gibi yöntemler en bilinen uygulamalar olmuştur. Sonra, medeniyetler ilerledikçe ve geliştikçe bu ödünç ve takas sistemleri ile beraber para ve paraya bağlı uygulamalar da değişim ve gelişim göstermiştir. Paranın icadı ve ticaretin gelişmesi ile beraber sonraki dönemlerde bankacılık sistemi ortaya çıkmış ve yakın bir zamana kadar da modern bankacılığın temelleri atılmıştır. Özellikle Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (sav) temeli, helal kazanca ve faizsiz ticarete dayanan bir süreç başlatmıştır. Nitekim günümüzde banka deyince aklımıza ilk başta gelen kavram faiz olmaktadır.

Klasik banka tanımında bankalar; mevduat toplayıp, topladıkları bu mevduatları faiz olarak müşterilerine kullandıran veya kredi verip faiz tekrar olarak geri alan bir sistem ile işlemektedir. İslâm dinine göre haram olan bu sistemin işleyişini değiştirmek, helal olmayan bu sistemi Müslümanların lehine çevirmek ve helal yoldan bankacılık faaliyetlerini sürdürmek amacıyla temelini Hz. Peygamber'in (S.A.V) atmış olduğu İslâm iktisat sistemine uygun alternatif "Faizsiz Bankacılık Sistemleri" ortaya atılmıştır. Yine özellikle 1970'li yıllarda Arap ülkelerinde, petrol fiyatlarının artması neticesinde bütçelerinin fazla vermesi ve bu fazlalığın İslâm'ın haram kıldığı faizden uzak olarak bir yatırıma ve üretime dönüştürme fikri, Katılım Bankaları'nın meydana gelmesine ortam hazırlamıştır.

Dünya üzerinde yaşanan insanlık dışı faaliyetlerin birincil sebebinin ekonomik yönden güçlü olmak için yapılan sömürü ve zulümler olduğunu biliyoruz. Medenî, ahlâkî, dinî ve hukukî sistemlerin bir gayesi de ekonomiyi canlı tutmaktır. Çünkü günümüzde iktisadî sistem madde üzerine tesisi edilmiş ve bu yüzden bütün ahlâkî değerlerimiz ters yüz olmuştur. İktisadî menfaatler sebebiyle millî, dinî, politik ve kültürel farklılıklar bir

problem haline gelmiştir. Bu gibi sebepler de faizin mevcut olmadığı, insanların emeklerinin sömürülmediği bir banka türünün oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Faizin yasaklanması İslâm dini ile başlamamıştır. Musevilik, Hristiyanlık gibi semavi dinlerde hatta daha eski zamanlarda Amori kökenli Birinci Babil Hanedanlığının Altıncı Kralı ve M.Ö. 1792-1750 tarihleri arasında hüküm süren Hammurabi tarafından hazırlatılan “Hammurabi Kanunlarında” dahi faiz yasaklanmış ve çirkin bir işlem olarak görülmüştür. Fakat günümüzde sadece İslâm dini faiz uygulamalarına karşı en baştaki dik duruşunu muhafaza etmektedir.

Antik çağlardan itibaren, Yunan ve Roma filozoflarından Aristo gibi düşünürler faizin sosyal ve ekonomik zararları üzerine yoğun bir şekilde tartışmışlar ve faizin toplumsal düzen üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini belirtmişlerdir. Batı dünyasının kutsal metinlerinde de faiz, genellikle olumsuz bir şekilde değerlendirilmiş ve yasaklanmıştır. Ancak tarih boyunca, özellikle Yahudiler ve daha sonra Hristiyanlar tarafından bu yasaklar zaman zaman aşılmış ve faiz uygulamaları yaygınlaşmıştır. Bu durum da faizin Avrupa ekonomisinin merkezine yerleşmesine yol açmıştır (Küçükcalay, 2018, s. 17-20).

Katılım Bankacılığı sadece faizsiz bir şekilde bankacılık yapan kurumlar mıdır yoksa ortaklık esasına dayanarak bankacılık faaliyeti de yapan ticari şirketler midir? Katılım Bankaları, işleyişinde İslâm Hukuku’nun hangi temel ilkelerini esas alır? Katılım Bankaları atıl durumda bulunan fonları üretim ve ticaret sistemine dâhil ederek nasıl işletir ve fon sahiplerine nasıl tasarruf sağlar? Bu sorulardan yola çıkarak çalışmamızın ana konusu İslâm Hukuku Açısından Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri olmuştur. Çalışmamızın amacı özellikle Müslümanları, Katılım Bankalarının çalışma prensipleri konusunda bilinçlendirerek, faizli bankalar yerine Katılım Bankaları’nı kullanmalarını teşvik etmek, ülkemizde faaliyet gösteren Katılım Bankaları’nın tanınmasını sağlamaktır. Çünkü Mevduat Bankaları, müşterileri ile yaptığı sözleşmelerde açık bir şekilde faiz kavramını kullanmaktadır. Katılım Bankaları’nın uhdesinde hiçbir şekilde faiz kavramı bulunmamaktadır ve dinî hassasiyetlere sahip bir bankacılık modeli sergilenmektedir. Metodumuz ise hali hazırda Faizsiz Bankacılık sisteminin hem ülkemizde hem de farklı ülkelerde işleyişinin araştırılması ve bu konuda yayınlanmış olan kitap, tez, makale gibi çalışmaların incelenmesi şeklinde olacaktır.

Çalışmamız iki ana bölümden meydana gelmektedir. Öncelikle birinci bölümde temel bir bilgi vermek amacıyla klasik bankanın tanımı ve tarihçesi, daha sonra Katılım Bankacılığı'nın tanımı, tarihçesi, kurulma nedenleri, Katılım Bankacılığı sisteminin dayandığı İslâmi ilkeler, fon toplama ve kullandırma yöntemleri ele alınmıştır. Çalışmamamızın ikinci bölümünde ise hali hazırda ülkemizde faaliyet gösteren Katılım Bankalarının tarihçeleri, kuruluş aşamaları, uygulamada benzerlikleri ve farklılıkları, her sene aralık ayında Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından yayınlanan yıllık rapordaki önemli göstergelerin olduğu kısımlar ele alınmıştır. Çalışmamamızın sonunda meseleyi ele alış sistemimize uygun olarak ulaştığımız sonuç bölümü yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM BANKACILIĞI VE DAYANDIĞI İSLÂMÎ İLKELER

Türkiye’de Katılım Bankacılığı sistemini ele almadan önce banka kavramı ve bankaların önemi ile Türk bankacılık sisteminde yer alan banka türleri hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. O yüzden öncelikle bu konular hakkında kısaca bilgi vermek daha uygun olacaktır.

1.1. Banka ve Bankacılık

Geçmiş dönemlerde ticaretin gelişmesi ve beynelmilel bir özellik kazanması, para ile ilgili kurumların oluşumunu zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluktan dolayı ortaya önce sarraflar çıkmıştır. Bu sebepten sarrafları, bankaların öncüsü olarak nitelendirmek mümkündür. Sarraflar işlemlerini masa üzerinde gerçekleştirmekteydiler. İtalyancada “banco” kelimesi, “masa, sıra” anlamına gelmektedir. Banka kelimesi de bu “banco” kelimesinden türemiştir (Aydın, 2006, s. 13).

Terim olarak ise banka; müşterilerinden para alıp faizle veren, kredi, kambiyo ve iskonto işlemleri yapan; kasalarında para, değerli eşya ve belge saklayan; ticaret ve sanayi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş demektir (TDK, 2022).

Bankacılık kavramını ise banka adı verilen kurumların, kişi ve kurumlardan topladıkları paraları, mevduat adı verilen çeşitli hesaplarda tutması ve tutulan paraların yine kişi ve kurumlara çeşitli şekillerde kullandırması olarak tanımlayabiliriz (Orhan, 2020, s. 6).

Bankalar, vâdesiz mevduat ve vâdeli mevduat olmak üzere iki yöntemle para toplamaktadır. Vâdesiz mevduat, para sahibine faiz getirmemesine karşın vadeli mevduat, para sahibine banka tarafından belirli bir faiz getirisi sunmaktadır. Türkiye’de

dâhil olmak üzere dünyadaki bankaların genelinde ikinci tür para toplama/mevduat yöntemi daha yaygındır.

Banka kurumu, bir yandan faizle para toplayan, öte yandan bu paraları faizle kredi olarak kullandıran, aradaki faiz farkını da gelir olarak alan finansal bir kurumdur (Orhan, 2020, s. 7).

1.1.1. Bankaların Önemi

İktisâdî hayattaki fonksiyonları bakımından bankalar, ülkelerin kalkınmasına destek olan ve ekonomiye yön veren kuruluşlardır. Bankacılık sisteminin daha sağlam ve düzenli olduğu ülkelerin ekonomisinin, daha gelişmiş olduğu görülmektedir. Bankalar, mudîlerinden mevduat toplayıp bir kaynak oluşturması ve oluşan kaynakların daha sonra kredilendirme ve diğer parasal faaliyetlerde kullanılması bakımından ekonomiye büyük katkı vermektedir. Ülkelere ait para politikalarının belirlenmesinde büyük ölçüde etkili olan bankalar, ülkelerin gelişmesinde önemli bir etken olmakta ve dolayısıyla o ülkede yaşayan insanların düzeyini belirlemektedirler. Aslında bankacılık hizmetleri, günlük hayatın önemli bir parçası olan ticaret kadar eskidir. Her ikisi de, paranın icadıyla daha çok ehemmiyet kazanmış ve insanlar arasındaki iş bölümü ve uzmanlaşmanın sonucu olarak ortaya çıkmış ve çeşitli merhalelerden geçerek günümüze kadar ulaşmıştır (Aydemir, 2018, s. 3).

Bankalar, köklü geçmişleriyle, geniş hizmet ağları ve hızla gelişen teknolojilerle donanmış kuruluşlardır. Toplumun geniş kesimlerine hitap eden bu kurumlar, istihdam sağlayarak ekonomiye katkıda bulunur, bireysel ve ticarî kredi ihtiyaçlarını karşılar, hükümetlerin büyük projelerine finansal destek sağlar ve merkez bankalarının para politikalarının etkinliğini artırır (Aydemir, 2018, s. 4).

1.1.2. Türk Bankacılık Sektöründe Yer Alan Banka Türleri

Ülkemizde bankacılık sektörünün temeli Padişah Abdülmecit döneminde ve Maliye Nazırı Saib Paşa zamanında Haziran 1840 yılında “kaime” adı verilen kâğıt paranın kullanılmaya başlamasına dayanmaktadır. Türkiye’de ilk banka yine Padişah Abdülmecid döneminde 1845 yılında İstanbul Bankası ismiyle açılmıştır. Kısa süre açık kalan bu banka kapanmış ve yerine 1856 yılında İngiliz sermayesi ile Bank-ı Osmanî (Ottoman Bank) isminde bir banka kurulmuştur (Coşar, 2009, s.4).

Türk Bankacılık Sitemini; Osmanlı Devleti Dönemi (1847-1922), Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1933), Kamu Bankaları Dönemi (1934-1945), Özel Bankalar Dönemi (1946-1960), Planlı Dönem (1961-1980), Serbestleşme Ve Dışa Açılma Dönemi (1981-....) olmak üzere altı dönemde inceleyebiliriz.

Ülkemizde yer alan banka türlerini ise Merkez Bankası, Mevduat Bankaları, Yatırım ve Kalkınma Bankaları ve Katılım Bankaları olmak üzere dört grupta ele alabiliriz.

1.1.2.1. Merkez Bankası

Merkez bankaları, ülkelerin para politikalarının merkezinde yer alan, ekonomik istikrarı sağlamakla görevli kurumlardır. Faaliyetleri, diğer finansal kuruluşlardan farklılık gösterir ve bu durum, bireylerin günlük yaşamında önemli etkilere yol açar. Örneğin, alışveriş yaparken ya da para transferi gerçekleştirirken merkez bankalarının rolü göz ardı edilemez. Temel işlevleri, para basmak ve bu paranın ekonomideki dolaşımını sağlamaktır. Ayrıca, fiyat istikrarını hedeflemek, günümüz merkez bankalarının en önemli görevlerinden biridir. Bunun yanı sıra, bazı merkez bankaları altın ve döviz rezervlerinin yönetiminden, malî sistemin gözetiminden, ödeme sistemlerinin düzenlenmesinden ve istikrarının sağlanmasından sorumludur. Bazı ülkelerde ise merkez bankaları, ticarî bankaların denetimi ve gözetimi konusunda da yetkilidir. Merkez bankalarının politikaları ve yapıları, bulundukları ülkelerin siyasi ve sosyal dinamikleri ile ekonomi politikalarının genel çerçevesiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle, zaman içinde merkez bankalarının görev ve yetkileri de değişim göstermiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) yapısı ve izlediği politikaları, ekonomik koşullara ve güncel ihtiyaçlara göre zaman zaman bir takım değişimler de geçirmiştir (TCMB, 2023).

3 Ekim 1931 tarihinde ülkemizde faaliyetlerine başlayan Merkez Bankası, anonim şirket olarak kurulmuştur. Kuruluş Kanunu'na göre Merkez Bankası'nın temel gayesi; ülkenin ekonomik kalkınmasına destek sunmaktır. Merkez Bankası, banknot basma yetkisine sahip durumdadır. 1970 yılında yeni bir kurucu kanunun kabul edilmesiyle Merkez Bankası tarihinde yeni bir süreç başlamıştır. 2001 yılında yaşanan malî krizden sonra 22 Şubat 2001 tarihinde dalgalı kur rejimine geçilmiş ve ekonomide yapısal bir reform süreci başlamıştır (TCMB, 2023).

1.1.2.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde atıl fonlara sahip kurumsal yatırımcılara, fonlarını menkul değer alım ve satımı ile değerlendirmelerinde aracılık ve danışmanlık yapan, işletmelere doğrudan kredi vermeyen ancak işletmelerin uzun ve orta vadeli fon gereksinimlerini karşılayan finansal kuruluşlardır. Yatırım Bankaları, sermaye piyasası araçlarıyla kaynak sağlayarak yatırım yapmak, işletmelerin daha etkin bir yönetime ve sağlıklı bir mali yapıya kavuşmaları için devir ve birleşme konularında danışmanlık hizmetleri sunmak ve mevduat kabulü hariç tüm bankacılık hizmetlerini yerine getirmek amacıyla kurulurlar. Fon sağlamak, danışmanlık hizmetleri vermek ve muhtelif destekleyici hizmetler yatırım bankalarının başlıca faaliyet alanlarıdır (Şenel ve Şekeroğlu, 2019, s. 566).

Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerde sermaye eksikliği yaşayan firmalara veya büyük endüstriyel işletmelerin yeni yatırımlarına kaynak ve teknik destek sağlayarak endüstriyel kalkınmayı hızlandırmayı amaçlayan finansal kuruluşlardır (Kalafat, 1991, s. 57-59).

BDDK'nın Mart 2024 verilerine göre Türkiye'de dört adet kamu, dört adet yabancı ve on iki adet de yerli özel olmak üzere yirmi adet Yatırım ve Kalkınma Bankası bulunmaktadır. Bu bankalarda istihdam edilen personel sayısı 5.699'dur. Türkiye geneli şube adeti ise 68'dir. Ülkemizdeki bankacılık sektörünün fonksiyonel olarak yüzde sekizini Yatırım ve Kalkınma Bankaları oluşturmaktadır.

1.1.2.3. Mevduat Bankaları

Mevduat, arapça kökenli bir sözcük olmakla beraber “ve-de-a” kelimesinden türemiştir. Sözlükte ise bir şeyi bir kimseye emanet vermek manasına gelmektedir (TDK, 2023).

Mevduat Bankaları, müşterilerinden mevduat ve diğer kaynakları toplayarak bu kaynakları kredi verme ve diğer finansal işlemlerde kullanma amacıyla sürekli olarak faaliyet gösteren kurumlardır. Bireyler ve işletmeler, bu bankalara gelir elde etme veya birikim yapma amacıyla çeşitli hesaplar açarak paralarını yatırırlar. Bu hesaplar, vadesiz, ihbarlı, vadeli veya birikimli gibi çeşitli türlerde olabilir. Mevduat bankaları, müşterilerin talepleri doğrultusunda mevduatlarını istedikleri zaman çekebilmelerine olanak tanır ve ekonomide nakit sağlama görevini üstlenirler (akt. Seçmen, 2021).

BDDK'nın Mart 2024 verilerine göre Türkiye'de altı tanesi kamu, yirmi tanesi yabancı ve yedi tanesi de yerli özel olmak üzere toplam otuz üç tane Mevduat Bankası mevcuttur. Bu bankalarda istihdam edilen personel sayısı 119.867'dir. Türkiye geneli şube sayısı ise 9.515'tir. Ülkemizdeki bankacılık sektörünün fonksiyonel olarak yüzde seksen altısını Mevduat bankaları oluşturmaktadır. Bu oran ile Türkiye'de bankacılık sektöründeki en büyük pay Mevduat Bankalarınınındır.

1.1.2.4. Katılım Bankaları

Çalışmamamızın ana konusu olan ve ülkemizde faaliyet gösteren, fonksiyonel olarak bankacılık sisteminin yüzde altısını oluşturan katılım bankaları Türkiye'de ilk olarak 1985 yılında icraata başlamışlardır. 2 Temmuz 2005 yılına değin isimleri "Özel Finans Kurumları" olan bu bankalar, bu tarihten itibaren "Katılım Bankaları" ismi ile ilk kez ülkemizde kullanılmaya başlanmıştır. Dünya genelinde isimleri "İslâmî Bankacılık" olarak bilinmektedir.

Katılım bankaları, nominal faaliyetler üzerinden kâr veya zarar üretmeyen, ancak üretim ve ticaret gibi reel ekonomik faaliyetlere finansman desteğinde bulunan veya doğrudan bu faaliyetleri gerçekleştiren ve bu süreçler sonucunda elde edilen kâr veya zararı müşterileri ile paylaşan kurumlardır. Katılım Bankacılığı, faizsizlik prensibine dayandığından, tasarruf sahiplerinden toplanan fonlar ve müteşebbislere kullandırılan fonlar üzerinden faiz benzeri bir kazanç veya kayıp oluşturmaz. Banka, kendi öz sermayesini ve müşterilerinden topladığı fonları ticari, üretim veya yatırım faaliyetleri ile değerlendirir. Bu faaliyetlerin sonucunda oluşan kâr veya zararı müşterileriyle paylaşır (Tunç, 2022, s. 107).

BDDK'nın Mart 2024 verilerine göre ülkemizde dört adet özel, üç adet kamu ve iki adet de dijital olmak üzere toplam dokuz adet Katılım Bankası faaliyet göstermektedir. Katılım Bankaları'nda istihdam edilen personel sayısı 17.827'dir. Türkiye geneli şube sayısı ise 1.375'dir. Türkiye'de mevcut Katılım Bankaları şunlardır: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş., Dünya Katılım Bankası A.Ş., Hayat Finans Katılım A.Ş. (Dijital Banka), TOM Katılım Bankası A.Ş. (Dijital Banka) (BDDK, 2024).

Çalışmamızın ikinci bölümünde Türkiye’de faaliyet gösteren Katılım Bankalarını ayrıca ele alacağız.

1.2. Katılım Bankacılığı Sistemi

Dünya genelinde İslâmî Bankacılık adıyla bilinen Katılım Bankacılığı, İslâm Ülkeleri’nde ilk olarak 1940’lar sonrasında teorik çalışmalar ile gündeme gelmiştir. Faaliyete geçmesi ise 1960 sonrasıdır. Kurumsal manada 1970 yılından sonra İslâm Kalkınma Bankası ile ilk ciddi teşebbüsler gerçekleşmiştir. Türkiye’de ise 1980’ler sonrasında gündemde yerini almış ve yaklaşık kırk senedir ülkemizde iktisadî hayatın bir parçası olmuştur. Katılım Bankaları, İslâm coğrafyasında ortaya çıkmasına rağmen birçok Avrupa ülkesinde; yine Rusya, ABD, İngiltere gibi ülkeler başta olmak üzere çok sayıdaki ülkede “faizsiz esaslara” göre faaliyet göstermekte ve sayıları her geçen gün giderek artmaktadır (Canbaz, 2018, s.191).

Katılım Bankacılığının geçmişini üç aşamada inceleyebiliriz. Bunlar:

- a. Doğu Dönemi (1972-1975):** Bu dönem; özellikle Arap ve Körfez ülkelerinde, petrol gelirlerindeki artışa bağlı olarak çok fazla nakit paranın hâkim olduğu dönemdir.
- b. Gelişme Dönemi (1976-1983):** Bu dönem Katılım Bankaları’nın Körfez ülkelerinden, doğuda Malezya ve Endonezya, batıda ise İngiltere’ye kadar yayıldığı dönemdir.
- c. Olgunluk Dönemi (1983’den günümüze):** Bu dönem Arap ülkelerinin sahip olduğu petrol gelirlerinin azalması, uluslararası piyasada doların güçlenmesi, faiz oranlarının dünya genelinde artması, OPEC ülkelerinden sermaye çıkışının gerçekleşmesi gibi sebeplere bağlı olarak, ekonomik gerilemenin yaşandığı dönemdir. Bu gerilemeye rağmen, Amerika’da Arap bankaları açılmış, Pakistan, İran, Türkiye gibi ülkelerde Katılım Bankaları kurulmuştur (Türkmenoğlu, 2007, aktaran Dikkaya vd., 2014).

Şimdi ülkemizde faaliyet gösteren Katılım Bankacılığının tarihsel gelişimini ele alarak hangi aşamalardan geçerek günümüze kadar ulaştığını inceleyeceğiz.

1.2.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de, Katılım Bankacılığı sistemi, ilk olarak 16.12.1983 tarihli; 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı “Özel Finans Kurumları” Kararnamesi’nin yayınlanması ile

finans sektöründe 1983 yılında Özel Finans Kurumları ismiyle ortaya çıkmıştır. 1983 yılında hazırlıklara başlayan Al Baraka Türk Katılım Bankası, 1984 yılında faaliyete geçmiş ve Türk Finansal Sistemi’ni yeni bir banka türüyle tanıştırmıştır. Bunun ardından 1989 yılında Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu, 1991 yılında ilk yerli sermayeli Anadolu Finans Özel Finans Kurumu, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu, 1996 yılında ise Asya Özel Finans Kurumu kurularak faaliyetlerine başlamışlardır.

01.11.2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3. Maddesi ile Özel Finans Kurumlarının ismi, “Katılım Bankacılığı” şeklinde değiştirilmiştir. 2015 yılında Ziraat Katılım Bankası, 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası, 2019 yılında Türkiye Emlak Katılım Bankası, 2023 yılında Dünya Katılım Bankası, Hayat Finans Katılım Bankası (dijital) ve T.O.M. Katılım Bankası (dijital) kurularak faaliyetlerine başlamıştır.

Tablo 1.1. Türkiye’de Katılım Bankaları Hakkında Genel Bilgi

Sıra No	Kurum Unvanı	Kuruluş Yılı	Mevcut Durumu
1	Faisal Finans	1984	Türkiye Finans’a katıldı.
2	Al Baraka Türk	1984	Faaliyete devam ediyor.
3	Kuveyt Türk	1988	Faaliyete devam ediyor.
4	Anadolu Finans	1991	Faaliyeti sona erdi.
5	İhlas Finans	1995	Türkiye Finans oldu.
6	Asya Finans/Asya Katılım	1996	Faaliyeti sona erdi.
7	Türkiye Finans	2005	Faaliyete devam ediyor.
8	Ziraat Katılım	2015	Faaliyete devam ediyor.
9	Vakıf Katılım	2016	Faaliyete devam ediyor.
10	Emlak Katılım	2019	Faaliyete devam ediyor.
11	Dünya Katılım	2023	Faaliyete devam ediyor.
12	Hayat Finans Katılım (Dijital)	2023	Faaliyete devam ediyor.
13	T.O.M. Katılım (Dijital)	2023	Faaliyete devam ediyor.

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/sayfa/yayinlar/tkbb-yayinlari>

Tablo 1.2. *Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Son Altı Yıl Verileri*

S. No	Yıl	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Toplam Aktifler	Toplam Özvarlıklar	Toplam Fonlar	Kullandırılan Fonlar
1	2018	1.032	15.029	160,1 Milyar TL	13,6 Milyar TL	105,3 Milyar TL	106,7 Milyar TL
2	2019	1.112	15.654	206,8 Milyar TL	16,7 Milyar TL	137,2 Milyar TL	124,5 Milyar TL
3	2020	1.179	16.040	284,4 Milyar TL	21,7 Milyar TL	149,4 Milyar TL	149,4 Milyar TL
4	2021	1.255	16.849	437,1 Milyar TL	27,6 Milyar TL	322 Milyar TL	240,1 Milyar TL
5	2022	1.311	17.147	717,3 Milyar TL	36,3 Milyar TL	556,4 Milyar TL	369,5 Milyar TL
6	2023	1.375	17.827	1.187,6 Milyar TL	84,3 Milyar TL	891 Milyar TL	643,8 Milyar TL

BDDK’nın Mart 2024 verilerine göre Türkiye’de dört adet özel, üç adet kamu ve iki adet de dijital olmak üzere toplam dokuz adet Katılım Bankası faaliyet göstermektedir. Katılım Bankaları’nda çalışan toplam personel sayısı 17.827, Türkiye geneli şube sayısı ise 1.375’tir.

Yine BDDK’nın Mart 2024 verilerine göre Katılım Bankalarının toplam bankacılık sektöründeki payı 606.480 Milyar TL ile yüzde 8’lik bir orana sahiptir.

Eldeki verilerden de anlaşılacağı üzere ülkemizde her yıl Katılım Bankalarına olan teveccüh artmakta ve Katılım Bankaları gerek şube sayısı, gerekse de personel sayısı ve toplam öz varlıkları ile büyümeye devam etmektedir.

Dünya genelinde ise İslâmi Bankalar, 2022 yılı İslâmi Finans Sistemi REFINITIV (Islamic Finance Development Report) verilerine göre %17 büyümeyle 4 trilyon ABD doları değerinde toplam varlığa ulaşmıştır (TKBB, 2023).

1.2.2. Katılım Bankalarının Kurulma Nedenleri

Her oluşumun oluşmasına etki eden nedenler olduğu gibi Katılım Bankalarının da oluşmasına zemin hazırlayan bazı nedenler vardır. Bu nedenler; dinî, sosyal, ekonomik ve politik nedenler olmak üzere dört bölümde incelenmiştir.

1.2.2.1. Dinî Nedenler

İnsan sadece maddi yönü olan bir varlık olmayıp, manevi yönü de olan bir varlıktır. Hâl böyle olunca insan için her şeyi maddi boyutta değerlendirmek uygun olmaz. İnsanın

manevi boyutunu da dikkat etme zorunluluğu vardır. İslâm dini başta olmak üzere diğer semavi dinler insanın manevi boyutuna uygun olmayan faiz uygulamasına, daima karşı çıkmışlardır (Uçar, 1986, s. 45).

Katılım Bankaları'nın oluşması fikrini ortaya çıkaran en büyük dinî neden birçok ayette ve hadiste geçen faiz yasağıdır. Faiz, Arapça ribâ kelimesinin karşılığıdır. Sözlükte “fazlalık, nemâ, artma, çoğalma; yükseğe çıkma; (beden) serpilip gelişme” gibi manalara gelir. Fıkıh literatüründe ise ribâ; borç verilen bir malı veya parayı belli bir zaman sonunda belirli bir fazlalıkla veya borç ilişkisinden meydana gelen ve zamanında ödenmeyen bir alacağa ek süre tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almak şeklinde tanımlanır (Özsoy, 1995, 12/110).

Kur'an'ı Kerim'de Bakara Suresinin 275-279. ayetlerinde, Âli İmran suresinin 130. Ayet-i kerimesinde faizin haram kılındığı, faizden kaçınılması gerektiği kesin olarak ifade edilmiştir. Bu durumda, mevduat bankacılık sisteminin faiz temelli uyguladığı hizmetlerin kullanımının tüm Müslümanlar için uygun olmayacağı anlaşılmış, faizsizlik temel prensibi üzere, İslâmî kuralları gözeterek alternatif banka uygulamaları geliştirilmeye çalışılmıştır (Emiroğlu, 2021, s. 75).

Faiz ile ilgili ayrıntılı malumatı ileriki bölümde “Faizsizlik İlkesi” konu başlığı altında ele alacağız.

1.2.2.2. Sosyal Nedenler

Farklı sınıflara ait fertlerden oluşan cemiyette barışın ve huzurun tesis edilmesi, o toplumu oluşturan sınıfların arasında iyi münasebetlerin kurulması ve bu münasebetlerin devamlı kılınması ile sağlanır. Bu duruma ulaşmanın başlıca koşullarından biri de zengin ile fakirin arasındaki makasın kapatılmasıdır.

Katılım Bankacılığı sistemi, servet sahiplerinin faizi kullanarak servetlerine servet katma yolunu kapatmada faydalı bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılım Bankacılığı sistemi, sosyal olarak haksız ve zararlı olan iktisadî faaliyetlerin her çeşidini men ederek sosyal adaleti sağlamayı hedeflemektedir.

Maddeyi ön planda tutan Kapitalist sistemin finansal kurumları olan geleneksel bankacılık sistemi, sosyal bankacılık düşüncesinden uzaktır. Çünkü geleneksel bankacılık sisteminde krediler genellikle toplumun üst ve orta düzey gelir grubuna

kullanılmakta ve toplumun alt grubu ekonomik olarak dışlanmaktadır. Ayrıca mevduat bankacılığının faiz temelli olması sermayenin belirli gruplarda birikmesine sebebiyet vermektedir. Hâl böyle olunca toplumda gelir dağılımı dengesiz olmakta, sosyal adalet ve dayanışma çürümeye ve yıkıma uğramaktadır (Uluyol, 2022, s. 43).

Sonuç olarak Katılım Bankacılığının sosyal cihetten özellikleri arasında iktisadî büyüme ve tam istihdama dayalı ekonomik refah, sosyal ve ekonomik eşitlik, ekonomik istikrar ve tasarrufların yatırıma dönüştürülmesindeki iktisadî unsurların kazanmasını sağlayacak bankacılık sektöründeki hizmetler bulunmaktadır (Kaya, 2021, s. 57).

1.2.2.3. Ekonomik Nedenler

İslam ülkelerini iktisadî olarak üç grupta sınıflandırabiliriz. Birincisi; sanayide geri kalmış ve ekonomisi tarıma dayalı olan Yemen ve Sudan gibi ülkelerdir. İkincisi; sanayileri az da olsa gelişmiş, sanayi sektörünün payı tarım sektörüne göre yükselen ve nüfus yoğunluğu fazla olan Türkiye, İran, Pakistan, Mısır gibi ülkelerdir. Üçüncüsü ise Kuveyt, Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ekonomilerinin büyük bir bölümü petrole dayalı olan ülkelerdir. Ekonomisi petrole dayalı olan bu ülkeler sahip oldukları petrol kaynaklarından büyük gelir elde etmektedirler.

Petrol ihraç eden ve dünyada bilinen petrol rezervlerinin büyük çoğunluğuna sahip bu ülkeler 14 Eylül 1960 yılında, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nü, kısa adıyla OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries) isimli bir örgüt kurmuşlardır. 1970'li yıllarda OPEC ülkeleri ortak bir karar alarak petrole zam yapmışlar, bunun sonucu gelirleri daha da artmış ve daha da zenginleşmişlerdir. Gelirlerinin bir bölümünü batı kaynaklarına yatırırken bir kısmıyla da ekonomisi kötü olan İslâm ülkelerinin kalkınmalarına destek olmayı düşünmüşlerdir.

Günümüzde İslâm ülkelerini; ekonomik anlamda canlandırmak, ortak çalışmayı sağlamak, kaynak transferlerini gerçekleştirmek, sermaye hareketliliğini canlandırmak gibi ekonomik nedenlerden dolayı, faizsiz bankaları kurmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bilindiği üzere faiz esasına göre faaliyet gösteren klasik bankalar, sanayi ve ticaretin ortakları olmamaktadırlar. Bu bankalar öncelikle kendi menfaatlerini düşünürler ve kredi sağladıkları firmaların verimli çalışıp çalışmadığını gereği gibi denetlemezler.

Katılım bankaları ise fonlarını ekseriyetle kâr-zarar ortaklığı esasına göre kullandıklarından, ülke ekonomisinin menfaatlerini düşünürler. Ayrıca fon kullanımları da sürekli denetlenmektedirler (Kaya, 2021, s. 67).

Türkiye'de, Katılım Bankaları'nın kurulmasını teşvik eden ekonomik sebepler genellikle birkaç ana tema etrafında şekillenir. Bu temalar arasında, gelişmekte olan ve zengin kaynakları elinde bulunduran Arap ve Ortadoğu ülkelerinden fon sağlama ihtiyacı ile birlikte faizsiz finans sistemi ile ekonomik sistemin dışında kalan veya verimsiz kullanılan tasarrufların ekonomiye dâhil edilmesiyle kalkınmanın teşvik edilmesi bulunmaktadır (Selmi, 2018, s. 10).

1.2.2.4. Politik Nedenler

Katılım Bankacılığı sisteminin ortaya çıkması ve yaygınlaşması hususunda politik nedenlerin de etkisi olmuştur. Pakistan ve İran'da devlet yönetiminin dini esaslara dayanması, Suudi Arabistan'da ise petrol gelirleriyle zenginleşen kişilerin kontrol altına alınma isteği, Katılım Bankacılığı'nın kurulmasında etkili olan politik sebepler arasında yer almaktadır. Ayrıca, mevcut bankacılık düzenine karşı alternatif ekonomik arayışlar da bu tür bir finansal sistemin oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır.

İslâm ülkeleri, uluslararası arenada başta ekonomik yönden güçlü olabilmek için Faizsiz Bankacılığı'nın sunduğu avantajları kullanarak ekonomik kalkınma ve büyümeyi teşvik etmeye çalışmıştır. İslâm Kalkınma Bankası'nın kurulma amaçlarından biri, İslam ülkeleri arasında ticareti artırmak, iktisadî etkinliği güçlendirmek ve uluslararası arenada güçlü bir siyasî irade oluşturmaktır (Selmi, 2018, s. 12).

İslâm ülkeleri arasında ticarî ve ekonomik gelişmeyi sağlayarak, özellikle ekonomik yönden zayıf olan İslâm ülkelerine sermaye girişlerini sağlamak, Katılım Bankaları'nın kurulmasının politik nedenlerinden sayılabilir (Daşci, 2020, s. 32).

1.3. Katılım Bankacılığı Sisteminin Dayandığı İslam Hukuk İlkeleri

Her ticarî işlemde olduğu gibi, banka ile müşteri arasındaki ilişki, öncelikli olarak karşılıklı itimat ile başlar. Bu ilişki, bazen müşterinin elindeki fonu, mevduat bankacılığında karşılığı ile mudî sıfatıyla bankaya vadeli veya vadesiz olarak borç vermesi sureti ile olurken bazen de kredi kullanıcısı olarak, yine belli bir vade

karşılığında borçlanması sureti ile olur. Her iki ilişki içinde, sözlü veya yazılı bir akit söz konusudur. Bu akitlerin önemli özelliği, kâr ve zarar esasına dayalı olmasıdır.

Ayrıca ticarî işlemin İslam'ın öngördüğü temel ilkelere uygun olması gerekir. Bu kapsamda, Katılım Bankacılığındaki ticari ilişkinin kapsamı da İslam'ın belirlediği konu ve alanlarla sınırlıdır. Akit zorunluluğu vardır ve buradaki ilkelere uygun davranılmadığında işlem geçersiz sayılır (Canbaz, 2018, ss. 34).

İslâm hukuku açısından akit serbestesi oldukça geniştir. Bu durma delil teşkil eden Kuran-ı Kerim'de Nisâ Suresi'nin 4/29 ayet-i kerimesi ise şöyledir: “Ey iman edenler! Karşılıklı rızâya dayanan ticaret dışında mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.”

Mâide Suresi'nin 5/1 ayet-i kerimesi ise “Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin. İhramda bulunduğunuz sırada avlanmayı helâl saymamanız şartıyla, size bildirilecek olanlar dışındaki "en'âm" denen hayvanlar sizin için helâl kılınmıştır. Şüphesiz Allah dilediği gibi hükmeder.” şeklindedir.

Nisâ 4/29 ve Mâide 5/1 ayetleri haksızlıkla elde edilmeyen ve karşılıklı rızaya dayanan akitlerin sahih olduğunu belirtmektedir.

Bu bölümde, Katılım Bankaları'nın sözleşmelere taraf oldukları temel ilkeleri ele alacağız.

1.3.1. Faiz Yasağı İlkesi

Türkçe dilinde kullanılan “faiz” sözcüğü, aslında Arapça kökenlidir. Ribâ kelimesi ile eş anlamlı kabul edilir. Faiz, İslâm dininde kesin emirlerle haram kılınmıştır. İslâm dininde faiz, zannedildiği gibi ayet-i kerimelerde de belirtildiği üzere (el Bakara 2/276) malı artırmaz, aksine malın bereketini azaltır. Faiz kavramını; Kur'an-ı Kerim'de Faiz, Hadis-i Şerifler'de Faiz ve Diğer Semavi Dinlerde Faiz olmak üzere üç başlık altında ele alacağız.

1.3.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Faiz Yasağı

Faiz; İslâm dininde Kitap, Sünnet ve İcmâ ile kesin olarak haram kılınmıştır. Kur'ân-ı Kerim'deki faiz ile ilgili ayet-i kerimleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Faizle ilgili olarak Kur'an'ı Kerim'de nüzûl sırasına göre ilk yer alan âyet-i kerimenin meâli şöyledir: “İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, bunu yapanlar - sevaplarını ve mallarını- kat kat arttıranlardır” (er-Rûm 30/39).

Bazı müfessirler, Mekke döneminde inen bu ayetteki ribâ kavramının Kur'an-ı Kerim'de haram kılınan faiz olmadığını öne sürmüş olsalar da çoğunluk görüşü; o zamanlar Arap toplumunda yaygın olan ve ahlaki açıdan eleştirilen faiz işleminin kastedildiği yönündedir (Özsoy, 1995, 12/110)

“Ribâ (faiz) yiyenler, ancak şeytan çarpmış olanın kalkışı gibi, çarpılmış olmaktan başka (bir tarzda) kalkmazlar. Bu, onların: "Alım-satım da ancak faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alış-verişi helal, faizi haram kılmıştır. Kime Rabbinden bir öğüt gelir de (faize) bir son verirse, artık geçmişi kendisine, işi de Allah'a aittir. Kim (faize) geri dönerse, artık onlar ateşin halkıdır, orada sürekli kalacaklardır.” (el-Bakara 2/275)

“Allah, faizi yok eder de, sadakaları artırır. Allah, günahkâr kâfirlerin hiçbirini sevmez.” (el-Bakara 2/276)

“Ey iman edenler, Allah'tan sakının ve eğer inanmışsanız, faizden artakalanı bırakın.” (el-Bakara 2/278)

“Şayet böyle yapmazsanız, Allah'a ve Resulüne karşı savaş açtığınızı bilin. Eğer tevbe ederseniz, artık sermayeleriniz sizindir. (Böylece) Ne zulmetmiş olursunuz, ne zulme uğratılmış olursunuz.” (el-Bakara 2/279)

Bu âyetlerle faiz İslâm dininde kesin bir şekilde haram kılınmıştır. Şayet faizden vazgeçilirse anaparanın borç veren kişiye ait olduğuna vurgu yapılması, anaparaya yapılacak az veya çok her türlü ilâvenin faiz kapsamına gireceğini ifade etmektedir (Özsoy, 1995, 12/110).

“Ey iman edenler, faizi kat kat artırılmış olarak yemeyin. Ve Allah'tan sakının, umulur ki kurtulursunuz.” (Al-i İmrân 3/130)

Hicretin ikinci veya üçüncü yılında, Bakara sûresindeki faiz âyetlerinden sonra nâzil olduğu düşünülen bu âyet, faiz yasağının farklı bir boyutuna dikkat çekmektedir.

Müfessirler, âyette geçen "kat kat arttırılmış olma" ifadesinin, faiz yasağının sınırlarını ve koşullarını belirlemek amacıyla değil, o zamanlarda Arapların sıkça uyguladığı bir faiz şeklini tanımlamak için kullanıldığını kabul etmektedirler (Özsoy, 1995, 12/115).

“Ondan nehyedildikleri halde faiz almaları ve insanların mallarını haksız yere yemeleri nedeniyle (öyle yaptık.) Onlardan kâfir olanlara pek acıklı bir azap hazırlamışızdır.”(en-Nisâ 4/161)

Bu âyet; faizin diğer semavî dinlerde de men edildiğini belirtmekte ve bu yüzden İslâm dinindeki faiz yasağını farklı bir açıdan ele almaktadır. Ayet-i kerimelerde görüldüğü üzere faiz hem önceki toplumlarda hem de İslam dininde kesin olarak yasaklanmış ve haram kılınmıştır (Özsoy, 1995, 12/117).

1.3.1.2. Hadis-i Şerifler’de Faiz Yasağı

Hadis literatüründe, Kur’an-ı Kerim’de yer alan borç faizi ve sadece sünnetin ortaya koyduğu alışveriş faizi olmak üzere iki grup faiz hükmü mevcuttur. Borç faizi hakkındaki hadis-i şerifler az sayıdadır. Bu konuda hadislerin az olması borç faizinin bilindiğine işaret etmektedir. Peygamber Efendimiz (sav) bu mevzudaki ilk izahını, Amroğulları’nın, Mugîreoğulları’ndan faiz alacaklarını istemelerine binaen yapmıştır. Henüz tahsil edilmemiş faizleri terk etmeyi bildiren ilk âyetin nazil olması üzerine Hz. Peygamber (sav) dönemin Mekke Valisi Attâb b. Esîd’e mektup yazarak, “Ya razı olurlar ya da onlara harp ilân edersin” buyurmuştur (Taberî, VI, s. 23).

Alışveriş faizi, Arapların bilmedikleri, ilk defa Hz. Peygamber (sav) tarafından izah edilen bir faiz türüdür. Peşin alışverişlerde meydana gelen faize “**ribe’l-fadl**” (**fazlalık faizi**), vadeli alışverişlerde meydana gelen faize de “**ribe’n-nesîe**” (**veresiye faizi**) ismi verilmiştir. Alışveriş faizi hakkındaki ilk açıklama, 628 yılında gerçekleşen Hayber Gazvesi’nde yapılmıştır. Kur’an-ı Kerim borç faizini Medine döneminin ikinci veya üçüncü yılında nehyederken, alışveriş faizinin nehyedilme süreci ise bundan dört veya beş yıl sonra başlamıştır. Hayber Gazvesi’ne katılan Ubâde b. Sâmit’in rivayet ettiği hadis-i şerif; bu mevzudaki hadis-i şeriflerin bütünlük açısından en önemlisi olarak görülmektedir. Hadis’in meâli ise şöyledir: “Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz cinsi cinsine birbirine eşit ve peşin olarak satılır. Malların sınıfları değişirse

peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi satın” (Müslim, “Müsâkât”, 81; Tirmizî, “Büyû’ ”, 23). Bu hadis, bazı lafız farklılıklarıyla Ebû Saîd el-Hudrî (ö. 74/693) ve Ebû Hüreyre (ö. 58/6788) gibi sahâbîlerden de rivayet edilmiş olup hemen hemen bütün sahîh hadis kitaplarında bulunmaktadır (Buhârî, “Büyû’ ”, 74-82; Müslim, “Müsâkât”, 79-104). Bu hadislerden birinin devamında ise, “Müşteri evine girecek kadar bile vade isterse vermeyiniz; çünkü sizin hakkınızda ramâdan (ribâ) korkuyorum, ramâ ise faizdir” ifadesi yer alır (el-Muvatta’, “Büyû’ ”, 34-35; Müsned, II, 109).

Alışveriş faiziyle ilgili hadislerden anlaşıldığına göre, aynı cins para veya malların birbiriyle peşin olarak mübadelesi sırasında bir bedeldeki fazlalık, faiz olarak değerlendirilir. Bu şekildeki faize; “Fazlalık Faizi” denir. Eğer para veya malın vadeli olarak mübadelesi yapılırsa, tek bedel veya iki bedel fark etmeksizin yine faiz işler. Bu durumda, malın niteliği, kalitesi veya işçiliği ne olursa olsun, aynı türden iki paranın veya malın peşin değişiminde bir bedeldeki fazlalık faiz olarak kabul edilir. Meselâ işlenmiş bir altın, fazla miktarı işçiliğe karşılık tutularak kendisinden daha ağır bir altınla mübadele edilemez. Çünkü Hz. Peygamber (SAV) içinde altın, gümüş ve cevher bulunan bir gerdanlığın tahminî bir para (altın) karşılığında satışına izin vermemiştir. Gerdanlıktaki altınların çıkarılmasını emretmiş ve altınlar çıkarıldıktan sonra, “Altını altın karşılığında tartı ile (eşitliğe riayet ederek) mübadele edin.” buyurmuştur (Müslim, “Müsâkât”, 89-92).

Veresiye faizi ise, ister aynı cinsten isterse farklı cinsten olsun, faize konu teşkil eden iki malın değişiminde bedellerden sadece birisinin veya her ikisinin vadeli olması durumunda ortaya çıkar. Karşılıklı bedeller eşit tutulmuş olsa bile vade halinde veresiye faizi meydana gelir. Meselâ 10 gram altın, vadeli 10 gram altın veya 750 gram gümüş karşılığında satılırsa veresiye faizi ortaya çıkmış olur. İslâm dininin izin verdiği vadeli satış türü, bedellerden birinin para olduğu işlemidir. Paralı bir işlemde ister mal peşin, para vadeli; ister para peşin, mal vadeli olsun alım satım câizdir (Özsoy, 1995, 12/121).

Faizi yasaklayan başka Hadis-i Şerifleri şu şekilde örnek verebiliriz:

Câbir b. Abdullah (Radiyallahu Anh) (ö. 78/697) şöyle dedi:

“Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

“Cahiliye faizi de kaldırılmıştır. Faizlerimizden ilk kaldırdığım faiz Abdulmuttalib bin Abbas’ın faizidir. O tamamıyla geçersiz kılınmıştır.” buyurdu

(Müslim 1218/147, Ebû Dâvûd 1905, Nesâî 2711).

Abdullah İbn-i Mes’ûd (ö. 32/652) (Radiyallahu Anh) şöyle dedi:

“Nebi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

“Faiz yetmiş baptır. Onların günah cihetinden en hafifi, kişinin annesi ile zina etmesi gibidir. Bilin ki, faizin en şiddetlisi Müslüman kişinin ırzıdır!” buyurdu. (İbn Mâce 2274, İbnü’l-Cârûd 647) (Özsoy, 1995, 12/124).

1.3.1.3. Diğer Semavi Dinlerde Faiz Yasağı

Faiz sadece İslâm dininde değil, İslâmiyet’ten önce diğer semavi dinlerde de yasaklanmıştır. Hatta semavi olmayan Hinduizm, Budizm gibi dinlerde ve Antik Yunan döneminde de çirkin görülmüş ve yasaklanmış bir uygulamaydı. Bu bölümde İslâmiyet öncesi semavî dinlerde faiz yasağını, Mûsevîlikte ve Hıristiyanlıkta faiz yasağı olarak iki başlıkta ele alacağız

1.3.1.3.1. Mûsevîlikte Faiz Yasağı

Mûsevîliğin faiz konusundaki tutumu kategorikti ve bu kategori üç ana bakış açısından oluşuyordu.

Bu yaklaşımlardan ilki Exodus (Çıkış) 22: 22-26 ve Levililer 25: 35-38’de ifade ediliyordu. Bu pasajlarda, Mûsevî olanların kendi soydaşlarına, dindaşlarına veya Tevrat’ın hukukuna uyum gösteren fakat Musevi olmayan kişilere borç vermeleri, rehin ve aşırı kâr elde etmek gibi menfaat sağlayan uygulamalarda bulunmaları kesin bir dille yasaklanmıştı.

İkinci yaklaşım ise Ezeziel 18: 1-18’de ve Psalm 15: 1-15’te yer alan pasajlarda bu yasaklar kesin ve yoruma neden olmayacak biçimde netleşiyor ve hem iyi insanın hem de Tanrı’nın çadırına konuk olabileceklerin özellikleri sıralanırken, bu kimselerin faiz almayan kimseler olduğuna direkt olarak vurgu yapılıyordu.

Üçüncü yaklaşım ise Tesniye 23: 19-20’de geçen herhangi bir yabancıya karşı faizle işlem yapılabilir hükmüdür. Tesniyede’ki pasajlarda Mûsevî olan birine faizle borç

verilemeyeceğini ancak Mûsevî olmayan birisine faizle borç verilebileceğini yani faizli işlemlerde bulunabilecekleri ifade ediliyordu (Küçükkalay, 2018, s. 23).

Tevrat'ta yer alan bu pasajlara göre faiz çirkin görülmüş ve yasaklanmıştır.

1.3.1.3.2. Hristiyanlıkta Faiz Yasağı

Faiz, Mûsevîlikte yasak kılındığı gibi Hristiyanlıkta da yasak kılınmıştır. Hristiyanlık dininde faiz ile ilgili en önemli kaynak kutsal kitapları olan İncil'dir. İncil'de faiz uygulamasının hoş karşılanmadığına dair bazı bölümler dolaylı olarak yer almaktadır.

Bunlardan bazıları şu şekildedir:

“Senden dileyene ver, senden ödünç isteyen yüz çevirme” (İncil, Matta 5/42).

“İmdi insanların size her ne yapmalarını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Çünkü şeriat budur, peygamberler de bunu istemektedir.” (İncil, Matta 7/7)

“Siz yalnız onlardan bir iyilik beklemek için yardım ederseniz, bunun için ne teşekkür beklenir? Aynı şeyi günahkârlar da yaparlar. Birilerine ondan karşılık ummak için borç verirsiniz, bunun için hangi teşekkür beklenir? Günahkârlar da bir

karşılık almak için birbirlerine bir şey verirler. Düşmanlarınızı daha çok seviniz, hiçbir şey karşılık beklemeden onlara ödünç veriniz. Böylece ödülünüz büyük olsun. Yücelerin yücesinin çocukları olursunuz. Çünkü o, nankörlere ve kötülere nimet vericidir.” (Luka 6/33, 34, 35).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Hristiyanlıkta faizin açık bir dille ifade edilmese de bazı bölümlerinde kınanmıştır. Faizin haram olduğu İncil'de açıkça dile getirilmese de başka kurumlarda bu açıkça belirtilmiştir. İznik Konsili, 325'te faizi yasaklamıştır. Yine 8. Ve 9. yüzyıllarda kilisenin faizi yasaklayan çeşitli kanunlar öne sürdüğü görülmüş; ancak bunları felsefi alt yapısı oluşturulmadığından etkinlikleri çok uzun süreli olmamıştır (Ustaoglu, 2014, s. 81).

Buna ilave olarak birçok Hristiyan din adamının faize karşı tutum sergiledikleri bilinmektedir. Farklı dönemlerde Hristiyanlıkta faiz yasağına yönelik uygulamaların varlığı olsa da faiz yasağının yerini dolduracak uygulamalar düzenlenmediği için iktisadî ve siyasî gelişmeler sonucunda zamanla faiz yasağı hafiflemiş ve daha sonra da

kilisenin toplum üzerindeki etkisinin ve tutumunun azalması ile serbestleşmiştir (Şimşek, 2019, s. 32).

Faizin, kitap, sünnet, icmâ ile kesin delillere dayanarak yasak olması nedeniyle, Katılım Bankaları işleyişinde faizi kullanmazlar. Hiçbir akitlerinde faiz uygulamasına yer vermezler.

1.3.2. Belirsizlik (Garar) Yasağı İlkesi

Garar, sözlükte “tehlike, risk, kişinin bilmeden canını veya malını tehlikeye sokması” gibi anlamlara gelir. İslâm hukuku terimi olarak bir borç ilişkisinde akit konusunun meydana gelip gelmeyeceğinin belirsiz olması, akıbetinin kapalı olması, akdin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık taşımasını ifade eder. Garar da bir nevi bilinmezlik anlamı içermekle birlikte, akit konusunun elde edilip edilemeyeceğinin belirsizliği genel de “garar” terimiyle karşılanır (İlmihal II İslâm ve Toplum, 2018, s. 367).

Garar, sözleşme konusu malın fiyatının, cinsinin, türünün, özelliklerinin vadeli satışlarda ödeme zamanının net ifade edilmemesi sonucu ortaya çıkar. Ayrıca ortada olmayan bir ürünü satmak da garardır (Karakahya, 2021, s. 112).

Kur’ân-ı Kerîm’de garar kelimesi yer almamakla beraber aynı kökten olan “aldatma” anlamındaki “garî” masdarı mâzî ve muzâri sîgaları ile on beş defa, “aldanma” mânasına gelen “gurur” kelimesi dokuz defa, “çok aldatan” anlamında olup şeytanı nitelendiren “garûr” kelimesi üç defa geçer.

Garar yasağının Kur’an Kerim’deki en kuvvetli dayanağı, bâtil yoldan kazanç elde etmeyi menedip kınayan âyetlerdir. Bu âyetler şu şekildedir: “Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Bile bile, günaha saparak, insanların mallarından bir kısmını yemeniz için onun bir parçasını yetkililere aktarmayın.” (el-Bakara, 2/188). “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin; ancak karşılıklı rızanıza dayanan ticaret böyle değildir ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.” (en-Nisâ, 4/29). “Ey iman edenler! Bilin ki Yahudi din bilginlerinin ve Hristiyan din adamlarının birçoğu halkın mallarını haksızlıkla yerler ve Allah yolundan alıkoyarlar. Altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele!” (et-Tevbe, 9/34). Bu âyetlerdeki “bâtil (haksızlık)” kelimesi için İslâm

âlimleri tarafından değişik yorumlar yapılmış olmakla birlikte hadislerde yasaklanan gararın bâtil kapsamında olduğu hususunda görüş birliği vardır.

İslâm dini, akitlerde şeffaf olmayı tavsiye eder. Sorumlulukların açık bir şekilde, en küçük bir şüpheye bile bırakmadan akitlerde yazılması gerekir. Bu sayede taraflar kendi sorumluluklarını bilir, herkes üzerine düşen görevi yerine getirir ve herhangi bir sorun ortaya çıkmaz (Tunç, 2022, s. 118).

İslâm, tarafların zarara uğramaması, bir tarafın haksız kazanç elde etmemesi adına sözleşmelerde gerekli bilgilerin eksiksiz ve net olarak ifade edilmesini şiddetle tavsiye eder (Karakahya, 2021, s. 60).

İslâm dininin, ticarete şeffaflığa ve açıklığa önem vermesi nedeniyle saydığımız bu sebeplerden dolayı Katılım Bankaları işleyişinde Garar Yasağı İlkesine büyük önem verirler ve yaptıkları akitlerde belirsizliklere yol açacak muğlak hükümlere yer vermezler. Yerine getirilmesi zorunlu yükümlülükleri belirleyen maddeleri kesin ifadeler ile sözleşmelere yazarlar (Tunç, 2022, S. 119).

1.3.3. Kumar Yasağı İlkesi

Kumar kelimesi Türkçe'ye Arapça'daki "kımâr" kelimesinden geçmiştir. Şans ve becerinin birlikte veya tek başına söz konusu olduğu bir olay yahut yarışmanın ya da belirsiz bir olayın sonucu üzerine bahse tutuşma ve bu yolla kazanç elde etme şeklinde tanımlanabilen kumar; türü ve şekli toplumlara ve dönemlere göre değişiklik gösterse de esas itibarıyla haksız kazanç, mal ve zaman israfı, irade zafiyeti ve toplumsal çözülme gibi bir dizi olumsuzluğa yol açtığı için dinler ve temel ahlâk öğretileri tarafından yasaklanmış ve kınanmıştır (Bardakoğlu, 2002, 26/359).

İslâm dininin temel yasaklarından biri de kumar yasağıdır. Nitekim Maide Suresi 90. Ayetinde açıkça yasaklanmıştır. "Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar) ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Onlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, şarap ve kumar yoluyla aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak istiyor. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?" (el-Mâide, 5/90-91).

Kumarın bir faydası olmadığı gibi mal ve mülklerin haksızca el değiştirmesine sebep olmaktadır. Bu durum da toplumda düzeninin bozulmasına, başta aile müessesesi olmak

üzere birçok ortamda sıkıntıların meydana gelmesine sebep olmaktadır(Aktepe, 2018, aktaran Seçmen, 2021, s. 18).

Katılım Bankaları, bu sebeplerden dolayı kumar ve benzeri görülebilecek finansal işlemleri sistemlerinde yer vermezler.

1.3.4. Spekülasyon Yasağı İlkesi

Fransızca kökenli bir kelime olan spekülasyon; sözlükte vurgunculuk ve kurgu gibi anlamlara gelir. İktisadî bir terim olarak ise spekülasyon; gelecekte ekonomik değerlerdeki fiyat değişimlerinden kazanç sağlamak amacıyla yapılan alım-satım işlemlerini içeren ekonomik bir faaliyettir. Bu faaliyet genellikle kişisel analiz ve tahminlere dayanır ve fiyat farklılıklarından kâr elde etmeyi amaçlar (Yüce'den, aktaran Seçmen, 2021).

Ekonomide spekülâtif davranışların ne insanlığa ne de toplumsal değerlere bir katkısı yoktur. Ekonomide spekülasyon, faiz gibi mevcut servetin dengesiz dağılımına ve hak edilmemiş bir zenginlik dağılımına yol açabilir. Bu durum ekonomik anlamda zayıfların, güçlüler tarafından istismar edilmesine neden olmaktadır. Spekülâtif işlemler toplumsal ilişkileri ve fertlerin haklarını zedeler, kişiler arası güveni zedeler. Bu yüzden İslâm'da kazanç elde etmenin yolu normal ticari ve üretim faaliyetleri olarak belirlenmiştir (Tunç, 2022, s. 118).

Katılım Bankaları, spekülasyonun ekonomiye ve topluma verdiği olumsuz sonuçlarından dolayı işleyişinde bu duruma dikkat ederler.

1.3.5. Kâr – Zarar (Risk) Paylaşım Esası İlkesi

İslâm, yaşamın her alanında olduğu gibi iktisadî faaliyetlerde ve servet dağılımında adaleti sağlamak amacındadır. Bu yüzden ticarî bir faaliyette riskler ile kazancın taraflar arasında paylaşılmasını mecburi tutar. Konvansiyonel bankalarda olduğu gibi, sermaye sahiplerine daha işin başında belli bir kazancın garanti edilmesini men eder. Katılım Bankaları'nda, faizin yasak olması elinde bulundurdukları sermaye ile kazanç elde etmek isteyen mevduat sahiplerine ticari bir işlemde yatırımcı (katılımcı ortak) olmak dışında bir seçenek bırakmamıştır. Sermaye sahipleri yatırımcı olmak istedikleri zaman Katılım Bankası ile sermaye sahibi arasında bir ortaklık meydana gelir. Bu ortaklığın sonucunda, kazanç olacağı gibi zarar da olabilir ve bu zarar da ortaklar tarafından

paylaşılır. Çünkü adalet ve hakkaniyet bunu gerektirir. Kâr ve zararın bu şekilde taraflar tarafından paylaşılması; paylaşma, dayanışma ve güveni tesis eder ve güçlendirir. Zararın doğurduğu olumsuz etkileri asgari bir seviyeye indirir ve onun yıkıcı olmasını engeller (Canbaz, 2018, s. 160).

Katılım Bankaları, bir nevi ticari kurumlar oldukları için, müşterileri ile beraber yaptıkları ortak işlerde kâr ve zarara ortak olurlar. Katılım Bankaları'nda kâr payı önceden belli olsa bile net bir şekilde kâr miktarı belirtilmez.

1.3.6. Faaliyet Alanlarının Belirli Olması İlkesi

Katılım Bankaları, İslâm dininin yasakladığı fiilleri iktisadî ve ticarî faaliyet konusu yapmamaktadır. İslâm, yaratılmışların en şerefliisi olarak nitelendirdiği insana ve insanın yaşadığı çevreye zararlı olacak, toplumun huzurunu bozacak alkol, kumar, vb. şans oyunları, domuz eti, zina gibi İslâm ahlâkına ve ilkelerine uymayan ve İslâm iktisat modelinde alım satımına yasaklayan materyalin imalâtını, ticaretini ve finansmanını yasaklamıştır. İslâm'ın tüm ilkelerine eksiksiz riayet etmesi beklenen İslâmî Katılım Bankaları, kesin ve sert ifadelerle yasaklanmış fiillerden, herhangi birini faaliyet konusu yaptığı an, o noktada işlemler fesada uğrar ve İslâmî bir Katılım Bankacılığı'ndan söz etmek mümkün olmaz (Çelik vd., 2021, s. 92).

Bunların dışında, temel insan ihtiyaçlarına karşılık olarak yeme-içme (gıda), giyim-kuşam (tekstil-konfeksiyon), barınma (inşaat) ve eğitim-öğretim alanları başta olmak üzere, diğer ihtiyaçlarını helal ve meşru şekilde karşılayan enerji, ulaşım, turizm, makine-teçhizat, haberleşme gibi insanlara fayda sağlayan teknoloji ürünleri vb. alanlarda yatırım yapılır, finansman sağlanır veya ortak olunur (Canbaz, 2018, s. 161).

Katılım Bankaları, yukarıda belirtilen esaslar doğrultusunda ticareti ve yatırımları finanse ederler. Yaptıkları işlemlerde; spekülasyona yer vermezler. Müşterileri ile net ve detaylı hükümler içeren sözleşmeler yaparak, belirsizliği ortadan kaldırır. Faaliyetlerin doğal risklerini gerek fon yatıran gerekse fon kullanan müşterilerle birlikte üstlenirler. Alacaklarının tahsil tarihlerini, müşterinin ödeme tutarlarını kâr ve zararın paylaşım oranlarını işlemin başında belli ederler ve sonradan değiştirmezler. Finanse edilecek veya yatırım yapılacak alanların İslâm ahlâkına uygun olmasına dikkat ederler (Tunç, 2022, s. 119).

1.3.7. Faaliyetlerinin Şeffaf Olması İlkesi

Açıklık prensibinin bir gereği olarak Katılım Bankasının tüm icraatları ile ilgili ortaklara bilgi sunulur. Resmi otoritelerin denetimi yanında hissedarlar veya fon sahipleri bankanın çalışmaları, kâr-zarar paylaşım yöntemleri, bilanço ve gelir tabloları gibi konular hakkında istedikleri bilgilere istedikleri her an ulaşabilirler. Banka faaliyetlerinin şeffaflığını güçlendiren diğer uygulamalar, bağımsız denetim raporlarının ve reyting şirketlerinin banka hakkında yaptıkları değerlendirme çalışmalarının ve mal tabloların basın yoluyla ilan edilmesi ve genel kurul toplantılarında tartışılmasıdır (Dünya Katılım, 2023).

Ekonomik alanda maddi boyut ve manevi boyut dengesi gözetildiği takdirde, insanların gizli kapaklı işler yapmasına, muğlak sözleşmeler ile belirsizlikler oluşturup, birbirlerini mağdur etmelerine fırsat verilmemiş olacaktır. Ticarete, üretimde ve hizmetlerde, satıcı sattığı şeyin kalitesini, özelliklerini, satış şartlarını doğru ifade edecek, alıcı da tam olarak ne aldığını bilerek bedelini ödeyecektir. İslâm'ın bu ilkesi aynı şekilde katılım bankalarında, projelere katılan tasarruf sahiplerinin proje ve bankanın işleyiş mekanizması hakkında tam bilgiye sahip olması, katılım bankacılığının şeffaflık prensibidir (Selmi, 2018, s. 17)

1.3.8. Varlığa Dayalı Finansman İlkesi

Varlığa dayalı finansman ilkesi, Katılım Bankaları'nın finansman konusu nesneyi "gerçek bir varlığa, değere, ürüne veya mala" dayandırarak alım satımına aracılık ettikleri işlem türüdür (Vatansever, 2000, s. 114).

Katılım Bankaları, reel varlıklara dayalı ticari işlemler yaparak fonlama sağlarlar. Bu özellik, Katılım Bankalarını mevduat bankalarından ayıran ve reel sektöre doğrudan etkisi olan en önemli farklardan biridir. Varlığa dayalı finansman açısından, katılım bankaları özellikle murâbaha ve kira sertifikaları gibi yöntemlerle faaliyet göstermektedirler. Murâbaha yöntemiyle bankalar, müşterilerinin taşıt veya konut gibi ihtiyaçlarını karşılamakta ve gerçek bir satış işlemi gerçekleştirmektedirler. Kira sertifikaları ise menkul kıymetleştirilmiş gerçek bir varlığın satışına aracılık ederek finansmana dayalı işlerin riskini azaltmakta ve geri ödeme güvenliğini artırmaktadırlar (Seçmen, 2021, s. 103).

1.4. Katılım Bankacılığında Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankaları, mevduat olarak bilinen fonları katılımcılık ilkesi gereğince, müşterileri “Kâr ve Zarara Katılma Hesabına” ortak yapmak suretiyle toplarlar. Vade yapısı veya hesap türü bakımından konvansiyonel bankalarla herhangi bir farklılık yoktur. Buna göre, iki çeşit fon toplama yöntemi vardır. Bunlar; Özel Cari Hesaplar ve Katılım Hesapları’dır (Canbaz, 2018, s. 256).

1.4.1. Özel Cari Hesaplar

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3. Maddesine göre cari hesaplar, gerçek ya da tüzel kişiler tarafından Türk Lirası, yabancı para veya kıymetli maden cinsinden vadesiz olarak açılabilen, istenildiği zaman para yatırıp çekilebilen, karşılığında herhangi bir getiri sunulmayan hesaplardır. Cari hesaplar aracılığıyla toplanan emanet niteliğindeki bu fonların kâr/zararı tamamen bankaya ait olup katılım bankaları için maliyetsiz kaynaklardır ve kârlılık için önemlidir. Hayatımızın bir parçası haline gelen cari hesaplar üzerinden; para yatırma ve çekme, para transferleri, ATM kartı ile yapılan işlemler, maaş işlemleri, çek karnesi işlemleri, kredi ve kredi kartı ödemeleri, bağış-aidat ve kira ödemeleri, fatura-vergi ve SGK prim ödemeleri, çek ve senet tahsilatları, döviz ve kıymetli maden işlemleri, ileri vadeli para

transferleri, düzenli ödeme talimatları, döviz ve altın alım satım talimatları gibi bankacılık hizmetleri gerçekleştirilebilir.

1.4.1.1. Cari Hesapların İslâm Fıkıhındaki Yeri

Cârî hesap uygulaması İslâm dünyasında on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde, bankacılığın doğuşu ile başladığından fıkıh kaynaklarımızda bu konuyla ilgili doğrudan hüküm bulmak zordur. Cârî hesapların hukukî durumuyla ilgili görüşlere daha çok çağdaş İslâm hukukçularının çalışmalarında rastlanır. Bu çalışmalarda ise sözleşmenin içeriği ve tarafların akitten göttükleri gaye dikkate alınarak cârî hesapların hukukî mahiyeti konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden birincisi, carî hesap akdinin klasik kaynaklarda ismi yer almayan yeni bir akit, ikincisi vediâ, üçüncüsü ise kârz olduğu şeklindedir (Bayındır, 2004, s. 29).

Cari hesap sözleşmesi, banka ile müşteri arasında karşılıklı rıza ile gerçekleşir. Bu sözleşme her iki tarafın da karşılıklı menfaatlerini amaçlar. Bu durum, cari hesap

sözleşmesinin, yardımlaşma odaklı bir anlaşma olduğunu gösterir. İslâm'da yardımlaşmayı teşvik eden her türlü teklif övülmüştür. Nitekim Yüce Allah, “ *iyilik ve takva üzere yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın.*” buyurmuştur (el-Maide 5/2).

Dolayısıyla carî hesap akdi, fıkıh kitaplarımızda ismine rastlanmayan eski ve yeniye göre isimsiz bir akittir. İhtiyaçtan doğmuş ve ticarî bir örf haline gelmiştir. Dayandığı ilkeler meşru olduğu için o da meşrudur.

Bir görüşe göre de banka ile mudî arasındaki cari hesap ilişkisi vedîa akdinden ibarettir. Vedîa; sözlükte terk etmek, bırakmak anlamlarına gelir. Terim olarak ise sahibi adına korunması için başkasının yanına bırakılan mal veya bir kişinin, malını kendi adına koruması amacıyla başka birini yetkilendirmesi veya vekil tayin etmesidir. Carî hesaplara karz hükmü uygulanamaz. Çünkü karz; varlıklı kişinin, Allah'ın rızasını kazanmak için mislini geri almak üzere fakire bir miktar misli mal vermesi işlemine denir. Karzdan elde edilen kazanç; “*Menfaat sağlayan her karz ribadır.*” hadisi gereğince faizdir (Bayındır, 2004, s. 29-30).

1.4.2. Katılma Hesapları

Katılım Bankacılığı modelinin temel kaynağı emek-sermaye ortaklığına (mudarebe) dayalı olarak toplanan fonlardır. Genellikle bir ay, üç ay, altı ay, bir yıl ve üzeri vadeli olarak Türk Lirası, USD ve EURO, kıymetli maden üzerinden açılabilir. Her para birimi havuz sisteminde para cinslerine göre gruplandırılır. Her bir havuz için tasarrufun vade tarihinde kâr veya zarar hesaplaması yapılır. Ortaya çıkan sonuç, taraflar arasında paylaşılır. Bu paylaşımda, emeği karşılığında Katılım Bankası mudarip hissesi olarak, genellikle yüzde 20-25 oranında pay alırken kalan miktar, sermaye sahipleri olan mudîlere paylaştırılır. Bu hisseler, vadeye ve hesabın büyüklüğüne göre değişir. Kâr-zararın miktarı, hesabın vade gününde hesaplanarak ortaya çıkar (Canbaz, 2018, s. 256).

Katılım hesaplarında biriken fonlar, faizsiz bankacılık ilkeleri doğrultusunda ticarî, sanayi ve hizmet alanlarının finansmanında işletilir. Ortaya çıkan kâr veya zarar, vade tarihinde hesap türüne ve vade başlangıcında belirlenmiş paylaşım oranına göre taraflara dağıtılır. Burada önceden belirlenen, paylaşım oranıdır. Net bir kazanç miktarı, önceden belirlenmez. Bu durum riskin paylaşılması ilkesinin gereğidir. Vade sonunda ödenecek

tutarın önceden belirlenmesi halinde yapılan işlem faiz kapsamına girer. Ayrıca zarar ihtimalinin olması nedeniyle anaparanın geri ödenmesi garantisi de yoktur. Katılım hesapları, bir şirkete hissedar olmak ve hisse oranını belirlemek gibi düşünülebilir (Karakahya ve Çelik'ten akt. Kaya, 2021, s. 66).

Katılma hesapları hakkındaki fikhî görüşler 20. yüzyılın başlarına dayanır. Muhammed Abduh ve Reşîr Rıza'nın bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir: “ Kazancından belli bir miktar pay almak üzere bir kişinin başkasına sermaye vermesi faizcilik sayılmaz. Her ne kadar fakihlerce mudârebede konula kurallara aykırı olarak kârdan belli bir miktar şart koşuluyorsa da bu bileşik faiz anlamına gelmez. Çünkü bu uygulamanın hem sermayedara hem de işletmeciye yararı vardır. İslâm'da bir tarafa zarar diğer tarafa menfaat sağlayan ribâ haram kılınmıştır. Her iki tarafa da yararı olan finansman işleminin bir tarafa yarar diğer tarafa zarar getiren finansman işlemi Allah katında aynı hükme tabi olmaz. (Bayındır, 2004, s. 34).

1.5. Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri

Fon kullandırma yöntemlerini; fon tahsis maksadıyla, kaynakların, üretim desteği, kâr-zarar ortaklığı ve kiralama yöntemiyle ekonomiye aktarılması olarak tarif edebiliriz. Katılım Bankaları'na özgü fon kullandırma yöntemleri dünyadaki İslâmî bankaların kullandığı modellerle aynıdır. Ancak, temel unsurları etkilemeyen bazı adlandırma ve uygulama farklılıkları mevcuttur. Türkiye'de uygulanan finansman modeli sayısı da sınırlıdır. Katılım Bankaları'nın fon kullandırma yöntemleri mevzuat ile belirlenmiş olup bu yöntemler Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik'te tarif edilmiştir (Tunç, 2022, s. 207).

5411 sayılı Bankacılık Kanununa istinaden hazırlanan 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı resmî gazetede yer alan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmeliğin 19. Maddesine göre katılım bankalarının finansman yöntemleri kurumsal finansman desteği, kâr-zarar ortaklığı yatırımı, bireysel finansman desteği, finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı ve ortak yatırımlar olarak belirlenmiştir (Karakahya ve Çelik, 2021, s. 67).

Katılım Bankalarının fon kullandırmadaki esas amacı genel olarak helal olan her türlü reel iktisadî faaliyeti kredilendirme esastır. Bu maksatla, kredilendirme mal ve hizmet

satışı şeklinde yapılır. Yani ticarete dayanır. Bir diğer kredilendirme ise ortaklığa dayalı olarak yapılır. Ancak bunların hiçbiri İslâm'a göre yasaklanmış ve insanlığa zararlı faaliyetleri kapsayamaz. Bu nitelik, Katılım Bankaları'nı, mevduat bankalarından ayıran en önemli taraftır (Canbaz, 2018, s. 259).

Katılım Bankaları'nın fon kullandırma yöntemleri; kâr veya zarar ortaklığı esasına göre fon kullandırma ve fiyat artışı finansman esasına göre fon kullandırma olarak iki alt başlık altında ele alınmıştır.

1.5.1. Kâr veya Zarar Ortaklığı Esasına Göre Fon Kullandırma

Kâr veya zarar ortaklığı yöntemi ile fon kullandırılması için banka ile fon kullanacak gerçek ve tüzel kişiler arasında “Kâr ve Zarara Katılma Yatırım Akdi” imzalanması gerekir.

Kâr ve zarara katılma, fon kullananın tüm faaliyetlerinden doğacak kâr ve zarara ortak olma şeklinde olabileceği gibi belirli bir iş veya malın alım-satımından, hizmet sağlanmasından veya üretim sürecinden doğacak kâr ve zarara katılma şeklinde de olabilir. Katılım Bankaları, bu şekilde fon tahsis yaptıkları işletmelerin faaliyetlerine ortak olarak, belirli bir vadede gerçekleşebilecek masraf ve gelirleri belgeleyerek ve aşamalarda kontrol ederek destek verirler. Banka, fon kullandığı gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetlerinden elde edilecek kârı, sözleşmede belirlenen oranlarda iştirak edenlere paylaştırır. Zarar durumunda ise, banka yalnızca tahsis ettiği finansman miktarı kadar etkilenir (Canbaz, 2018, s. 264).

Kâr veya zarar ortaklığı esasına göre fon kullandırma konusu; mudârebe (emek/sermaye ortaklığı) ve müşâreke (sermaye ortaklığı) başlıkları altında ele alınmıştır.

1.5.1.1. Mudârebe (Emek/Sermaye Ortaklığı-Profit Sharing Agreement)

Sözlükte “yol tepmek” anlamındaki “darb fi'l-arz” deyiminde geçen “darb” kelimesinden türetilen mudârebe; terim olarak bir tarafın (faizsiz banka-rabbu'l-mal) sermaye koyması, diğer tarafın (mudârip-âmil) işletmeyi üstlenmesiyle kurulan kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklığı ifade eder. Hanefî ve Hanbelîler'in mudârebe, Mâlikî ve Şâfiîler'in kırâz dedikleri akidde işletmeci tarafa; mudârib, dârib, âmil, mukâraz; sermaye sahibi yatırımcıya rabbü'l-mâl (mukâriz), çalışmaya ise amel adı verilir (Kallek, 2020, 31/358).

Helâl kazancı emreden, rızık aramayı ve ticareti özendiren âyetler (el-Müzzemmil 73/20; el-Cum'a 62/10; el-Bakara 2/198), Resûl-i Ekrem'in (SAV) bu yöndeki kavli ve takrîrî sünneti (İbn Mâce, "Ticârât", 63; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, VI, 111), sahâbenin uygulamaları ve ilk nesillerde bir itirazda bulunulmamış olması mudârebenin meşrû sayılmasının başlıca dayanaklarıdır. Bu uygulamaların bir yanda tasarruflarını bizzat işletme imkân, kabiliyet ve tecrübesinden mahrum, diğer yanda gerekli bilgi, deneyim ve donanıma sahip, fakat sermayeden yoksun kesimleri buluşturup âtil birikimleri harekete geçirecek ve işsizlere istihdam sağlayacak yol ve yöntemlerin bulunması zaruretiyle yakından ilgili olduğu açıktır. Bazı unsurlarında bilinmezlikler taşıması sebebiyle bu akdi genel kuralın (kıyas) bir istisnası sayan fakihler varsa da İslâm âlimleri arasında mudârebenin cevazında görüş ayrılığına rastlanmaz (Kallek, 2020, 30/359).

Hz. Peygamber (S.A.V.) mudarebeyi tasvip etmiştir. O, cahiliye dönemine ait bile olsa, tarafların birbirini aldatmadan ve birbiriyle niza etmeden sürdürmüş oldukları bu tür ortaklıklardan övgüyle söz etmiştir. Eşi Hz. Âişe (ö. 58/678) kendisine bırakılan malları mudârebe sermayesi olarak başkasına devretmiştir. İkinci Halife Hz. Ömer (ö. 23/644), oğulları Abdullah ile Ubeydullaha'a Basra valisi Ebu Musa el-Eş'arî'nin (ö. 44/664), işleterek kendilerine kazanç sağladıktan sonra babalarına teslim etmek üzere Irak'ta hazine malı vermesini, oğulları ile devlet arasında akdedilen bir mudârebe sayarak, kârı hazine arasında yarı yarıya bölüştürmüştür. O, mudarebe ortaklığını, yetimlerin mali haklarını koruma, paralarının değerini düşmesini önleme, mallarını artırma gibi hayır işlerinde mali bir araç olarak da kullanmıştır (Gül, 2005, s. 49).

Mudarebenin amacı; bir mal veya hizmetin ticareti ya da bir yatırımın gerçekleştirilmesi olup, bu projeyi gerçekleştirmek için yeterli bilgi ve beceriye sahip ancak yeterli sermayesi olmayan tarafın Katılım Bankası tarafından finanse edilmesidir. Finanse edilecek projenin belirli ve tanımlanmış olması gerekir. Faizsiz finansman prensipleri, hem işin niteliği ve tutarı hem de sözleşme şartlarındaki belirsizlikler konusunda katı olup, tüm hususların açık ve net olmasını gerektirir. (Tunç, 2022, s.133).

Örneğin; A Ltd. Şti. inşaat sektöründe başarılı bir firmadır. Konut yapımına uygun bir arsanın satılık olduğunu öğrenmiştir. Arsa bedeli için 20 milyon TL sermaye gereklidir. Ayrıca arsa alındıktan sonra inşaatla başlanabilmesi ve konutların satış aşamasına

gelinceye kadar yapılacak inşaat harcamaları için 5 milyon TL sermaye gerekmektedir. Şirketin bu işlemler için tahsis edebileceği bir sermayesi yoktur ve Katılım Bankası'na müracaat eder.

Katılım Bankası yaptığı kredi ve iş analizleri neticesinde A Ltd. Şti' nin kredibilitesini yeterli, projeyi de uygulanabilir görürse, bu iş için gerekli olan 25 milyon TL'yi sermaye olarak tahsis eder. A Ltd. Şti. arsanın alımından, inşaatın başlanmasına, konutların pazarlanmasına ve projenin tamamlanmasına kadar gerekli olan süreçleri yürütecektir.

Fizibilite çalışmaları neticesinde bütün harcamalar düşüldükten sonra projeden net 15 milyon TL kâr elde edileceği tahmin edilmektedir. Projenin kârla neticelenmesi hâlinde taraflar kârın %20'sinin mudârıba, %80'inin ise sermayeye (yani bankaya) ait olacağı konusunda anlaşmışlardır. Proje tamamlandığında iki tür sonuçla karşılaşılabilir:

- 1- Konutların satışından elde edilen hasılatın bütün maliyet unsurları ve masraflar düşüldükten sonra beklenen tutarın altında örneğin 5 milyon TL kâr elde edilmiştir. Kârın %20'si, yani 1 milyon lirası mudârıba, kalan 4 milyon lirası ise bankaya ait olacaktır.
- 2- Proje beklendiği gibi gelişmemiş ve neticede 3 milyon TL zarar edilmiştir. Yani banka proje için 25 milyon TL tahsis etmiş ve bütün satışlardan 22 milyon TL tahsilat yapabilmiştir. Bu zararın tamamı bankaya ait olacak, mudârıp ise maddi olarak mazur olmayacak ancak emeğinin karşılığında bir gelir elde edememiş olacaktır (Tunç, 2022, s.136).

Mudârebe, sadece İslam dünyasında değil, önce İtalyanlar tarafından ve sonrasında bütün Avrupa kıtasında kullanılan bir finansman modeli haline gelmiştir. Batı'da "commenda" olarak bilinen mudarebe yöntemi, Orta Çağ Avrupa'sında en yaygın ve popüler model olarak kabul edilmekteydi. Bu konuda Avrupa İktisat tarihçileri arasında genel bir görüş birliği bulunmaktadır (Çizakça'dan, 1996, akt. Tunç, 2022)

Günümüzde Katılım Bankaları'nda uygulanan mudârebe yöntemi bazı yönlerden eleştirilmektedir. Katılım Bankası'nın faaliyetlerini oldukça sınırlandırması, tüketim amacı fon kullandırmaya müsait olmaması, fon kullananlara sınırlı bir hareket alanı bırakması, bankanın topladığı mevduatları ve kullandığı fonları garanti altına

almaması bu eleştirilerden bazılarıdır. Bu eleştirilerin kaynağı, İslâm tarihinde bilinen ve uygulanan geleneksel mudârebe şekli ile günümüzdeki şekliyle bankacılığın farklı birer olgu oluşudur (Gül, 2005, s. 83).

1.5.1.2. Müşâreke (Sermaye Ortaklığı-Equity Participation)

Müşâreke kelimesi Arapça “şe-ri-ke” kelimesinden türemiştir ve ortaklık manasına gelmektedir. Terim olarak ise iki veya daha fazla şahsın bir sermaye koyarak, birlikte iş yapmak ve oluşacak kâr veya zararı paylaşmak üzere kurdukları ortaklığa denir (Bayındır, 2004, s. 67)

Müşâreke, İslâm toplumlarında yaygın olarak kullanılan bir iş ortaklığı modelidir ve diğer adıyla “inan ortaklığı” olarak da bilinir. Bu modelin en önemli özelliği; ortaklara eşit veya farklı miktarlarda sermaye koyma imkânı sunmasıdır. (Bulut, 2018, s. 393)

Müşâreke, diğer ortaklık modellerinde olduğu gibi özel bir işlem için kullanılabileceği gibi, meşru sınırlar içinde birden fazla ticari faaliyeti de kapsayabilir. Bu ortaklık modelinde temel prensip, müşâreke ortağının diğer ortakların farklı işlemlerde elde ettikleri kazançlardan herhangi bir paya sahip olmamasıdır (Tunç, 2022, s. 137).

Müşâreke yöntemi, faizsiz bankacılıkta fon kullandırma araçlarından biridir ve genellikle ticari faaliyetlerin veya yatırım süreçlerinin finansmanında kullanılır. Bu modelde banka, konusunda uzman bir müteşebbis ile birlikte kâr-zarar ortaklığı projesi yürütür.

Katılım Bankası ve müşterisi arasında yapılan iş ortaklığı anlaşmasına göre, devam eden veya yeni başlayacak bir projenin tamamlanması için her iki taraf da gerekli sermayeyi sağlar. Banka ve müşteri, proje için eşit oranda sermaye koyabilecekleri gibi anlaşmalarına göre farklı oranlarda da katılabilirler. Proje tamamlandığında elde edilen kâr, başlangıçta belirlenen oranlara göre taraflar arasında paylaşılır. Müteşebbis, hem emeğinin karşılığını hem de koyduğu sermayenin getirisini talep eder. Kâr dağıtımı öncesinde, projenin yürütülmesi için yapılan maliyetler brüt kârdan düşülür. Eğer proje zarar ederse, bu zarar tarafların sermaye iştirak oranlarına göre paylaşılır (Tunç, 2022, s. 139).

İslâm’da şirket; Kitap, sünnet ve sahabe uygulamasına dayanır. Kur’an-ı Kerim’de ortaklıktan söz eden iki ayet bulunmaktadır. Doğrudan ortaklıkla ilgili ayet şu

şekildedir: ” Doğrusu, ortakların çoğu birbirinin haklarına tecavüz ederler. Ancak iman edenler ve salih amel işleyenler bunun dışındadır. Bunların sayısı ne kadar da azdır.” (es-Sâd 38/24). Ayette ortakların birbirine karşı haksızlık yapımlarından söz edilmesi şirketlerin en zayıf noktasına dikkat çekmek için olmalıdır. Diğer ayet, ana bir kardeşlerin miras olan malda eşit hakka sahip olduklarını bildirmektedir. É Eğer (ana bir) erkek veya kız kardeşlerin sayısı birden fazla ise, onlar üçte bir ortaklırlar.” (en-Nisa 4/12) (Döndüren, 2010, s. 2020).

Ebû Hureyre’nin naklettiği bir hadis-i kudsîde şöyle buyrulur: “ İki ortak birbirine hıyanet etmediği sürece, üçüncüsü benim. Eğer onlar birbirine hıyanet ederlerse, ben aralarından çekilirim.” (Ebû Davûd, Buyû’, 26).

Şirket ortaklarının hazırlayıp onayladıkları, ayet ve hadislerle çelişmeyen temel akit hükümleri, bütün ortaklar için bağlayıcılık arz eder. (Döndüren, 2010, s. 222)

Ortaklıkta, işin neticesinde meydana gelen kârın paylaşılması yüzdeler olarak belirlenir. Hanefî, Hanbelî ve Zeydiyye mezheplerine göre çalışan ortakların emeğinin karşılığı olarak kârdan pay almaları asıldır. Çalışan ortaklar arasında ustalık, sanat ve yetenek gibi niteliklerle ilgili farkların olması, kârdan emeği karşılığı verilecek payın da farklı verilmesine yol açabilir.

Şâfiî ve Mâlikî mezhepleri ile İmam Züfer’e göre ise ortaklıkta kâr ve zararın sermaye oralarına göre hesaplanması asıldır. Bunun bir neticesi olarak kendi şirketinde yönetici veya işçi olarak çalışan ortakların emeğinin karşılığı, maaş olarak ödenir (Döndüren, 2010, s. 222-223).

Müşâreke klasik fıkıh kaynaklarında “Şirket-i İnan” başlığı altında ele alınır. İnan şirketi bütün mezheplerde kabul edilmiş bir ortaklık türüdür. İnan şirketinin en başta gelen özelliği, ortakların sermayeye iştiraklerinin eşitlik şartının olmaması, her hisse sahibinin hissesi oranınca kârdan pay alması, zarar halinde ise ortakların bu zarara sermayeleri oranında katılmalarıdır. Kârın sermaye oranları haricinde, ortakların ite daha mahir olması, bil fiil çalışması gibi durumlarda farklı oranlarda tespit edilebileceği görüşü, Hanefî ve Hanbelî ulemasına aittir. Şafiî ve Malikî uleması ise kârın ancak sermaye oranlarına göre belirlenebileceği, aksi takdirde farklılığın caiz olmayacağı görüşündedirler. Binaenaleyh, Katılım Bankaları’nın uyguladıkları müşârekenin, İslâm

Hukuku'nun kabul ettiği inan şirketi ile büyük oranda benzediği görülmektedir (Bayındır, 1995, s. 49-50).

1.5.2. Fiyat Artışı Finansman Esasına Göre Fon Kullandırma

Fiyat artışı finansman esas, enflasyonun veya fiyat artışlarının işletmelerin finansman stratejileri üzerindeki etkilerini ve bu duruma göre nasıl fon kullandırılabilirliğini ele alır. Bu konu, özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde büyük önem taşır. Çünkü fiyat artışları, işletmelerin maliyetlerini ve dolayısıyla finansman ihtiyaçlarını etkiler.

Fiyat artışı finansman esasına göre fon kullandırma yöntemleri; murâbaha, icâra, selem, istisnâ, karz-ı hasen, teverruk ve komadite alt başlıkları altında incelenmiştir.

1.5.2.1. Murâbaha (Maliyet Artı Kârlı Satış-Cost Plus Financing)

Murâbaha, sözlükte “artma, çoğalma” anlamına gelen “re-bi-ha” kökünden, müfâale babından mastar olur. Terim olarak ise satın alınmış bir malı, alış fiyatına veya maliyetine belli bir kâr ekleyerek satmak şeklinde tanımlanır. Murâbahanın sahih olması için bir takım şartlar vardır. Bu şartlar şu şekildedir: Satıcının malı alırken alıcıya ödediği bedel misli mallardan olmalıdır, malın alış fiyatı veya maliyeti ile kâr miktarı taraflarca bilinmelidir, mal, sahih bir satım sözleşmesiyle elde edilmiş olmalıdır, satın alınan mal ve ödenen bedel, faiz cereyan eden ürünlerden olmamalıdır (Dönmez, 2020, 31/148).

Murâbaha; fıkıh kitaplarında, satıcı ve alıcı arasında meydana gelen ikili akit olarak ele alınır. Katılım Bankacılığı'nda ise bir ürün almak isteyen müşteri, banka ve satıcı arasında cereyan eden sözleşmeden ibarettir. Bu yüzden fıkıh kitaplarındaki murâbaha, klasik murabaha diye isimlendirilirken, Katılım Bankacılığı sisteminde uygulanan murâbaha ise çağdaş murâbaha olarak isimlendirilmektedir (Bayındır, 2004, s. 50).

1.5.2.1.1. Klasik Murâbaha

Satıcının, geçerli bir sözleşme ile aldığı malı, maliyetine belirli bir kâr ekleyerek satmasıyla meydana gelen murâbaha türüdür. Bu murâbaha türünde taraflar, alıcı ve satıcı olmak üzere iki taraftan oluşur. Klasik murâbahanın caiz olması hakkında ihtilaf yoktur. Kur'an-ı Kerim'de: “ Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil,

karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyin. (en-Nisa, 4/29)” ayeti klasik murâbahaya delil olarak gösterilmektedir (Bayındır, 2004, s. 50).

1.5.2.1.2. Çağdaş Murâbaha

Müşterinin, bir mal almak istediğinde bankaya başvurup, almak istediği malı bankanın satın alarak belirli bir kâr ile kendisine satmasını istemesi üzerine cereyan eden murâbaha türüdür (Bayındır, 2004, s. 51)

Murâbaha işlemlerinde temelde ticari bir mal, hak veya hizmetin alım satımı veya bir yatırım faaliyetinin gerektirdiği mal veya hizmet temini bulunmaktadır. Banka, müşterisinin ihtiyaç duyduğu mal veya hizmeti satıcıdan peşin bedelle satın alır ve satın aldığı bu malın üzerine belirli bir kâr marjı ekleyerek vadeli olarak müşterisine satar (Bayındır, 2004, s. 51).

Bir işletme ile murâbaha işlemleri yapılabilmesi için öncelikle o işletmeye Katılım Bankası tarafından bir fon kullanma limiti tahsis edilmelidir. Sonraki süreç şu şekilde işlemektedir:

- Kendisine fon kullanma limiti tahsis edilen işletme ile banka arasında bir akit imzalanır.
- Katılım Bankası, müşterisinin ihtiyacı olan bir mal veya hizmeti satın alarak üzerine belirli bir kâr payı ekleyerek müşterisine vadeli olarak satacağını taahhüt eder.
- İşletme, mal veya hizmeti bankadan satın alacağını ve işlemin başında belirlenen fiyat üzerinden ve önceden anlaşılan vade sürecinde tek seferde veya taksitler halinde ödeyeceğini taahhüt eder.
- Banka, işletmenin bu taahhüdünü güçlendirmek amacıyla ilave teminatlar talep edebilir.
- Müşteri, hangi nitelikte ve ne kadar mal veya hizmetin nereden ve hangi fiyattan alınacağı hususunda bankaya talimat verir.

Buna göre murâbaha işleminde üç taraf bulunmaktadır: Mal ya da hizmet talep eden müşteri, Katılım Bankası, satıcı veya üretici (Tunç, 2022, s. 130).

Murâbaha, mudârebe ve müşâreke işlemlerine göre daha çok tercih edilen bir fon kullandırma yöntemi olarak bilinir. Bunun sebebi, Katılım Bankaları’nın genellikle kısa

vadeli fon kaynakları elde etmeleri ve bu kaynakları daha kısa vadede getiri sağlamak için kullanmalarındır.

İslâmiyet, veresiye satışı kabul etmiş ve malın peşin fiyatı ile vadeli fiyatı arasındaki fazlalığı faiz saymamıştır. Bir alım satım işleminde satıma söz konusu olan mal mevcut ve belli olur, fiyat hakkında alıcı ve satıcı anlaşır, taksit miktarları ve ödeme zamanı belirlenirse bu sahih bir satış akdi kabul edilir. Burada fıkhen üzerinde durulacak meselem; müşterinin vadinde durup-durmaması, dolayısıyla müşteri sözünde durmadığı zaman banka bir takım ceza ve müeyyideler uygulamak suretiyle zararını giderip gidermeyeceği meselesidir.

Bu mevzu, 1988 yılının Aralık ayında toplanan Mekke Fıkıh Konseyi tarafından bütün detaylarıyla tartışılmış ve sonuç olarak taraflardan birinin veya her ikisinin muhayyerlik şartı bulunmak kaydıyla böyle bir sözleşmenin câiz olduğu; sözünde durmayan tarafın sebebiyet verdiği zararı tazmin etmekle mükellef olduğu kanaatine varılmıştır (Bayındır, 1995, s. 50).

Murâbaha işlemi, yaygın kullanımına rağmen bazı tenkitlerle karşılaşmaktadır. Bu tenkitlerin en mühimi; özellikle Katılım Bankacılığı'nın odaklandığı yatırım finansmanı yerine (mudârebe, müşâreke gibi yöntemlerden) riski daha az olan ve uygulaması kolay olan murâbahanın tercih edilmesidir. Ayrıca, murâbahanın daha çok kullanımı, kâr oranlarının faiz oranları ile benzer seviyelere gelmesine yol açarak, özellikle bu konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan kesim tarafından, faiz oranı ile kâr payı kavramlarının benzetilmesine sebep olabilmektedir. Son olarak, murâbaha işlemlerinde malın geçici olarak banka mülkiyetine geçirilip daha sonra müşteriye devredilmesi gerekliliği gibi detaylar, bazı kesimler tarafından İslâmi kuralların ihlali olarak eleştirilmektedir (Kutval, 2014, s. 43).

1.5.2.2. İcâra (Finansal Kiralama/Leasing)

İcâra, Katılım Bankası'nın bir malı kendi hesabına satın alıp müşteriye kiraladığı finansal kiralama işlemine denir. İcâra, Türk Finansal Sistemi'nde 1983 tarihli Özel Finans Kurumları'nın kuruluş (83/7506) Kararnamesi ile girmiş olup, 1985 yılında çıkartılan 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile daha güçlü bir zemine kavuşturulmuştur. Ancak, ardından önce Aralık 1999'da çıkarılan 4491 sayılı Kanun ile

83/7506 sayılı ÖFK'ları kararnamesi ile yürürlükten kaldırılmış, daha sonra Kasım 2012'de yapılan 6361 sayılı 'Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu' ile de 3226 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece, Finansal Kiralama, konvansiyonel diğer finansman yöntemleri ile birlikte tek kanun çatısı altına alınmıştır. Bu düzenlemeler ile başlangıçta faizsiz bankacılık yapan ÖFK'ların ruhuna uygun olarak sisteme giren uygulama, diğer bankalar karşısında onlara sağlanan rekabet imkânını ellerinden almıştır.

İcâra, Katılım Bankaları'nda, murâbahadan sonra fonların yoğun olarak kullanıldığı bir finansman yöntemi olarak dikkat çeker. Yöntem, bir yatırım malının mülkiyetinin finansal kiralama şirketinde kalmak suretiyle, belirlenen kira ücreti karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve akitte belirlenen değer üzerinden kiracıya geçmesini sağlamaktadır. Yatırım mallarının satın alınmasının yerine, kiralayıp kullanılmasını sağlayarak işletme ve kurumların işletme sermayelerini diğer ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılması ile verimliliğinin ve karlılığın artmasında önemli rol üstlenebilmektedir. Kiralamaya konu ürünler; ulaşım araçları, makine ve ekipmanlar, cihazlar, gayrimenkullerdir.

Yöntemin cazibesini artıran önemli nokta, yatırım malı makine teçhizatın satın almak yerine kiralananmak suretiyle Katma Değer Vergisi'nin yüzde 1 olarak ödenmesi olmuştur.

İcâra'nın, mevcut piyasa alternatiflerine göre daha uzun süreli bir finansman imkânı sağlaması, diğer finansman türlerine nazaran daha düşük maliyetli olması, özvarlıkları ve borçlanma imkânı sınırlı şirketlerde büyüme imkânı sağlaması, kira ödemelerinin tamamı kâr-zarar hesaplarında kiralama gideri olarak gösterilmesi, mal alırken ve kira ödemelerinde düşük KDV ödenmesi müşterilere sağladığı avantajlarındandır (Canbaz, 2018, s. 266).

İslâm Hukuku'na göre kira konusu malın sigorta bedelleri ve önemli tutardaki bakım onarım masrafları kiralayan tarafa yani bankaya aittir. Finansal kiralama bağlayıcı bir sözleşmedir ve eğer sözleşmeye konu mal tahrip olursa veya taraflar karşılıklı olarak anlaşırса sözleşme feshedilir (Tunç, 2022, s. 25)

İslâm Hukuku'na göre İcâra'nın hükmü malın mülkiyetinin sahibine iadesi veya kiracıya nakli sona erer. Bu yüzden İcâra'nın fikhî hükmü; akdin mülkiyetin naklini içerip içermemesi açısından, menfaatten yararlanılan malın sahibine iadesiyle sona ermesi ve malın mülkiyetinin kiracıya nakli ile sona ermesi şeklinde incelenmiştir.

Malın, sahibine iadesi uygulaması İcarâ'da az başvurulan bir yöntemdir. İslam Fıkıh Akademisi'nin 1986 ve 2000 yıllarındaki toplantıları ve Birinci Kuveyt Finans Fıkıh Toplantısında alınan karara göre; malın kullanıma hazır tutulması, zorunlu sigorta giderleri, kiracının özür ve kastı olmaksızın kiralanan mala gelecek zararın karşılanması sorumluluğu bankaya aittir (Bayındır, 2004, s. 120).

Malın mülkiyetinin kiracıya nakli ise bazen satış sözleşmesine bazen de hibeye dayandırılır. Hibe ile nakilde, müşteri tüm şartları yerine getirdiği takdirde süre sonunda malın, müşteriye hibe edileceği taahhüdü yer alır. Katılım Bankacılığı'nda en çok bu yöntem uygulanır. Abdullah el-Mahfuz, Hasan eş-Şâzelî ve Süleyman Meni' bu yöntemin caiz olduğu fikrindedirler. (Bayındır, 2004, s. 121)

1.5.2.3. Selem (Bedel Peşin, Mal Vadeli Satış-Deferred Delivery)

Selem, lügatte teslim etmek, peşin bedel ile vadeli ürün satın almak gibi manalara gelir. Fıkıh terimi olarak ise özellikleri belirli olan vadeli malın, peşin bedel ile satımını ifade eder. Ekseri ulemaya göre selemin tanımı bu şekilde olmakla birlikte Şafiiler bu tanımda “vadeli” kaydını kaldırmış, Mâlikîler de bu tanıma “veya peşin hükmündeki bedelle” kaydı eklemiştir. Peşin bedele “re'sü'l-mâl”, peşin bedeli ödeyen tarafa “rabbü's-selem” (müslim), karşı bedele “müslemün fih”, borçlanan tarafa ise “müslemün ileyh” denir (Aybakan, 2009, 36/402).

Selemin bütün bu şartları şu sözde toplanmıştır: “Bedeli açıklayarak peşin ödemek, satın alınan malı açıklayarak sonradan teslim etmek, malın teslim edileceği yeri açıklamak ve malı bulma gücüne sahip olmak.”(Merginânî, 3/125).

Selem; kalitelilik ve kalitesizlik gibi sıfatının zaptedilmesi mümkün olan, miktarının bilinmesi mümkün olan şeylerde caizdir. Bu da ölçekle satılan şeylerde ölçeklemekle, tartıyla satılan şeylerde tartmakla ya da ceviz, yumurta gibi taneleri farklılık göstermeyip taneyle satılan şeylerde saymakladır. Aynı şekilde zirâc/metre ile satılan şeylerde de selem caizdir (el-Meydânî, 1/373-374).

Dışarıdan kestirilemeyen bir takım sebeplerden dolayı maliyet hususunda farklı farklı olduklarından hayvanlarda, onların baş, ayak gibi azalarında ve derilerinde sayı ile selem yapmak caiz değildir; Çünkü bu sayılanların sıfatları zaptedilemez ve tartılarak satılmazlar (el-Meydânî, 1/373-374).

Selemin caiz olabilmesi için selem yapılan malın, sözleşme vaktinden alıcısına teslim edileceği vakte kadar (çarşı pazarda) mevcut olması şarttır. Selem, yalnızca vadeli olursa ve teslim için anlaşılan süre "belirli bir süre" olursa sahih olur (el-Meydânî, 1/373-374).

İmam-ı Azam'a göre selemde, belirli bir cins, belirli bir tür, belirli bir vasıf, belirli bir miktar, belirli bir müddet zikredilirse caiz olur (el-Meydânî, 1/373-374).

Selem uygulamasında satıcı, önceden belirlenen bir bedeli tamamen ve peşin olarak aldıktan sonra, ileriki bir tarihte akde konu olan malı teslim edeceğini taahhüt eder. Malın özellikleri ve kalitesi sözleşmede açık bir şekilde tanımlanır. Böylece ileride herhangi bir ihtilafa neden olmaz. Altın, gümüş gibi nakit kıymetler sözleşmenin konusu olarak kabul edilmez.

Katılım Bankacılığı uygulamasında selem, müşterisinin belirlediği şartlar doğrultusunda bankanın, malın tedarik edilmesi için satıcıya sipariş verdiği ve bu malı peşin olarak satın aldığı bir finansman yöntemidir. Mal tedarik edildikten sonra banka, bu malı müşterisine satar ve müşteri, borcunu malın kendisine teslimi sırasında ya da daha ileri bir tarihte bankaya öder (Tunç, 2022, s. 142).

Peygamber Efendimiz (SAV): “Sizden kim selem yaparsa miktarı belli bir ölçekte, belli bir tartıda ve belli bir vadeye kadar yapsın.” buyurarak, selem akdinin niteliklerini ifade etmiştir (Müslim, Müsâkat, 128).

İslâm Konferansı Teşkilatı'na bağlı İslâm Fıkıh Akademisi, 1-6 Nisan 1995 tarihlerinde düzenlemiş olduğu toplantıda selem akdi ve çağdaş uygulamaları konusunu görüşmüş, bu görüşmeler sonucunda ise 85 sayılı kararında klasik fikhî görüşlerin ifadesinden sonra selem akdinin finans kurumlarınca çeşitli tarım ve sanayi faaliyetlerinin finansında kullanılabileceği belirtilmiştir (Aybakan, 2009, 36/405).

1.5.2.4. İstisnâ (Eser Sözleşmesi-Work in Progress)

İstisnâ kelimesi sözlükte; yapmak, üretimde bulunmak gibi manalara gelir. Terim olarak ise; bir malı satan ile o malı alan kişi arasında düzenlenen ve bir şeyi üretme konulu bir satış akdidir. Bir başka şekilde ifade edilecek olursa istisna; bir malın akitte belirlenen şekilde temin edilmesi amacıyla bedelinin zaman içinde işin tamamlanmış derecesine göre ödenmesidir (Aktan, 2001, 23/393).

İstisnâ sözleşmeleri, Katılım Bankaları'nın kullandığı finansman yöntemlerinden biridir. Katılım Bankası, müşterisinin talimatı doğrultusunda, malın tedarikçisine ödeme yaparak malı satın alır. İşlem süreci, malın sipariş verilmesiyle başlar ve banka, akde mevzu olan malın üretimini ve teminini üstlenir. Müşterinin belirttiği özelliklere uygun olarak mal satın alınır ve müşteriye daha önceden belirlenen bedel karşılığında satılır (Tunç, 2022, s.144).

İstisnâ akdi, genellikle inşaat ve üretim projelerinde kullanılan bir finansman yöntemidir. Katılım Bankası, müşterisinin talebi üzerine henüz var olmayan bir ürün için üreticiyle yapılacak sözleşmeye dayalı olarak ödeme yapar. Bu süreçte, banka müşterisinden aldığı ücret ile üreticiye ödediği ücret arasındaki farkı kâr olarak elde eder. İstisnâ sözleşmesi, inşaat ve üretim süreçlerinden kaynaklanan riskleri içerir ve bu riskleri azaltmak için sözleşmede genellikle cezai şartlar veya üretim sürecinin banka tarafından denetlenmesi gibi tedbirler bulunabilir. (Selmi, 2018, s.45).

İstisnâ akdinin basamaklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Müşteri, bankaya, niteliklerini belirlediği bir ürünün imal edilmesi için başvuruda bulunur.
- Banka, üreticiden nitelikleri belirlenmiş ürünün imal edilmesi için talepte bulunur.
- Üretici, nitelikleri belirlenmiş malın yapılması işini gerçekleştirir. Önceden belirlenmiş ödeme planına göre ödemeleri, üretimin farklı merhalelerinde bankadan tahsil eder.
- Üretici, imal ettiği malı bankaya teslim eder.
- Banka, imal edilen malı talepte bulunan müşterisine teslim eder.

- Müşteri, imal edilen malın ücretini ya tamamen ya da banka ile belirlenmiş ödeme planına göre bankaya öder. Katılım Bankası'nın devrede olduğu istisna akitlerinde, genellikle paralel istisna denilen ikinci bir akit devreye girer. Birinci akit banka ile müşterisi arasında, ikinci akit ise banka ile üretici arasında yapılır.

Yukarıdaki işlem basamaklarında görüldüğü gibi Katılım Bankası, üstlenmiş olduğu mal tedarik sorumluluğunu yerine getirmek için üçüncü bir şahısla sözleşme imzalayarak malın tedarikini sağlar ve bu malı müşterisine satar (Tunç, 2022, s. 145).

1.5.2.5. Karz-ı Hasen (Faizsiz Ödünç Kredi)

Karz, sözlükte; kesip koparmak ve karşılık vermek gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise karz; geri ödenmek şartıyla verilen mal veya birine ödünç/borç vermek demektir. (Apaydın, 2001, 24/571)

Kur'ân-ı Kerîm'de karz kelimesi on üç yerde geçmekte olup (el-Bakara 2/245; el-Mâide 5/12; el-Kehf 18/17; el-Hadîd 57/11, 18; et-Tegâbün 64/17; el-Müzzemmil 73/20) Kehf sûresinde “bir yeri çaprazından dolaşıp gitmek”, diğer ayetlerde ise “borç vermek” manasında kullanılmış olup, mecazi bir anlatımla Hz. Allah'a güzel bir şekilde borç (karz-ı hasen) veren kimseye bunun kat kat fazlasının ödeneceğinden bahsedilmiştir. Bu ödünçün “güzel” diye nitelenmesi ise harcamanın gösteriş ve maddi bir beklenti karıştırmadan sadece Allah rızası için ve helâl maldan yapılmasının gerekliliğine ve böyle bir davranışın güzelliğine işaret eder. (Apaydın, 2001, 24/572)

Katılım Bankaları'nın uyguladığı bu yöntem, İslâm dininin maddi sıkıntı yaşayan kişilere hiçbir karşılık beklemeden borç verme prensibini esas alır. Bu yöntemle, finansal zorluk çeken bireylere, ekonomik durumları düzelene kadar, verdikleri borcun miktarında herhangi bir artış olmaksızın geri ödeme fırsatı tanınır. Bu sayede, borçlu kişinin maddi durumunu toparlamasına ve ekonomik olarak güçlenmesine katkıda bulunulur. Bu uygulama, borç veren ve borç alan arasındaki dayanışma ve yardımlaşmayı pekiştirerek toplumsal yapıya olumlu etkiler sağlar. Katılım Bankaları bu yöntemi her zaman uygulamamakla birlikte, ekonomik sıkıntı içindeki müşterilerin iflastan kurtulması veya malî durumlarını iyileştirip kârlı hale gelmesi durumunda bu tür borçları verirler (Darçın, 2007, s. 35).

Bu yöntem, İslâm'ın yardımseverlik ve toplumsal dayanışma ilkeleriyle uyumlu olarak, borç veren ile borç alan arasındaki güveni ve dayanışmayı güçlendirir. İslâm dininde, yardıma muhtaç olanlara destek olmak ve onların malî sıkıntılarını hafifletmek büyük bir fazilet olarak kabul edilir. Katılım Bankaları da bu fazileti finansal hizmetlerine entegre ederek sosyal sorumluluklarını yerine getirirler. Bu bağlamda, borç verilen kişinin sadece mevcut borcunu geri ödemesi, faizin olmadığı bir sistemde adaletin sağlanmasına katkıda bulunur.

1.5.2.6. Teverruk (Vadeli al, Peşin sat)

Sözlükte “basılı dirhemler” (gümüş para) anlamındaki “verık” kelimesinden türeyen teverruk; satın alınmış bir malın, nakit para sağlamak amacıyla üçüncü kişilere peşin bedel ile satılması olarak tanımlanır (Cebeci, 219, 2/594).

Katılım Bankaları, fon talebinde bulunan müşterilerinin istedikleri tutar kadar olan metali, (genellikle platin) Londra Metal Borsası'ndan peşin şekilde satın alır. Bu metali, üzerine belirli bir kâr koyarak müşterilerine vadeli olarak satar. İşlemin son basamağında müşteri Katılım Bankası'ndan vadeli olarak satın aldığı metali tekrar Londra Metal Borsası'nda satarak nakit para elde eder. Bu faaliyetler, piyasaların organize olmasından dolayı büyük ölçüde Londra Metal Borsası'nda gerçekleştirilir (Tanaydı, 2016, s. 18).

Günümüzde teverruk yöntemi, Katılım Bankaları'nın finansal sıkıntı yaşayan firmalarına destek sağlamak amacıyla halen yaygın olarak kullanılmaktadır. Londra Metal Borsası'ndan yapılan anlık alım-satım işlemleri sayesinde, bu fon sağlama yöntemi güvenilir ve uygun bir seçenek olarak değerlendirilir (Cinbaş, 2018, s. 46).

Teverruk yönteminin kullanımı, Katılım Bankaları'nın müşterilerine esneklik sunmasına olanak tanır. Bu yöntem, sadece finansal sıkıntı yaşayan firmalara değil, aynı zamanda kısa vadeli nakit ihtiyacı olan bireylere de çözüm sunar. Teverruk işlemi sırasında Katılım Bankaları, müşterilerine güvenilir bir finansal destek sunarak ekonomik istikrarın korunmasına katkıda bulunur.

Günümüzde Katılım Bankaları tarafından uygulanan teverrukun hükmü konusunda bazı araştırmacılar alışverişin helâl, faizin haram olduğuna dair genel prensip (el-Bakara, 2/275), malın aynı kişiye satılmaması nedeniyle bey' u'l-îne olmadığı ve nakit sağlamak

amacıyla bu işleme insanların ihtiyacının bulunması gibi delillere dayanarak cevaz verseler de ulemânın büyük çoğunluğu işlemin câiz olmadığı görüşündedir. Mezhep kaynaklarında bey‘u’l-îne tartışmaları dışında bu haliyle teverruğun cevazına dair ibarenin yer almadığı, “el-umûru bi-makāsıdihâ” kaidesi, bir satış içinde aynı anda iki satış yasağı ile satım akdinin ve şartın beraber bulunmaması gerektiği ve bey‘u’l-îne niyetinin açık olması, bu işlemi câiz görmeyenlerin temel dayanaklarını teşkil etmektedir. Ayrıca bankanın mal satın almaya veya piyasaya girmeye ihtiyacının olmadığı, malın ne olduğunun ve niteliğinin bile çoğu zaman bilinmediği, bütün bunlara ribâyı gizlemek amacıyla başvurulduğu ve ihtiyaçların giderilmesi için başka metotların de bulunduğu; teverruğu câiz görmeyenlerin düşüncelerini desteklemek için kullandıkları delillerdir (Cebeci, 219, 2/595).

1.5.2.7. Komodite (Commodity Murabaha)

Komodite, kalite çeşitliliği olmayan emtiaların uluslararası piyasalarda yüklü miktarlarda alınıp satılması anlamına gelir. Komodite işlemleri, daha çok altın, tarım ürünleri ve petrol gibi emtialarda tercih edilmektedir. Bu tür işlemler, alıcı ve satıcıların fiziksel olarak ürünü görmeden belirli fiyat ve vadelerde mukaveleler yapması ve para transferlerinin gerçekleştirilmesiyle yürütülür. Katılım Bankaları, özellikle likidite fazlası durumlarında komadite işlemlerini düzenlemek için kullanırlar. Bu yöntemde, faizsiz bankalar kısa vadeli fonlarını komadite işlemleri için yatırır ve bu ticarî faaliyetlerden elde edilen kâr, faizsiz banka ile paylaşılır (Tunç, 2022, s. 152).

Komodite işlemlerinin yaygın olarak altın, tarım ürünleri ve petrol gibi emtialarda kullanılması, bu emtiaların dünya genelinde yüksek talep görmesi ve likiditesinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür emtiaların ticareti, büyük ölçüde organize piyasalarda gerçekleşir ve fiyatlar genellikle arz-talep dengesi doğrultusunda belirlenir. Katılım bankaları, komadite işlemleri sayesinde kısa vadeli likidite fazlalıklarını etkin bir şekilde yönetebilirler. Bu yöntem, bankaların likidite fazlalıklarını değerlendirmelerine ve ek gelir elde etmelerine olanak tanır.

1.5.3. Gayri Nakdî Fonlar

Gayri nakdî fonlar; akreditif, teminat mektubu, referans mektubu, tekâfül ve sukûk olmak üzere alt başlıklarda açıklanmaktadır.

1.5.3.1. Akreditif

Katılım Bankaları'nın yaygın olarak kullandığı gayri nakdî kredi türlerinden biri olan akreditifler; yurtiçi işlemlerde teminat mektupları, yurtdışı işlemlerde ise akreditif olarak kullanılmaktadır (Tunç, 2010, s. 158).

Bu yöntem, Katılım Bankası müşterisinin kendi kefaletinde üçüncü bir taraf için kredi açması için bankasına talimat vermesi şeklinde işleyen bir süreçtir. Özellikle dış ticaret ödemelerinde en çok tercih edilen finansman uygulamalarından biridir (Çiray, 2009, s. 7).

Akreditif, ithalat yapan işletmelere yardımcı olmak amacıyla, dış ticaret işlemlerinden doğan hukuki ödemeleri gerçekleştirmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu sayede dış ticaret işlemleri sonucunda ortaya çıkabilecek riskler minimize edilir. İthalât ve ihracat yapan firmalar arasında oluşabilecek güvensizliklerin giderilmesi için ödeme sürecine banka dâhil olur (Bölükbaşı, 2008, s. 26).

Akreditifler, Katılım Bankaları'nın müşterilerine sağladığı önemli bir finansal enstrümandır. Yurtiçi işlemlerde teminat mektupları olarak kullanılması, yerel ticaretin güvenli bir şekilde yürütülmesine olanak tanır. Yurtdışı işlemlerde ise akreditif olarak kullanılması, uluslararası ticaretin güvenli ve sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesini sağlar. Akreditifin devreye girmesiyle, dış ticaret işlemlerinde taraflar arasında oluşabilecek güvensizliklerin önüne geçilir ve ödeme süreci güvence altına alınır.

Akreditifin fikhî boyutu, teminat mektubu kısmında ele alınacaktır.

1.5.3.2. Teminat Mektubu

Teminat mektupları, Katılım Bankaları dâhil olmak üzere mevduat ve yatırım bankaları tarafından sağlanan, mal teslimi, ödeme yapılması veya belirli bir işin tamamlanması gibi taahhütlerin yerine getirilmesi için garanti sağlayan finansal araçlardır. Bu tür mektuplar, taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda, bankanın muhataba karşı taahhüt ettiği mektup tutarını kayıtsız şartsız ödeme taahhüdünü içerir. Teminat mektupları, genellikle diğer finansman yöntemlerine göre daha yüksek limitlere sahiptir. Bu durum bankanın kasasından, lehine teminat mektubu verilen kişi veya kurumun sözünü yerine getirmemesi halinde nakit çıkışı olması ihtimalini beraberinde getirir. Bu

nedenle, özellikle büyük ölçekli işlemlerde daha çok tercih edilirler ve güvenilir bir finansman aracı olarak görülürler (Arabacı, 2007, s. 52-53).

Bankacılık sektörü tarafından sunulan teminat mektupları, ekonomik hayatın can damarlarından biri olarak kabul edilir. Bu hizmetin temelinde, iktisadî faaliyetlerde merkezi bir öneme sahip olan güven unsuru yatar. Teminat mektupları, bir işin tamamlanmaması halinde ödenecek tutarın banka gibi bir "güven kurumu" tarafından garanti altına alınmasını sağlar. Bankalar, düzenledikleri teminat mektuplarıyla kendi saygınlık ve güvenilirliklerini müşterilerinin kullanımına sunarlar. Müşteriler de bu sayede, bankanın sağladığı saygınlık ve güvenilirlikten faydalanarak büyük çapta iş yapma fırsatı bulurlar. Teminat mektuplarının bu özellikleri, onları uygulamada sıkça başvurulmuş bir bankacılık hizmeti haline getirmiştir ve bu da ekonomik işlemlerdeki güvenlik ve istikrarı artırma potansiyeline sahiptir (Tok, 2006, s. 90).

Teminat mektubu verme işleminde banka ile müşteri arasında cereyan eden işlemi, İslam Hukuku açısından iki şekilde izah etmek mümkündür:

- a. Bu bir vekâlet akdidir:** Çünkü müşteri bankadan teminat mektubu alarak bankaya “filan kimseye olan hali hazır veya doğacak şu kadar borcumu öde” demekte ve bu sebepten bankayı vekil tayin etmektedir. Vekâlet dinimizde caizdir, Hatta vekilin, müvekkilinden ücret alması da caizdir.
- b. Bu bir Kefâlet akdidir:** Banka vermiş olduğu teminat mektubuyla müşterisinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde ortaya çıkacak bütün mâlî sorumlulukları üstlenmiş bulunmaktadır. Bu ise banka ile müşteri arasında bir kefâlet akdinin gerçekleşmesi demektir. Kefâlet ise şer'an caizdir.

Banka teminat mektubu karşılığında bir ücret almaktadır. Teminat mektubu ile gerçekleşen banka-müşteri ilişkisini vekâlet kabul edecek olursak, bundan dolayı bankanın ücret almasının fıkhen bir mahzurunun olmadığı kanaatine varabiliriz. Eğer teminat mektubu ile gerçekleşen banka-müşteri ilişkisini kefâlet kabul edecek olursak, bu durumda bankanın aldığı ücretin caiz olması tartışmalıdır. Çünkü ücretle kefâlet caiz değildir. Fakat Katılım Bankası kefâletten ayrı olarak bir takım yazışmalar yapar, belgeler düzenler, personel çalıştırır. Dolayısıyla banka kefâlet hizmetini yerine getirebilmek için bir takım masraflar yapmaktadır. İşte son devir İslâm hukukçularından

birçoğu bankanın yaptığı bu masraflardan dolayı, kefil olduğu müşterisinden belli bir ücret almasında bir mahzur olmadığı düşüncesindedirler. Nitekim Dubai İslâm Bankacılığı Birliği tarafından 1979 yılında yapılan toplantıda da bu yönde kanaat belirtmişlerdir (Bayındır, 1995, s. 54).

1.5.3.3. Referans Mektubu

Katılım Bankası referans mektubu, bir kişinin veya kuruluşun mali durumu ve güvenilirliğini belgeleyen bir yazılı dokümandır. Genellikle kamu ihalelerine katılmak isteyen kişiler veya şirketler tarafından talep edilir. Bu mektup, başvuru sahibinin malî gücünü ve projeyi gerçekleştirebilecek kapasitede olduğunu kanıtlamak için kullanılır. Referans mektubu almak isteyen kişi veya kuruluşlar, ilgili bankaya başvuruda bulunurlar. Banka, başvuru sahibinin mali durumunu, hesap hareketlerini, mevcut borçlarını ve varlıklarını inceler. İnceleme sonucunda, başvuru sahibinin mali durumu uygun bulunursa, banka referans mektubu düzenler. Bu mektup, bankanın yetkili temsilcileri tarafından imzalanır ve başvuru sahibine teslim edilir (Finansal Krediler, 2023). Bu uygulama, bir kişinin veya kuruluşun mali güvenilirliğini ve borç ödeme kapasitesini belgelemek amacıyla yapılan resmi bir taahhüttür.

1.5.3.4. Tekâfül (Sigorta)

Türkiye'de Katılım Sigortacılığı olarak bilinen tekâfül; sigortacılık sistemi, yardımlaşma ve dayanışma prensipleri üzerine kurulmuş bir modeldir. Bu sistem, belirli bir risk grubundaki insanları bir araya getirerek, tehlikelere karşı kolektif bir koruma sağlar. Tekâfül sigortacılığının ana hedefi, bireylerin yaşam standartlarını riske atmadan olası zararları en aza indirmek ve karşılamaktır. Bu modelin en önemli özelliklerinden biri, kâr amacı gütmeyen bir yapıya sahip olmasıdır. Dolayısıyla, bir riskin diğer sigortalılar tarafından üstlenilmesi, ortak bir koruma ve garanti ağı oluşturulmasına imkân tanır. Bu yaklaşım, karşılıklı güven ve destek üzerine inşa edilmiş, ekonomik dayanışmayı teşvik eden bir yapıyı ifade eder (Karayazgan, 2008, s. 109).

Tekâfül sistemi, müşterilerine güvenli bir ekonomik destek sunarken, direkt olarak kâr elde etmeyi hedeflemeyen bir yapıdadır. Bu sistem, sigortalıların ödediği primlerle sürdürülen ekonomik faaliyetler aracılığıyla, hem ulusal ekonomiye katkı sağlamayı hem de sigortalıların refahını artırmayı amaçlar. Böylece, sigortalıların yatırımlarından

elde edilen gelir, sadece şirket kazancı olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik kalkınma amacıyla kullanılır. Bu, sigortacılık sektöründe nadir bulunan bir yaklaşım olup, bireysel ve toplumsal yararı ön planda tutan bir modeldir (Çalık, 2011, s. 3).

Ayrıca, tekâfûl sistemi, her bir poliçe sahibine hasar ve kayıplar karşısında eşit ve adil bir destek sunmayı hedefler. Bu destek sistemi, İslam hukukunun adalet ve eşitlik ilkesiyle uyumlu bir şekilde işler. Sistem, direkt kâr elde etme amacı gütmeyen ve sigortalılar arasında hasar olmaması durumunda, helal yollarla elde edilen kazançların adil bir şekilde paylaşılmasını teşvik eder. Bu, sigortalıların manevi ve maddi olarak korunmasına olanak tanır ve toplumda güven ve dayanışma duygusunu güçlendirir (Kwon ve Maysami, 1999, s. 109).

1985 yılında yapılan toplantıda İslam Fıkıh Akademisi, İslam hukuku açısından konvansiyonel sigortayı caiz görmemiş, bunun yerine tekâfûl sigortacılığı uygulamasının daha uygun olduğunu belirtmiştir. İlk re-tekaful şirketi “Saudi Takaful Limited” tarafından 1985 yılında Tunus’ta açılmıştır. Endonezya’da ise 1994 yılında “PT Syarikat Takaful Indonesia” adıyla ilk tekâfûl şirketi kurulmuştur. 1995 yılında Katar’da “Qatar Islamic Insurance Company” ve aynı yıl Singapur’da ise “Syarikat Takaful” adıyla tekaful şirketleri kurulmuştur. 2008 yılında ise “Salaam Insurance” tekaful olarak İngiltere’de kurulmuştur. Ve yine 2008 yılında “Munich Re ve Swiss Re” Malezya’da re-tekaful sigortacılığına giriş yapmıştır. 2019 yılına gelindiğinde ise neredeyse birçok İslam ülkesinde tekâfûl sigortacılığı uygulanır hale gelmiştir (Yıldırım, 2021, s. 41).

1.5.3.5. Sukûk (Kira Sertifikaları)

Arapça kökenli bir terim olan sukûk, bir varlığın mülkiyetine ortak olma ya da o varlıktan faydalanma hakkı veren finansal bir sertifikadır. Bu tür menkul kıymetler, Katılım Bankacılığı prensiplerine uygun olarak tasarlanmıştır ve faiz ödemelerini veya faiz masraflarını içermemesi gerekmektedir Çünkü İslâmî prensipler faizi yasaklar (Eken, 2005, s. 23).

Sukûk, genel olarak İslâmî ilkelere uygun faizsiz tahvil olarak da tanımlanır. Sukûk, temel olarak bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını ifade eder.

Sukûta yer alan hak, sadece nakit hakkı değil aynı zamanda mülkiyet hakkıdır. Bu duru, sukûku, bonolardan ayırır. Bonolar, faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukûklar mülkiyet hakkından oluşan yatırım sertifikalarıdır (Döndüren, 2011, s. 243-244)

Finans dünyasında, geleneksel piyasalarda bono ve tahviller için kullanılan "senet" tabiri, Katılım Bankacılığı sisteminde sukûk ile ifade edilmektedir. Sukûk, bir varlık üzerine yazılı bir hak ve borç ilişkisini temsil eden ticari bir belge niteliğindedir. Genellikle "varlık senedi" veya "menkûl kıymetleştirme" gibi isimlerle de anılır. Sukûk, diğer finansal senetlerden farklı olarak, belirli bir varlığa dayandırılarak ihraç edilir ve bu yönüyle ayrı bir değerlendirme gerektirir. Sukûk sahipleri, belirlenen varlıklar üzerinde mülkiyet haklarına sahiptirler ve bu, sukûk yapılarının temel bir özelliğidir. Yatırımcılar için, sukûk, gerçek ticarî veya yatırım ilişkilerine dayanan ve büyük projeler için gerekli olan yüksek sermaye miktarlarını sağlama amacı güden önemli bir finansman aracıdır. Varlığa dayalı sukûklarda, ihraç edilen kurumun mülkiyetindeki varlıklardan elde edilen kazanç hakları yatırımcılara satılır. Bu da yatırımcılara hem sermaye güvenliği hem de düzenli gelir imkânı sunar (Tunç, 2010, s. 152-154).

2014-2021 yılları arasında Dünya piyasalarında sukûk ihraçları, 107 milyar dolardan 188 milyar dolara kadar artış göstermiştir. 2022 yılında sukûk ihraçlarının katılım finans içinde aldığı pay %25 seviyelerinde olmuştur. Bu payda, 2021 yılında en yüksek hacmi %33,5 pay ile Suudi Arabistan, %25 pay ile Malezya ve %15 pay ile Endonezya oluşturmaktadır. Türkiye'nin ise uluslararası sukûk piyasalarında payı %6.9 seviyesindedir (Öner, 2023, s. 162).

Sukûk, farklı özellikler taşımasının bir sonucu olarak kendine özgü bazı fikhî hükümler barındırmaktadır. 2009 yılında İslâm Fıkıh Akademisi'nin yapmış olduğu toplantıda sukûka dair şu hükümler tespit edilmiştir:

1. Sukûk yöneticisinin, reel kârın beklenen kârdan düşük çıkması durumunda sukûk sahiplerine borç ya da teberru sözünde bulunması câiz değildir. Yatırımın neticesi ortaya çıktıktan sonra aradaki farkı bağışlaması veya borç vermesi örf halini almışsa bu husus taahhüt hükmünü taşıyacağından bu durumda da câiz olmaz. Ancak yardımlaşma sigortası veya tekâfûl vasıtasıyla sermaye risklerinden korunmak câizdir.

2. Sukûk yöneticisi emin hükmündedir. Kasıt, özür veya sözleşme (mudârebe, müşâreke, yatırımda vekâlet) şartlarına muhalefet olmadıkça sukûkun kıymetini tazmin etmez.
3. Sukûkun nominal değeriyle itfâ işlemine tâbi olması (sukûkun vadesinin dolması ve işlemin kapatılması) câiz olmayıp itfânın piyasa değeri veya o esnada anlaşılan fiyat üzerinden olması gerekir
4. Her hâlükârda tedavülün sukûk ihraç eden tarafın kayıtlarına tescili gerekir. Ayrıca cevaz hükmünü borçların tedavülü için bir yol ve hile edinmemek gerekir.

İslam Fıkıh Akademisi'nin 2012'deki toplantısının kararları arasında ayrıca satıcının, satılan malı kiralayacağını vaad edilmesini içeren bir vaadle sukûk satmasının, haram kabul edilen îne satışı gibi sayılacağından dolayı câiz olmadığı belirtilmiştir (Cebeci, 2019, 2/523-527).

Türkiye'de sukûk, gerek yerel gerekse uluslararası yatırımcılar arasında büyük bir ilgi gören ve tercih edilen bir finansman yöntemidir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKACILIĞI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Türkiye'de Faizsiz Bankacılık faaliyetleri ilk olarak 1983 yılında Özel Finans Kurumları (ÖFK) ile başlamıştır. 2005 yılında 5411 sayılı kanun ile Katılım Bankacılığı almıştır. (Dikkaya, 2014, s. 90)

Hali hazırda ülkemizde iki tanesi dijital olmak üzere dokuz tane Katılım Bankası faaliyetlerine devam etmektedir. Bu bölümde Türkiye'de hali hazırda faaliyet gösteren Katılım Bankaları'nı ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği 2023 Aralık ayı raporu kapsamında yapılan değerlendirmeler ele alınmıştır.

2.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye'de faizsiz bankacılığa öncülük ederek 1984'te kurulmuş ve 1985'te aktif olarak faaliyetlerine başlamıştır. Ortadoğu'nun öncü sermaye gruplarından olan Albaraka Grubu B.S.C., İslâm Kalkınma Bankası (IDB) ile Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla hizmet veren yerli bir sanayi kuruluşunun öncülüğünde kurulan bir Katılım Bankası olarak, Türkiye'deki faaliyetlerini 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na uygun olarak sürdürmektedir.

30.06.2023 tarihi itibarıyla şirket yapısında; Albaraka Grubu B.S.C.'nin payı %45,09, halka açık olan pay ise %42,02'dir.

Singapur'dan Hollanda'ya, Güney Afrika'dan İngiltere'ye, Avustralya'dan Malezya'ya 80 ülkede bine yakın şubesiyle kurduğu geniş ortaklık ağıyla; müşterilerine hızlı, kaliteli ve güvenli dış ticaret yapma imkânı sunmaktadır.

Albaraka Türk Katılım Bankası, 2 tanesi yurt dışında olmak üzere toplam 226 şubesi ve 2.700 personeli ile müşterilerine dünya çapında hizmet vermeye devam etmektedir (Albaraka, 2024).

2.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk Katılım Bankası, 31 Mart 1989'dan beri faizsiz finans alanında faaliyet göstererek dinamik kurumsal yönetim anlayışıyla müşterilerine yenilikçi ürünler sunmuş ve yurt dışında da katılım finansının gelişimine önemli katkılarda bulunmuş bir Katılım Bankası'dır.

Kuveyt Türk Katılım Bankası, topladığı fonlar, sağladığı krediler ve aktif büyüklük yönünden katılım finans kuruluşları arasında öncü konumda bulunurken, tüm bankacılık sektöründe ise onuncu sırada yer almaktadır. Ayrıca altın bankacılığı alanında katılım finans kuruluşları arasında birinci, genel bankacılık sektöründe ise üçüncü sırada bulunmaktadır.

Altında en geniş ürün yelpazesine sahip katılım finans kuruluşu olan Kuveyt Türk Katılım Bankası, İstanbul Altın Borsası'nda işlem gören ilk katılım finans kuruluşu olarak gram üzerinden altın satışına 2007 yılında başlamış ve o tarihten itibaren altın bankacılığı alanında yurt içinde ve yurt dışında pek çok ilklere öncü olmuştur. Altın Günleri, Altın Hesapları, Altın Veren ATM gibi birçok ürün ve hizmet ilk kez Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından hayata geçirilmiştir. 2007 yılında İstanbul Altın Borsası'nda yer alan, 2011 yılında ise Londra Külçe Piyasası Birliği'ne kabul edilen Kuveyt Türk Katılım Bankası, son olarak Şanghay Altın Borsası'na Türkiye'den kabul edilen ilk kurum olarak 2019 yılı itibarıyla önemli bir başarıya imza atmıştır (Kuveyt Türk, 2024).

Finansal faaliyetlerinin yanı sıra toplumsal değerleri referans alarak önemli sosyal sorumluluk projelerine de imza atan Kuveyt Türk Katılım Bankası, "Değerlerimizle Büyüyoruz" yaklaşımı doğrultusunda birçok yenileme projesi üstlenmekte, insanî yardım kampanyalarına destek olmakta, kitap ve belgesel gibi kalıcı eserleri gelecek nesillere ulaştırmaktadır.

Güçlü sermaye yapısı ile ön plana çıkan Kuveyt Türk'ün hisselerinin yüzde 62,24'ü Kuwait Finance House'a (KFH), yüzde 18,72'si Türkiye Cumhuriyeti Vakıflar Genel

Müdürlüğü'ne, yüzde 9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşu'na, yüzde 9'u İslâm Kalkınma Bankası'na, yüzde 1,04'lük kısmı ise gerçek ve tüzel kişilere aittir (Kuveyt Türk, 2024).

2.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans Katılım Bankası, 1991 yılında %100 yerli sermayeli ilk özel finans kurumu olarak kurulan “Anadolu Finans” ile 1985-2001 yılları arasında “Faisal Finans Kurumu” ismiyle Katılım Bankacılığı hizmeti sunan “Family Finans”ın 2005 yılında birleşmesiyle kurulmuştur. Bu iki kurum, 2005 yılında tek çatı altında birleşerek Türkiye için daha fazla değer oluşturmak ve rekabet üstünlüklerini pekiştirmek amacıyla güç birliğine gitmişlerdir.

Anadolu Finans ile Family Finans'ın birleşmesi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nın 28.12.2005 tarihli kararıyla tescil edilmiştir. 30.12.2005 tarihinde Banka'nın ismi Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir. Türkiye Finans Katılım Bankası'nın, Orta Doğu bölgesindeki en büyük sermayeli bankalarından biri olan SNB'nin bünyesine dâhil olması ile yeni bir kurumsal kimliğe kavuşan Banka, hedef kitlesi giderek genişleyen Katılım Bankacılığı'na yeni bir soluk getirmiştir.

Türkiye Finans için en büyük değişim ve atılım dönemi, %60 hissesinin 31.03.2008 tarihinde National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınması ile başlamıştır.

11.10.2020 tarihinde National Commercial Bank, Samba Financial Group ile birleşme kararı almış olup 01.04.2021 tarihinde birleşme işlemleri tamamlanarak National Commercial Bank'ın unvanı Saudi National Bank olarak değişmiştir. Saudi National Bank, %67,03 hissesini elinde bulundurduğu Türkiye Finans'ın öncü ortağıdır.

Katılım Bankacılığı ilkeleri doğrultusunda hedeflerini ve büyüme yol haritasını şekillendiren Türkiye Finans Katılım Bankası, müşteri odaklı bir anlayışla; teknolojik altyapısını, iş süreçlerini ve hizmet anlayışını sürekli geliştirme hedefiyle çalışmalarını sürdürmektedir. Sürdürülebilir büyüme yolunda emin adımlarla ilerleyen Türkiye Finans, 30.11.2023 tarihi itibarıyla 3,900 personeli, 305 şubesi ve etkin alternatif dağıtım kanallarından oluşan güçlü hizmet platformuyla ticari/kurumsal bankacılık ve perakende bankacılık segmentlerinde geniş bir müşteri kitlesine yenilikçi ve katma

değeri yüksek ürün, hizmet ve çözümler sunma yolunda ilerlemektedir (Türkiye Finans, 2024).

2.1.4. Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım Bankası, tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 15.10.2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10.10.2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuştur. BDDK'nın 14.05.2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12.05.2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır. 2023 yılı Aralık ayında yapılan Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı'nda alınan karara binaen Ziraat Katılım Bankası'nın sermayesi 10.350.000.000 TL'ye yükseltilmiştir.

Ziraat Katılım Bankası, Katılım Bankacılığı ilkelerine uygun ürünleri ve alternatif dağıtım kanalları ile çalışmalarını sürdürmektedir. Müşterilerini her koşulda dinleyen ve onlara özgü çözümler sunmayı kendisine temel gaye edinen Ziraat Katılım Bankası, yalnızca müşterileri ve hissedarları için değil, toplumu ve tüm paydaşlarını kapsayacak çalışmalarda bulunmak için faaliyetlerine devam etmektedir (Ziraat Katılım, 2024).

2.1.5. Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası,, BDDK'nın 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni almıştır. Vakıf Katılım Bankası'nın sermayesinin tamamı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idare ve temsil ettiği mazbut vakıflara (Beyazid Han-ı Sani (II. Beyazıt) Vakfı, Mahmud Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı, Mahmud Han-ı Sani Bin Abdülhamid Han-ı Evvel (II. Mahmut) Vakfı, Murad Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı) aittir. Ödenmiş sermayesi 14.635.000.000 TL'dir.

Katılım Bankacılığı sektörünün en yeni üyelerinden biri olan Vakıf Katılım Bankası, yüzyıllardır kültürümüzün önemli bir parçası olarak günümüze gelen ve bugün ana kurucusu Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idare ve temsil ettiği mazbut vakıflar tarafından yaşatılan "Vakıf Kültürü"nün önemli bir kurumu olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

Yüzyıllardır, adil sosyal yaşamın önemli bir parçası olan Vakıf Kültürü ile faizsiz bankacılık ilkelerini bir araya getiren Vakıf Katılım Bankası, bu şekilde üstlendiği önemli bir görevle çalışmalarını sadece ortakları ya da müşterileri için değil tüm topluma faydalı olma prensibi çerçevesinde yürütmektedir (Vakıf Katılım, 2024).

2.1.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası

Türkiye Emlak Katılım Bankası; ilk olarak millî mücadele yıllarının ardından, savaştan çıkmış ve küllerinden yeniden doğmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti'nin yeniden imarını üstlenmek, özellikle inşaat sektöründeki girişimlerine destek olmak aynı zamanda yetimlerin hakkını muhafaza etmek maksadıyla 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası ismiyle kurulmuştur (Emlak Katılım, 2024).

Kuruluşunun ilk zamanlarında Yeni Meclis binası, Türk Ocağı binası ve Merkez Bankası binası gibi Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin en seçkin örnekleri arasında gösterilen projeleri üstlenmiştir.

Yıllar içerisinde değişen ülke ihtiyaçları sebebiyle birçok kez isim değişikliğine giden banka, Emlak ve Eytam Bankası olarak çıktığı yola, sırasıyla Türkiye Emlak Kredi Bankası ve Türkiye Emlak Bankası isimleriyle devam etmiştir.

2018 yılında bir Katılım Bankası olarak yeniden hizmet vermesi kararlaştırılan Türkiye Emlak Katılım Bankası, 2019 yılında faaliyet izni almıştır.

Türkiye Emlak Katılım Bankası, başta inşaat sektörü olmak üzere ekonomik büyüme ve istihdama katkısı yüksek olan stratejik sektörlerle yönelik olarak, üreticilerden tüketicilere uzanan ekonomik döngüde sürdürülebilir ve herkes için erişilebilir finansman modelleri geliştirmektedir.

Bununla birlikte Türkiye Emlak Katılım Bankası katılım bankacılığına yeni ürün ve hizmet modelleri sunarak Katılım Bankacılığı'nın büyümesine, sektör payının artmasına önemli katkılar sağlamaktadır (Emlak Katılım, 2024).

2.1.7. Dünya Katılım Bankası

Dünya Katılım Bankası, 1984 yılında Adabank a.ş. adıyla kurulmuş ve 1985 yılında bankacılık faaliyetlerine başlamıştır. 2003 yılında BDDK tarafından TMSF'ye devredilen bankanın hisseleri, 2023 yılında Ahlatcı Holding tarafından satın alınmış ve

ismi Dünya Katılım Bankası olmuştur. Bu dönüşüm, 28 Kasım 2023 tarihinde Resmî Gazete 'de yayımlanarak resmîyet kazanmıştır (Dünya Katılım, 2024).

Ahlatıcı Holding, finans, enerji, savunma sanayi, nanoteknoloji, sağlık, otomotiv ve gayrimenkul gibi çeşitli sektörlerde faaliyet göstermektedir. Holding, Türkiye'de altın üretimi ve ihracatı konusunda lider konumdadır ve bu alandaki tecrübesini Dünya Katılım Bankası'na da yansıtmaktadır. Dünya Katılım Bankası, bu geniş kapsamlı yapının bir parçası olarak, Türkiye'de ve dünya genelinde yenilikçi finansal çözümler sunmayı hedeflemektedir (thebanks.eu).

Dünya Katılım Bankası, katılım bankacılığı prensiplerine uygun olarak faaliyet göstermektedir. Banka, müşterilerine faizsiz finansman ürünleri, altın bankacılığı, yatırım ve hazine ürünleri gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır. Ayrıca, internet şube ve mobil bankacılık hizmetleri aracılığıyla tüm işlemlerini dijital ortamda gerçekleştirebilmektedir (thebanks.eu).

Dünya Katılım Bankası, müşterilerinin hak ve çıkarlarını korumayı, finansal piyasalarda itimat ve istikrarı sağlamayı misyon edinmiştir. Banka, dürüstlük, tarafsızlık, güvenilirlik ve çevreye saygı gibi değerleri benimsemekte ve bu prensiplere uygun şekilde faaliyetlerini yürütmektedir. Dünya Katılım Bankası, dijital bankacılık hizmetleri sunarak, müşterilerine hızlı, güvenli ve şeffaf bir bankacılık deneyimi sağlamaktadır. Banka, teknolojik altyapısını sürekli geliştirerek müşteri memnuniyetini en üst düzeyde tutmayı amaçlamaktadır (Dünya Katılım, 2024).

2.1.8. Hayat Finans Katılım Bankası (Dijital Banka)

Hayat Finans Katılım Bankası, Türkiye'nin ilk dijital Katılım Bankası olarak, 23 Mart 2023 tarihinde BDDK'dan faaliyet iznini almıştır. Hayat Holding tarafından 1,5 milyar TL sermaye ile kurulan banka, şubesiz dijital bankacılık hizmeti sunmaktadır (Hayat Finans, 2024).

Hayat Holding ve Küresel Vizyon Hayat Finans, Hayat Holding'in 67 şirketi ve 20 bini aşkın çalışanıyla 17 ülkede yürüttüğü faaliyetlerin bir parçasıdır. Bu geniş kapsamlı yapı, Hayat Finans'ın küresel bir vizyona sahip olmasını ve yenilikçi finansal hizmetler sunmasını sağlamaktadır (Katılım Analiz, 2023, s. 97).

Faaliyetler ve Hizmetler Hayat Finans, tüm bankacılık işlemlerini dijital kanallar üzerinden gerçekleştirmektedir. Bankanın hizmetleri, Hayat Finans Mobil Uygulaması, İnternet Bankacılığı ve İletişim Merkezi aracılığıyla sunulmaktadır. Bu sayede, müşterilere hızlı, güvenli ve kesintisiz bir bankacılık deneyimi sağlanmaktadır (Katılım, Analiz, 2023, s. 101).

Katılım Bankacılığı Prensipleri, faizsizlik prensiplerine dayanmaktadır. Bu bankacılık modeli, kâr ve zarara katılma prensibine göre fon toplar ve ticaret, ortaklık ve finansal kiralama gibi yöntemlerle fon kullanır. Hayat Finans Katılım Bankası da bu prensiplere uygun olarak faaliyet göstermektedir. Müşterilerin fonları, faizsiz finansman yöntemleriyle değerlendirilir ve elde edilen kâr, müşterilere kâr payı olarak dağıtılır (Hayat Finans, 2024).

Yenilikçi ve Sürdürülebilir Yaklaşım Hayat Finans, yenilikçi dijital bankacılık çözümleri sunarak sektörde önemli bir yer edinmiştir. Banka, teknolojik altyapısını sürekli geliştirerek müşteri memnuniyetini en üst düzeyde tutmayı hedeflemektedir. Ayrıca, sürdürülebilir büyüme anlayışıyla, Türkiye'de ve dünya genelinde kalıcı faydalar yaratmayı amaçlamaktadır (Hayat Finans, 2024).

2.1.9. T.O.M. Katılım Bankası (Dijital Bankacılık)

T.O.M. Katılım Bankası, Türkiye'nin ilk kurulan dijital katılım bankaları arasındadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan (BDDK) 31 Mart 2023 tarihinde faaliyet iznini almıştır. Banka, Aydın Grup ve A101 marketlerinin de dâhil olduğu kurucu ortakları ile 1,5 milyar TL sermaye ile kurulmuştur.

Faaliyetler ve Hizmetler T.O.M. Katılım Bankası, tüm bankacılık işlemlerini dijital kanallar üzerinden gerçekleştirmektedir. Bankanın hizmetleri arasında hızlı hesap açma, faizsiz finansman seçenekleri, A101 mağazalarından para çekme ve yatırma, düşük masraf ve komisyon oranları ile yüksek kâr payı oranları bulunmaktadır. Banka, müşterilerine şubeye gitmeden tüm işlemleri yapma imkanı sunarak, kolay ve şeffaf bir bankacılık deneyimi sağlamayı hedeflemektedir (Tombank, 2024).

T.O.M. Katılım Bankası, müşterilerinin hak ve menfaatlerini korumayı, mali piyasalarda güven ve istikrarı sağlamayı ve finansal hizmetlerin etkin şekilde

çalışmasını misyon edinmiştir. Banka, dürüstlük, tarafsızlık, güvenilirlik ve çevreye saygı gibi değerleri benimsemiştir.

Teknolojik Altyapı ve Güvenlik Banka, en yeni dijital bankacılık teknolojilerini kullanarak güvenli ve kesintisiz hizmet sunmaktadır. Müşteriler, TL, döviz ve altın işlemlerini güvenli bir şekilde gerçekleştirebilmekte ve finansal hizmetlere kolay erişim sağlamaktadır (Bloomberght, 2024).

Yenilikçi ve Kapsayıcı Yaklaşım T.O.M. Katılım Bankası, Türkiye’de dijital bankacılık alanında yenilikler getirmeyi ve finansal hizmetlerin erişimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Banka, Avrupa’nın ilk 5 dijital bankasından biri olma vizyonu, müşterilerine yenilikçi finansal çözümler sunmaktadır. (Tombank, 2024]

2.2. Katılım Bankalarının Faaliyetleri

2023 yılı, küresel ekonominin zayıf büyüme projeksiyonları, yüksek enflasyon ve artan belirsizliklerle karşı karşıya kaldığı bir yıl olarak kaydedilmiştir. Bu durum, katılım bankacılığı sektörünü de etkilemiş, ancak sektördeki dinamik yapı ve esnek iş modelleri sayesinde, Katılım Bankaları bu zorlu koşullara rağmen büyümeyi başarmıştır.

Katılım Bankacılığı’nın başlıca göstergeleri, Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin 2023 yılı faaliyet raporunda detaylı bir şekilde sunulmaktadır. Bu göstergeler, sektörün büyüme performansını, finansal sağlığını ve sektördeki payını yansıtmaktadır. 2023 sonu itibarıyla, katılım bankacılığı sektörü yurt içi ve yurt dışında toplam 1.459 şubeye sahiptir ve bu, bir önceki seneye nazaran %5,8’lik bir artışı işaret etmektedir. Sektörde çalışan sayısı %10,4 artarak 19.728’e ulaşmıştır. Şube ve çalışan sayılarının toplam Türk bankacılığı içerisindeki payları sırasıyla %13,3 ve %9,5 olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının 2023 yılında toplam aktifleri %71,8 artarak 2,040.2 milyar TL’ye ulaşmış ve sektörün bankacılık toplam aktifleri içerisindeki payını %8,7’ye yükseltmiştir. Özkaynak toplamı ise %70,8 artarak 143,9 milyar TL’ye ulaşmıştır. Sektör, 2023 yılında %79,3 artışla 53,2 milyar TL net kâr elde etmiş olup, sermaye yeterliliği standart rasyosu %21,38 ile %19,06 olan bankacılık sektör ortalamasının üzerindedir. Katılım Bankaları’nın KOBİ’lere sağladığı finansman desteği (nakdî ve gayri nakdî krediler) %77 artarak 523,1 milyar TL’ye ulaşmış ve sektörün bankacılık pazarındaki payını %10,7’den %11,0’e yükseltmiştir. 2023 yılı itibarıyla KOBİ niteliğindeki müşteri sayısı

165.499 olmuştur (Tablo 1). Bu veriler, katılım bankacılığı sektörünün Türk bankacılık sektöründeki önemli konumunu ve sürdürülebilir büyüme potansiyelini göstermektedir (TKBB, 2023, s. 43).

2.2.1. Katılım Bankacılığı Başlıca Göstergeleri

Bu bölümde Katılım Bankacılığı'nın şube sayısı, çalışan sayısı, toplam aktifleri, özkaynakları, net kârı, KOBİ finansmanı ve sektör pazar payını içeren sayısal veriler incelenmiştir.

Tablo 2.1. Katılım Bankacılığı Başlıca Göstergeleri

Gösterge	2022	2023	Artış (%)
Şube Sayısı	1,379	1,459	5.80
Çalışan Sayısı	17,872	19,728	10.40
Toplam Aktifler (Milyar TL)	1,187.6	2,040.2	71.8
Özkaynaklar (Milyar TL)	84.3	143.9	70.8
Net Kâr (Milyar TL)	29.7	53.2	79.3
KOBİ Finansmanı (Milyar TL)	295.4	523.1	77.0
Sektör Pazar Payı (%)	8.30	8.70	0.40

Kaynak: TKBB, 2023, s. 43.

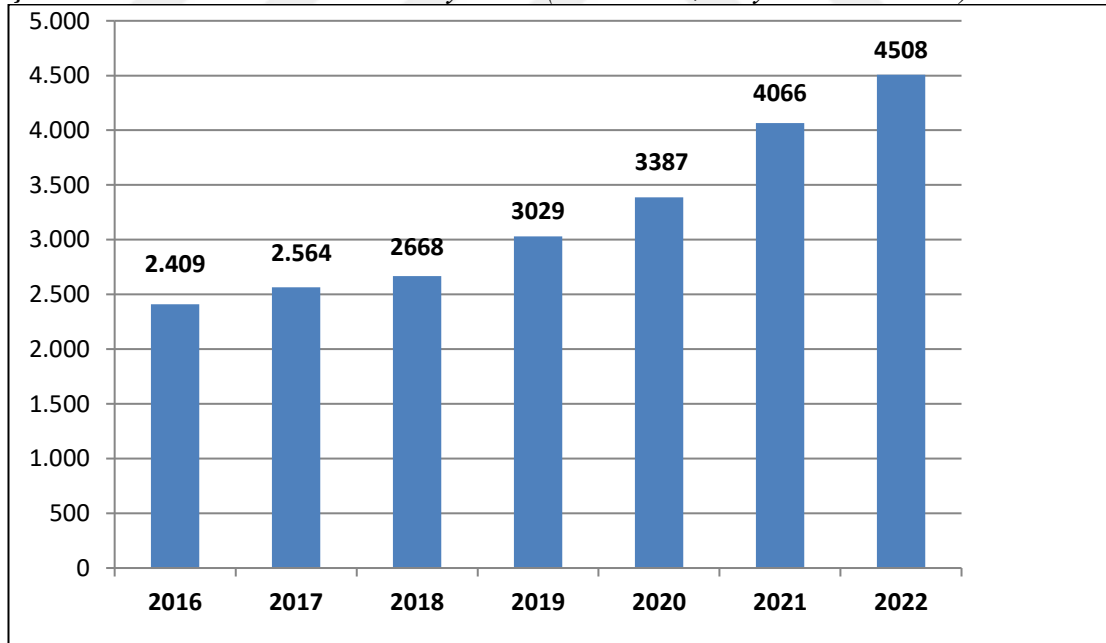
Katılım Bankacılığı sektörü, 2023 yılında hem aktif büyüklük hem de kârlılık açısından önemli bir büyüme göstermiştir. Şube ve çalışan sayılarındaki artış, sektörün yaygınlaşması ve istihdam olanaklarının genişlemesi açısından olumlu bir göstergedir. Ayrıca, KOBİ'lere sağlanan finansman desteğindeki artış, sektöre duyulan güvenin ve katılım bankalarının reel ekonomiye olan katkısının bir göstergesidir.

TKBB Genel Sekreteri İsmail Vural'ın aktardığı bilgilere göre, Katılım Bankaları'nın dijital eğitim platformları aracılığıyla sektör çalışanlarının meslekî ve kariyer gelişimlerine katkı sağlanmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlığa destek olmak amacıyla toplumun geniş kesimlerine yönelik programlar düzenlenmektedir. Bu kapsamda, on dört uzmanlık sertifikasyon eğitimi ve on dijital eğitim programı gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca 2023 Türkiye Katılım Bankaları Birliği faaliyet raporuna göre İslamî finansın yükselişini sürdüren ve etkisini derinleştiren bir yapıda olduğu belirtilmiştir. Özellikle Endonezya, Malezya, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ülkelerde İslamî finans ölçütlerinin ulusal ekonomik stratejilere entegre edilmesiyle birlikte, bu alanda çift haneli büyüme oranlarına ulaşıldığı vurgulanmıştır (TKBB, 2023, s. 40).

2022 yılında, küresel İslamî finansal hizmetler endüstrisi %11 artarak toplam varlıklarını 4,5 trilyon ABD dolarına çıkarmıştır. Bu büyüme, zorlu küresel ekonomik koşullara rağmen İslamî finansın sağlamlığını ve dirençliliğini göstermektedir. İslamî finans sektöründe fintek, dijital bankacılık ve yapay zekâ yatırımlarının önemli rol oynadığı, bu yatırımların İslamî bankacılığın gelişiminde büyük etkisi olduğu ifade edilmiştir. Asya'da Malezya ve Endonezya, Orta Doğu'da Bahreyn ve Suudi Arabistan, Avrupa'da ise Türkiye ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde birçok yeni dijital katılım bankasının faaliyete geçtiği belirtilmiştir (TKBB, 2023, s. 40).

Şekil 2.1. İslami Finans Varlık Büyümesi (2016-2022, Milyar ABD Doları)

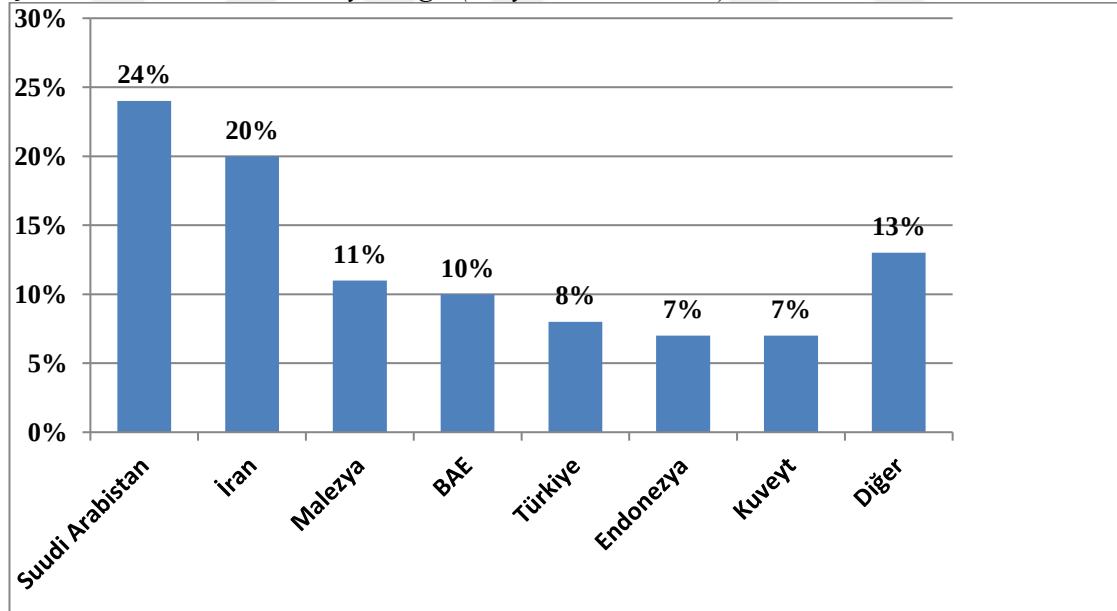

Kaynak: TKBB, 2023, s. 41

Fintek; “finansal teknoloji” kavramının kısaltmasından oluşan ve İngilizcede “fintech” olarak geçen bu kavram, klasik finans yöntemlerinin eksik kalması sebebiyle tercih edilen yeni nesil ürünleri tanımlamaktadır. Geleneksel finans kuruluşları, insan odaklı

bir çalışma yöntemini tercih etmeleri nedeniyle çağın temel ihtiyacı olan yüksek hıza her zaman ulaşamayabilir. Ödemelerin, talimatların ve çeşitli finans faaliyetlerinin gecikme yaşaması ise iş dünyasında ciddi krizlere neden olabilir. Bu krizlerin yaşanmaması ve her türlü finansal işlemin yüksek bir hızda gerçekleşebilmesi gayesiyle oluşturulan fintek sektörü, her geçen gün büyüyerek geniş kitlelere hitap eder duruma gelmiştir. İslâmî finteklerin finansal kapsayıcılık için katalizör rolü oynadığı, finansal hizmetlerin dönüşümünde ve geniş kitlelere ulaşmasında önemli bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır. İslâmî fintekler, 1,8 milyar Müslüman'ın finansal sorunlarına odaklanarak, sosyal hayatını İslâmî öğretilerle şekillendiren kişilerin temel finansal ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Bu bağlamda, İslâmî finans kurumları ve düzenleyici kuruluşlar arasında artan iş birlikleri sayesinde, finteklerin kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik odaklı kazanımlarını büyüttüğü ifade edilmiştir. 2021'de yaklaşık 79 milyar ABD doları olan fintek pazarının, yıllık ortalama %18 büyüyerek 2026 yılında 179 milyar dolar hacme ulaşması beklenmektedir (TKBB, 2023, s. 41).

Şekil 2.2. Fintek Pazar Büyüklüğü (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TKBB, 2023, s. 41

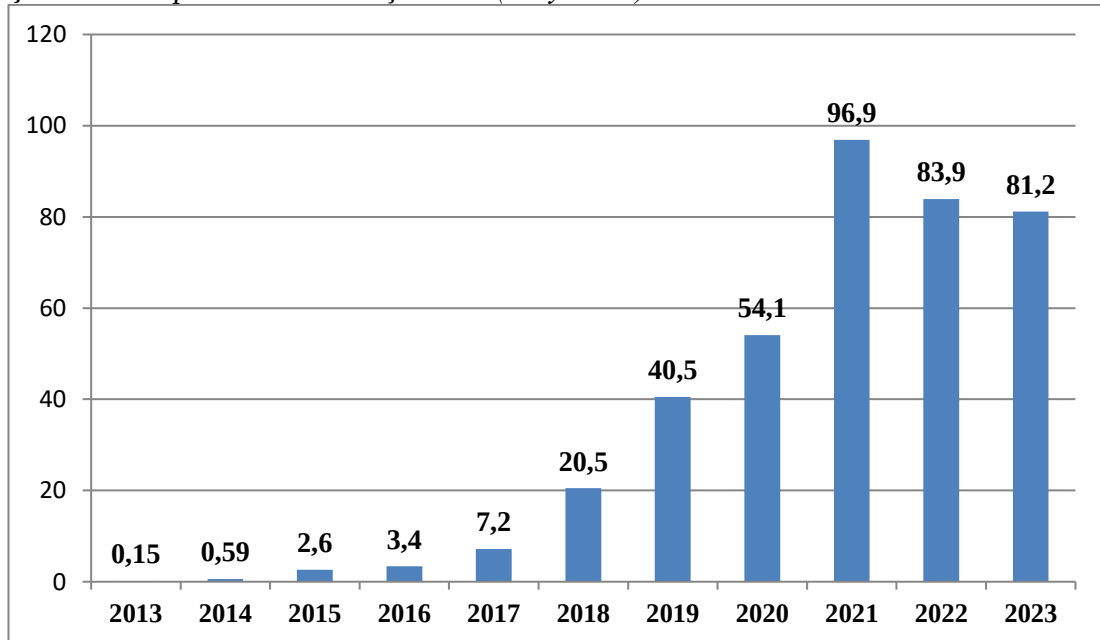
İslâmî finans sektörünün, İslâm hukukunun gereklilikleri ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri' nin amaçları arasındaki büyük uyum ve entegrasyon nedeniyle küresel olarak sürdürülebilirlik alanında önemli ve büyüyen bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bu

kapsamda, 2022’de 8,4 milyar ABD doları seviyesine ulaşan ÇSY (Çevresel, Sosyal ve Yönetişim) ilişkili sukûk ihraçları önemli bir gösterge olarak sunulmuştur. İslâmî finans endüstrisinin 2027 yılında 6,7 trilyon ABD dolarına ulaşması beklenmektedir (TKBB, 2023, s. 41).

Türkiye, 2023 yılında Suudi Arabistan, Malezya, Kuveyt ve Endonezya ile birlikte en fazla sukûk ihracı gerçekleştiren 5 ülke arasında yer almıştır (TKBB, 2023, s. 44). Sukûk, İslâm hukukuna uygun olarak yapılan bir finansal araç olup, genellikle kira sertifikası olarak adlandırılır. Bu araç, yatırımcılara belirli varlıkların kira gelirlerine dayalı bir getiri sağlar ve faizsiz finansman ilkesine uygun olarak işletilir.

2023 yılında Türkiye’deki Katılım Bankaları, toplamda 81 milyar TL değerinde sukûk ihracı gerçekleştirmiştir. Bu ihraçlar, Türkiye’nin sukûk piyasasında önemli bir aktör olduğunu göstermektedir. Katılım Bankaları, 2013 yılından bu yana Türk lirası cinsinden toplam 391 milyar TL sukûk ihraç etmiştir. Bu rakamlar, Türkiye’nin sukûk piyasasındaki aktif rolünü ve büyüme potansiyelini ortaya koymaktadır (TKBB, 2023, s. 44).

Şekil 2.3. Toplam Sukûk İhraç Tutarı (Milyar TL)

Kaynak: TKBB, 2023, s. 44

Türkiye, sadece sukûk ihracında miktar olarak değil, aynı zamanda yenilikçi sukûk ihraçları ile de dikkat çekmektedir. Örneğin, Kuveyt Türk Katılım Bankası, dünyada ilk kez "Global Sürdürülebilir Tier 2 Sermaye Benzeri Sukûk İhracı" yapmıştır. Ayrıca, Emlak Katılım Bankası, Türkiye'nin ilk emek ve sermaye ortaklığına dayalı yeşil sukûk ihracı gerçekleştirmiş ve bu ihraç, Islamic Finance News Ödülleri'nde "Yılın En İyi Sukuk İhracı Ödülü" nü kazanmıştır. Bu tür yenilikçi ihraçlar, Türkiye'nin sukûk piyasasındaki öncülüğünü ve yenilikçiliğini göstermektedir (TKBB, 2023, s. 44). Türkiye'nin sukûk ihracındaki başarıları, ülkenin finansal piyasalarının çeşitlenmesi ve derinleşmesi açısından önemlidir. Sukûk ihraçları, sadece yerel piyasalarda değil, uluslararası piyasalarda da yatırımcı çekme potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin bu alandaki performansı, küresel sukûk piyasasında daha da fazla söz sahibi olmasını sağlayacaktır. Sonuç olarak, Türkiye'nin 2023 yılında gerçekleştirdiği sukûk ihraçları, ülkenin faizsiz finansman piyasasındaki gücünü ve yenilikçi yaklaşımını yansıtmaktadır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği Aralık 2023 faaliyet raporunda bankacılık sektöründe uzaktan müşteri kazanımı istatistiklerine yer verilmiştir. İlk olarak 2021 yılı Mayıs ayından itibaren uygulamaya başlanan “Bankalarca Kullanılacak Uzaktan Kimlik Tespiti Yöntemlerine ve Elektronik Ortamda Sözleşme İlişkisinin Kurulmasına İlişkin Yönetmelik” kapsamında 2023 yılında toplam başvuru ve müşteri kazanımı istatistikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.2. Uzaktan Müşteri Kazanımı İstatistikleri

	Bankacılık Sektörü	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Katılım Bankaları Payı (%)
Başvuru Sayısı	15.193.327	14.013.044	1.180.283	% 8
Kazanım Sayısı	6.866.112	6.425.997	440.115	% 6
Başarı Oranı	45%	46%	37%	-
Şubeden Kazanım	10.332.393	9.405.339	927.054	% 9

Kaynak: TKBB, 2023, s. 45

Rapora göre, uzaktan müşteri kazanımı kapsamında toplamda 15.193.327 başvuru yapılmış ve bu başvuruların 6.866.112'si başarıyla kazanılmıştır. Katılım bankaları, 1.180.283 başvuru ve 440.115 müşteri kazanımı ile toplam başvuruların % 8'ini ve toplam kazanımların % 6'sını oluşturmuştur. Katılım bankalarının başarı oranı % 37 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran genel bankacılık sektöründeki % 45 ve mevduat bankalarındaki % 46 başarı oranının biraz gerisinde kalmaktadır. Şubeden kazanım oranlarına bakıldığında, katılım bankaları toplam 927.054 müşteri kazanımı ile şubeden kazanımların % 9'unu oluşturmuştur (TKBB, 2023, s. 45). Bu oran, katılım bankalarının fiziki şubeler aracılığıyla müşteri kazanımında daha etkin olduklarını göstermektedir.

Katılım Bankaları'nın uzaktan müşteri kazanımı oranının genel sektör ortalamasının altında kalması, bu alanda iyileştirme ve geliştirme fırsatlarının olduğunu göstermektedir. Dijital dönüşüm süreçlerinin hızlandırılması, kullanıcı dostu dijital platformların geliştirilmesi ve dijital kanallarda müşteri memnuniyetinin artırılması, Katılım Bankalarının uzaktan müşteri kazanımındaki başarısını artırabilir. Ayrıca, şube üzerinden müşteri kazanımındaki yüksek performans, Katılım Bankaları'nın güçlü bir müşteri ilişkileri yönetimi sağladığını göstermektedir. Katılım bankalarının, uzaktan müşteri kazanımını artırmak için dijitalleşme yatırımlarını ve stratejik planlamalarını gözden geçirmesi, bu alandaki potansiyellerini maksimize etmelerine yardımcı olabilir.

2.2.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Standardizasyon Çalışmaları

Standardizasyon çalışmaları, sektörün daha güvenli, verimli ve denetlenebilir bir yapıya kavuşmasını amaçlamaktadır. Modern İslâmî Bankacılık, 1960'lı yıllardan bu yana önemli değişimler geçirerek daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Standardizasyon çalışmaları, İslâmî bankaların yaptıkları iş ve işlemlerde uymaları gereken temel ilkeleri tespit etmektedir. Bu bağlamda BDDK, 2018 yılında merkezi bir danışma kurulunun oluşturulması yönünde karar almış ve 2019 yılında faizsiz bankacılık ilke ve standartlarına uymaya ilişkin özel bir tebliğ yayımlamıştır (TKBB, 2023, s. 48).

Danışma Kurulu, BDDK kararı gereği Türkiye Katılım Bankaları Birliği nezdinde oluşturulmuş olup, katılım bankacılığı meslek ilke ve standartlarını tespit etmek ve Katılım Bankaları arasındaki uygulama farklılıklarını gidermek amacıyla faaliyet göstermektedir. Kurul, standartların oluşturulmasından yayımlanmasına kadar olan

süreçte titiz çalışmalar yürütmektedir. 2018 yılından bugüne kadar yayımlanan standartlar arasında Pay Senedi Standardı, Tevrruk Standardı, Murâbaha Standardı, Kefalet Standardı, Mudârebe Standardı ve Katılım Finansı İlkelerine Uygun Olmayan Gelirler ve Bunların Tasfiyesi Standardı bulunmaktadır (TKBB, 2023, s. 48).

Türkiye’de Katılım Bankacılığının standardizasyon ve uyum yönetimi çalışmaları, sektörde ortak kuralların belirlenmesi ve uygulama birliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmalar, Katılım Bankalarının güvenilirliğini ve itibarını artırmakta, sektörde daha verimli ve denetlenebilir bir yapı oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, uyum ve denetim faaliyetleri, katılım bankalarının ahlaki sorumluluklarını yerine getirmesini ve topluma, müşterilere ve çalışanlara karşı olan görevlerini yerine getirmesini sağlamaktadır.

2.2.3. Başlıca Konsolide Sektör Verileri

Katılım Bankaları’nın ve genel bankacılık sektörünün 2023 yılındaki performansını karşılaştırmak, sektörün dinamiklerini ve Katılım Bankaları’nın performansını anlamak açısından önemlidir. Aşağıda yer alan tabloda, katılım bankalarının başlıca konsolide verileri ile sektör verileri incelenmiştir. Konsolide, herhangi bir kuruluş ile yan şirketlerin finansal verilerini raporlamak ve birleştirmek için kullanılır. Bu konsolide raporları sayesinde sermayeye bağlı olan şirketlerin öz kaynakları, varlıkları, giderleri ve gelirleri gibi mali verileri kolay bir şekilde analiz edilebilir.

Tablo 2.3. Katılım Bankaları ve Genel Bankacılık Sektörü Karşılaştırması (Milyon TL, %)

	Katılım Bankaları (2023)	Genel Bankacılık Sektörü (2023)
Toplam Aktifler	2.040.195	23.550.233
Nakit ve Nakit Benzeri	204.209	2.182.632
Zorunlu Karşılıklar	220.540	1.588.980
Kullandırılan Fonlar	944.589	12.062.489
Finansal Kiralama Alacakları	115.640	117.535
Takipteki Alacaklar (Brüt)	9.855	191.893
Menkul Değerler	380.176	3.968.743
Diğer Aktifler	165.186	3.437.961
Toplam Yükümlülükler	2.040.195	23.550.233
Katılım Fonu	1.516.367	14.851.970
Bankalara Borçlar	83.045	2.383.696
Repo İşlemleri	23.363	723.166
Özkaynaklar	143.863	2.152.836
Diğer Yükümlülükler	273.557	3.438.565

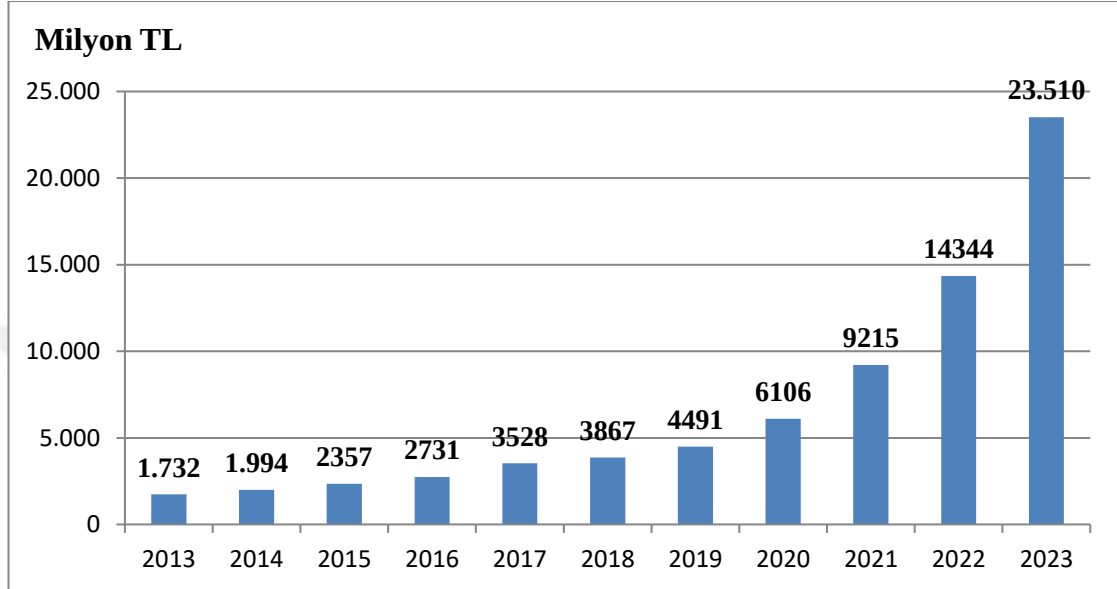
Kaynak: TKBB, 2023, s. 114.

Tabloya göre Katılım Bankaları'nın toplam aktifleri 2.040.195.000.000 TL iken, genel bankacılık sektörünün toplam aktifleri 23.550.233.000.000 TL'dir. Katılım Bankalarının sektör içindeki payı %8,7'dir. Katılım Bankaları'nın nakit ve nakit benzeri kalemleri 204.209.000.000 TL iken, genel sektörde bu rakam 2.182.632.000.000 TL'dir. Katılım bankaları 944.589.000.000.000 TL fon kullanırken, genel bankacılık sektörü 12.062.489.000.000.000 TL fon kullanmıştır. Katılım Bankaları bu alanda sektöre kıyasla daha düşük bir performans sergilemiştir. Katılım Bankaları'nın takipteki alacakları 9.855.000.000.000 TL olup, sektörde bu rakam 191.893.000.000 TL'dir. Bu, Katılım Bankalarının finansman kalitesinin sektör ortalamasına yakın olduğunu göstermektedir. Katılım Bankaları'nın özkaynakları 143.863.000.000 TL olup, sektörde bu rakam 2.152.836.000.000 TL'dir.

Katılım Bankaları'nın 2023 yılı performansı genel olarak iyi bir büyüme trendi göstermiştir.. Bununla birlikte, sektörle kıyaslandığında, Katılım Bankaları'nın bazı alanlarda (örneğin kullandırılan fonlar) daha düşük performans sergilediği görülmektedir. Katılım Bankaları'nın sektördeki payının %8,7 olması, bu bankaların Türk bankacılık sektöründe önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Ancak, genel bankacılık sektörüne kıyasla daha fazla büyüme potansiyeline sahip oldukları açıktır.

Özellikle fon kullandırma ve öz kaynak artırımı gibi alanlarda atılacak adımlar, katılım bankalarının gelecekteki performansını daha da iyileştirebilir.

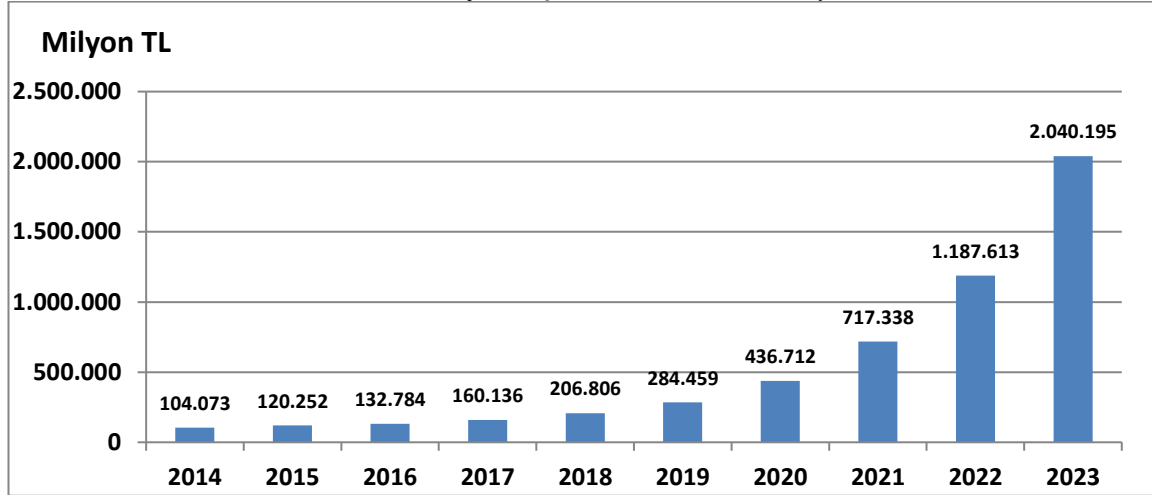
Şekil 2.4. Türk Bankacılık Sektörü ve GSYH'YE Oranı

Kaynak: TKBB, 2023, s. 120

Katılım Bankacılığı sektörü, 2023 yılında sürdürülebilir büyüme patikasındaki yolculuğuna % 72'lik aktif büyüme ile başarıyla devam etmiştir. Bankacılık aktiflerinin GSYH'ye oranı artış göstermiştir. Bu büyüme, katılım bankalarının aktiflerinin yıllık ortalama %29,8 oranında büyüme göstermesi ile desteklenmiştir. 2023 yılında toplam aktif büyüklüğü 2.040.195 milyon TL'ye ulaşmıştır (TKBB, 2023, s. 120)

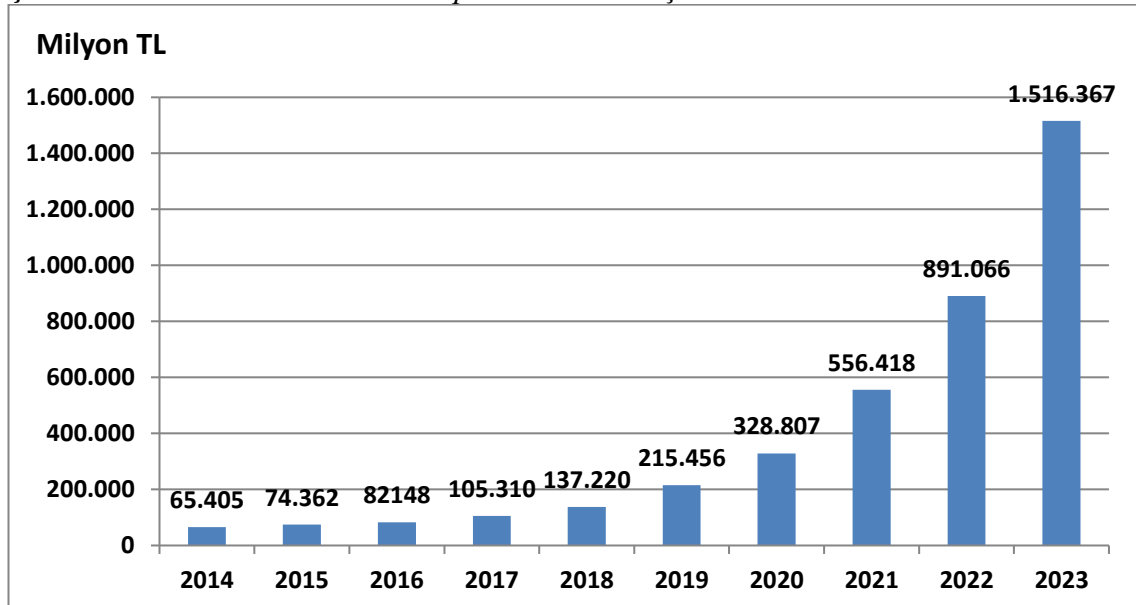
Şekil 2.5. Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektördeki Payları

Kaynak: TKBB, 2023, s.120

Katılım Bankaları'nın aktif büyümesi yıllık ortalama %34,6 oranında artış göstermiştir. 2023 yılında Katılım Bankaları'nın Türk bankacılık sektöründeki payı %8,7'ye ulaşmıştır. Mevduat Bankaları'nın payı %85,6, Kalkınma ve Yatırım Bankaları'nın payı %5,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, Katılım Bankaları'nın Türk bankacılık sektöründeki payını artırma konusundaki başarılı performansını göstermektedir (TKBB, 2023, s. 120).

Şekil 2.6. Katılım Bankalarının Toplanan Fon Gelişimi

Kaynak: TKBB, 2023, s. 120

Katılım Bankaları'nın toplanan fon gelişimi incelendiğinde, toplanan fonlar yıllık ortalama %36,9 oranında büyüme gösterdiği görülmektedir. 2023 yılında toplanan fon büyüklüğü 1.516.367.000.000 TL'ye ulaşmıştır. Türk parası ve yabancı para bazında fonların dağılımı dengeli bir şekilde sürdürülmüştür. Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere, 2023 yılında toplanan fonların %52'si Türk Lirası, %48'i ise yabancı para cinsindendir (TKBB, 2023, s. 120). Bu dağılım, Katılım Bankaları'nın farklı para birimleri üzerinden topladıkları fonlarda dengeli bir yapı oluşturduğunu göstermektedir.

2.2.4. Katılım Bankalarına Ait Bilgiler

Her bir katılım bankasının öne çıkan verileri ve performansları bu bölümde yer almaktadır.

Tablo 2.4. *Katılım Bankalarının Finansal Verileri (Bin Türk Lirası)*

Banka	Kâr Payı Gelirleri	Kâr Payı Giderleri	Net Kâr Payı Geliri	Vergi Öncesi Kâr/Zarar	Dönem Net Kâr/Zarar
Albaraka Türk Katılım Bankası	20.074.424	11.544.245	8.530.179	5.083.632	3.428.558
Türkiye Emlak Katılım Bankası	16.659.286	10.372.720	6.286.566	7.581.571	5.129.534
Hayat Finans Katılım Bankası	235.782	14.261	221.521	7.041	62.175
Kuveyt Türk Katılım Bankası	63.057.751	27.876.292	35.181.459	33.503.408	26.609.371
T.O.M. Katılım Bankası	135.577	622	134.955	127.126	171.492
Türkiye Finans Katılım Bankası	26.641.122	19.097.210	7.543.912	7.643.276	5.844.142
Vakıf Katılım Bankası	32.482.980	21.445.953	11.037.027	10.280.351	8.085.629
Ziraat Katılım Bankası	43.986.005	38.557.020	5.428.985	4.417.207	4.004.497

Kaynak: TKBB, 2023, s. 122-153.

Yukarıdaki tabloda, Türkiye'deki çeşitli Katılım Bankaları'nın mali performansları yer almaktadır. Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın, tüm malî göstergelerde üstün bir performans sergilediği görülmektedir. Banka, 63 milyar TL ile en yüksek kâr payı gelirine, 27,8 milyar TL ile en yüksek kâr payı giderine ve 35,2 milyar TL ile en yüksek

net kâr payı gelirine sahip olmuştur. Ayrıca, 33,5 milyar TL vergi öncesi kâr ve 26,6 milyar TL dönem net kârı ile de en yüksek değerlere ulaşmıştır.

Diğer yandan, Hayat Finans Katılım Bankası, en düşük mali performansı gösteren banka olmuştur. Banka, 235 milyon TL kâr payı geliri, 14 milyon TL kâr payı gideri ve 221 milyon TL net kâr payı geliri ile en düşük seviyelerde kalmıştır. Vergi öncesi kârı sadece 7 milyon TL olup, dönem net kârı 62 milyon TL'dir.

Orta seviyede performans gösteren bankalar arasında Vakıf Katılım Bankası, Ziraat Katılım Bankası ve Türkiye Finans Katılım Bankası yer almaktadır. Vakıf Katılım Bankası, 32,4 milyar TL kâr payı geliri ve 11 milyar TL net kâr payı geliri ile dikkat çekmektedir. Ziraat Katılım Bankası ise 44 milyar TL kâr payı geliri ve 5,4 milyar TL net kâr payı geliri ile orta seviye performans sergilemiştir. Türkiye Finans Katılım Bankası, 26,6 milyar TL kâr payı geliri ve 7.5 milyar TL net kâr payı geliri ile diğer bankalar arasında yer almıştır.

Sonuç olarak, Kuveyt Türk Katılım Bankası malî performans açısından en güçlü banka olarak öne çıkarken, Hayat Finans Katılım Bankası en düşük performansı sergilemektedir. Diğer bankalar ise performans göstergelerinde orta seviyelerde yer almakta ve bazı başlıklarda önemli karlılık sergilemektedir.

SONUÇ

Faiz, hem dini hem iktisadî yönü olan, her iki yönüyle de sosyal hayata etki eden bir kavramdır. Bu sebeple faiz, İslamiyet'ten önce de semavi dinlerde bahsedilmiş, hatta eski yunan filozofları da faizi eleştirmiş ve ahlâka aykırı bulmuştur. Fakat semavi dinler arasında sadece İslâm dini, faize karşı duruşunu ilk günkü gibi korumuş, faizsiz sistemim doğuşu da bu nedenle, İslam coğrafyasında gerçekleşmiştir.

Faizsiz Bankacılık ile ilgili ilk çalışmalar 1963 yılında, halkı tefecilerden ve komisyonculardan korumak amacıyla Mısır'da başlamıştır. Daha sonra 1970 yılında enerji krizinin yaşanması petrol fiyatlarının artmasına ve İslâm ülkelerinin gelirlerinin yükselmesine sebep olmuştur. Sudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Irak, Kuveyt, Cezayir, Libya gibi İslâm ülkeleri petrolden elde ettikleri sermaye fazlalığını değerlendirmek istemi ve şer'î kurallara uygun ilk İslâmî bankaların kurulmaya başlanmıştır.

Katılım Bankacılığı'nda finansal işlemler, İslâm Hukuku açısından belirli ilkelere dayanır. Bu ilkeler, faiz yasağı, belirsizlikten kaçınma ve spekülasyon yasağı gibi prensipleri içerir. Katılım Bankacılığı, bu prensiplere uygun olarak faaliyet gösteren bankacılık sistemidir ve İslâmî finansmanın temelini oluşturur. Bu bankacılık türü, kâr-zarar ortaklığı (mudârebe), ortak girişim (müşâreke), kiralama (icâra) ve emtia ticareti (murâbaha) gibi araçları kullanarak finansal işlemler gerçekleştirir.

Türkiye'de Katılım Bankacılığı, 1980'lerden bu yana gelişmiş ve önemli bir finansal sektör haline gelmiştir. Bu bankalar, İslâm Hukuku çerçevesinde sundukları ürün ve hizmetlerle geniş bir müşteri kitlesine hitap eder. Türkiye'deki Katılım Bankaları, ekonomik büyümeye ve finansal kapsayıcılığa katkıda bulunarak önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, bu bankalar, İslâmî finans prensiplerine uygun yatırım ve tasarruf araçları sunarak, faizsiz bankacılığı tercih eden bireyler ve işletmeler için cazip seçenekler sunmaktadır. Türkiye'deki Katılım Bankacılığı sektörü, son yıllarda önemli

bir büyüme kaydetmiş ve geleneksel bankacılık sistemine alternatif olarak kabul görmüştür. Günümüzde Türkiye’de iki tanesi dijital, yedi tanesi de normal olmak üzere dokuz ayrı katılım bankası faaliyet göstermektedir.

Türkiye’de Katılım Bankacılığı sektörü, özellikle 2023 yılında, küresel ekonominin zayıf büyüme projeksiyonları, yüksek enflasyon ve artan belirsizliklerle karşı karşıya kaldığı bir dönemde bile önemli bir büyüme kaydetmiştir. TKBB Aralık 2023 yılı faaliyet raporuna göre, Katılım Bankacılığı sektörü toplam 1.459 şubeye ulaşmış ve bu, bir önceki seneye göre %5,8’lik bir artışı işaret etmektedir. Ayrıca sektörde çalışan sayısı %10,4 artarak 19.728’e ulaşmıştır. Bu bankalar, toplam aktiflerini %71,8 artırarak 2.040,2 milyar TL’ye çıkarmış ve net kârlarını %79,3 artırarak 53,2 milyar TL’ye ulaşmıştır. Katılım Bankalarının sektördeki pazar payı 2023 yılında % 8,7’ye ulaşmıştır.

Katılım bankaları, KOBİ’lere sağladıkları finansman desteğini (nakdî ve gayri nakdî krediler) %77 artırarak 523,1 milyar TL’ye çıkarmışlardır. Bu, sektörün reel ekonomiye katkısını ve sektöre duyulan güveni göstermektedir. Dijital dönüşüm çalışmaları sayesinde, sektör çalışanlarının mesleki gelişimlerine katkıda bulunulmuş ve finansal okuryazarlık programları düzenlenmiştir. Türkiye, 2023 yılında Suudi Arabistan, Malezya, Endonezya ve Kuveyt ile birlikte en fazla sukûk ihracı gerçekleştiren 5 ülke arasında yerini almıştır. Türkiye, 2023 yılında 81 milyar TL değerinde sukûk ihracı gerçekleştirmiş ve bu, ülkenin faizsiz finansman piyasasındaki gücünü ve yenilikçi yaklaşımını yansıtmaktadır.

2023 yılında Türkiye’de Katılım Bankalarının toplam aktifleri 2.040.195.000 TL olarak gerçekleşmiş ve genel bankacılık sektörünün toplam aktifleri ise 23.550.233.000 TL’ye ulaşmıştır. Bu veriler, Katılım Bankalarının genel bankacılık sektörü içindeki payının %8,7 olduğunu göstermektedir. Katılım Bankaları’nın nakit ve nakit benzeri varlıkları 204.209.000.000 TL iken, genel bankacılık sektöründe bu rakam 2.182.632.000 TL’dir. Katılım bankalarının kullandığı fonlar 944.589.000.000 TL olup, genel bankacılık sektörü 12.062.489.000.000 TL fon kullandırmıştır. Bu durum, Katılım Bankaları’nın fon kullandırma performansının sektöre kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir.

Türkiye’deki Katılım Bankaları içinde göstergeleri incelediğimizde, göstergeleri en yüksek ve en düşük olan iki bankayı şu şekilde değerlendirebiliriz: Kuveyt Türk Katılım Bankası, mali göstergeler açısından üstün bir performans sergilemiştir. Banka, 63

milyar TL kâr payı geliri, 27,8 milyar TL kâr payı gideri ve 35,2 milyar TL net kâr payı geliri ile sektördeki en yüksek değerlere ulaşmıştır. Ayrıca, 33,5 milyar TL vergi öncesi kâr ve 26,6 milyar TL dönem net kârı ile de en yüksek değerlere sahip olmuştur. Diğer yandan, Hayat Finans Katılım Bankası, en düşük mali performansı gösteren banka olmuştur. Banka, 235 milyon TL kar payı geliri, 14 milyon TL kâr payı gideri ve 221 milyon TL net kar payı geliri ile en düşük seviyelerde kalmıştır. Vergi öncesi kârı sadece 7 milyon TL olup, dönem net kârı 62 milyon TL'dir.

Türkiye'de Katılım Bankacılığı sektörü, genel bankacılık sektörüne kıyasla daha düşük bir fon kullandırma performansı sergilemektedir. Ancak, Katılım Bankaları'nın takipteki alacaklarının sektördeki ortalamaya yakın olması, kredi kalitesinin sektörle uyumlu olduğunu göstermektedir. Kuveyt Türk Katılım Bankası, sektör içerisindeki üstün performansı ile dikkat çekerken, Hayat Finans Katılım Bankası nispeten zayıf bir malî performans sergilemiştir. Genel olarak, Katılım Bankacılığı sektörü 2023 yılında sürdürülebilir büyüme yolunda önemli adımlar atmış ve sektördeki payını artırmayı başarmıştır. Bu büyümenin devam etmesi için katılım bankalarının fon kullandırma kapasitelerini artırmaları ve dijital dönüşüm süreçlerine yatırım yapmaları gerekmektedir.

Katılım Bankaları'nın ivmesi her geçen gün yukarıya doğru giderken bir takım eleştirilere de maruz kalmaktadır. Kâr payı veya finansman oranlarının, konvansiyonel bankaların faiz oranlarına yakın olması en çok eleştiri alan kısımdır. Katılım Bankaları bu durumu, piyasadaki dengeyi sağlamak amacıyla bu şekilde belirlendiğini açıklamaktadır. Finansman oranları düşük olduğunda zarara uğrama ihtimallerinin yüksek olması riski, yüksek olduğunda ise insanların büyük oranda Katılım Bankaları yerine Mevduat bankalarını tercih etmeye yönelmesi riskine karşı, kâr veya finansman oranları piyasaya uygun dengeli bir şekilde belirlenmektedir.

Yapılan bir diğer eleştiri de Katılım Bankaları'nın, aynı mevduat bankaları gibi Merkez Bankası'na bağlı olmaları sebebiyle yıllık belli bir oranda faizden pay almalarıdır. Katılım Bankaları, Merkez Bankası'ndan gelen bu geliri ayrı bir havuzda toplayıp, yaptıkları ticarete karıştırmadan, Afrika'da su kuyusu açma, iftar sofraları kurma, kütüphane yaptırma gibi insanlara faydalı işlerde harcamaktadırlar.

Katılım Bankacılığı sektörünün karşılaştığı zorluklar arasında, yeterli düzeyde bilinç ve bilgi eksikliği, yasal düzenlemelerdeki belirsizlikler ve artan rekabet gibi faktörler yer almaktadır. Bu zorlukların aşılması için sektöre yönelik farkındalığın artırılması ve yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, dijitalleşme yatırımlarının artırılması ve stratejik planlamaların gözden geçirilmesi, Katılım Bankaları'nın gelecekteki performansını daha da iyileştirebilir.

Katılım Bankacılığı, İslâm Hukuku esaslarına uygun olarak faizsiz ve adil bir finansal sistem oluşturmayı amaçlar. Türkiye'deki Katılım Bankacılığı sektörü, 2023 yılında önemli bir büyüme göstermiş ve sektörün Türk bankacılık sistemindeki payı artmıştır. Gelecekte, sektördeki farkındalığın artırılması, dijitalleşme yatırımlarının hızlandırılması ve yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi ile katılım bankacılığının Türkiye ekonomisine ve finansal sistemine olan katkılarının daha da artması beklenmektedir.

Katılım Bankacılığı sektörünün sürdürülebilir büyümesini sağlamak ve genel bankacılık sektörüne kıyasla performansını artırmak için dijital dönüşüm süreçlerine daha fazla yatırım yapılmalı, müşteri memnuniyetini artıracak kullanıcı dostu dijital platformlar geliştirilmelidir. Ayrıca, fon kullandırma kapasitelerinin artırılması ve bu alanda yenilikçi finansal ürünlerin sunulması, Katılım Bankaları'nın rekabet gücünü artıracaktır. Eğitim ve farkındalık programlarıyla sektöre yönelik bilgi eksikliği giderilmeli, yasal düzenlemeler güçlendirilerek sektördeki belirsizlikler minimize edilmelidir.

Yaklaşık altmış yıllık mazisiyle her geçen gün kendini geliştirmeye çalışan İslâmî Bankacılığı'nın, insanlık için önemli tecrübe olduğu bir gerçektir. Katılım Bankacılığı sisteminin, kuruluş prensiplerinden sapmadan, doğru bir şekilde gelişip yaygınlaşması için, faizsiz bankacılık düşüncesi eğitiminin yaygınlaştırılmasına ve bu alanda yapılacak daha fazla bilimsel çalışmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Akın, C. (1986). *Faizsiz bankacılık ve kalkınma*. Kayıhan Yayınevi.
- Aktan, H. (2001). İstisnâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt:23, ss.393-396).
- Akyüz, O. (2018). Faizsiz bankacılık üzerine. *İLSAM İlahiyat İlimleri Araştırma Merkezi Dergisi*, Özel Sayı, 6-9.
- Alanlı, A. (2021). *Bir kamu politika analizi: Türk katılım bankacılığı sisteminin oluşturulması ve geliştirilmesi* (Tez No. 696599) [Doktora Tezi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Albaraka. (2024, Şubat 4). Hakkında. www.albaraka.com.tr/tr. (Erişim Tarihi: 04.02.2024).
- Apaydın, Y. (2001). Karz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 24, ss. 520-525).
- Arabacı, N. (2007). *Katılım bankalarının Türkiye'de bankacılık sektöründeki yeri, işleyişi ve performans analizi* (Tez No. 205868) [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Aybakan, B. (2009). Selem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 36, ss. 402-405).
- Aydemir, Z. (2018). *İslam hukukunda katılım bankacılığında kullanılan kredi ve yöntemler* (Tez No. 431447) [Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Aydın, N. (2006). Bankacılık uygulamaları. Eskişehir Anadolu Üniversite Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (2002). Kumar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 26, ss. 359-363).

- Bayındır, S. (1995). *Özel finans kurumlarının İslam hukuku açısından değerlendirilmesi* (Tez No. 42190) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Bayındır, S. (2004). *Faizsiz bankacılık işlemlerinin İslâm fıkhdaki yeri* (Tez No. 149281) [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- BDDK. (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2024, Mart 13). Hakkında. <https://www.bddk.org.tr/Kurulus/Liste/77> (Erişim Tarihi: 13.03.2024).
- BDDK. (Bankacılık ve Düzenleme Denetleme Kurumu) (2001). *ÖFK'nın Kuruluşları ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*.
- Bloomberght. (2024). BDDK tom katılım bankası aş ye faaliyet izni verdi. <https://www.bloomberght.com/bddk-tom-katilim-bankasi-as-ye-faaliyet-izni-verdi-2329130>
- Bölükbaşı, S. (2008). *Akreditifli işlemlerde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri üzerine bir inceleme* (Tez No. 221755) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Bulut, Y. (2018). *İslam ekonomisinde ortaklıklar ve günümüz şirketlerine bakış*. 1. Uluslararası İslâm Ekonomisi Ve Finansı Kongresi. Karabük. Karabük Üniversitesi Yayınları, (s. 383-396).
- Büyükdeniz, A. (2003). *Dünyada ve Türkiye'de faizsiz bankacılık*. Özel Finans Kurumları Birliği Yayınları.
- Canbaz, M. (2018). *Katılım bankacılığı* (2. Baskı). Beta Yayıncılık.
- Canbaz, M. F. (2019). *İslâm finans aracı olarak Karz-ı Hasen ve katılım bankaları için bir model* (Tez No. 604371) [Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Cebeci, İ. (2019). Teverruk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt EK-2, ss.594-595).

- Cinbaş, K.Z. (2018). *Katılım bankacılığında fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri* (Tez No. 531843) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Coşar, N. (2009). Türkiye'de bankacılığın tarihsel gelişimi. *Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Çalık, A. (2011), *Tekâfül sigorta sistemi ve katılım bankalarında uygulanabilirliği* (Tez No. 313416) [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Çanakkale Olay. (2024). T.O.M. bank nedir Türkiye'nin ilk dijital perakende bankası. <https://canakkaleolay.com/haber/tom-bank-nedir-turkiye-nin-ilk-dijital-perakende-bankasi-55674>
- Çiray, C.F. (2009), *Akreditifte bankaların hukuki bakımdan sorumlulukları* (Tez No. 253815) [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Darçın, A. C. (2007). *Özel finans kurumlarının katılım bankalarına dönüşümünün sebepleri ve sonuçları* (Tez No. 208413) [Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Daşci, A. (2020). *Türkiye'de katılım bankacılığı bağlamında banka kredi kanalının işleyişi* (Tez No. 635342) [Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Dikkaya, M. & Kutval, Y. (2014). *Katılım bankacılığı Türkiye örneği* (1.Baskı). Savaş Yayınevi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2018). *İlmihal 2: İslâm ve Toplum* (25. Baskı). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Döndüren, H. (2011, 8-9 Mayıs). İslâm Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri. Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantısında Sunulan Bildiri, Çamlıca Sabahattin Zaim Kültür Merkezi, İstanbul.

Dönmez, İ. (2020). Murâbaha. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 31, ss. 148-152).

Dünya Katılım. (2024). Dünya katılım hakkında. <https://dunyakatilim.com.tr/hakkimizda/dunya-katilim-hakkinda>

Dünya Katılım. (2024, Mart 25). Hakkında. www.dunyakatilim.com.tr.

Dünya. (2024). Türkiye'nin ilk dijital perakende bankası tom bank oldu. https://www.dunya.com/finans/haberler/turkiyenin-ilk-dijital-perakende-bankasi-tom-bank-oldu-haberi-690049#google_vignette

Eken, M.F. (2005). *Faizsiz Bankacılık Modelleri ve Türkiye Uygulamaları*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.

El-Hidaye, Ali b. Ebû Bekir Merginânî. (A. Meylânî çev.). İstanbul, Kahraman Yayınevi.

El-Lübab fi Şerhi'l-Kitâb, Abdülgani el-Guneymî El-Meydânî. (A. Yılmaz çev.). İstanbul, Yasin Yayınevi.

Emlak Katılım. (2024, Mayıs 28). Hakkında. www.emlakkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/tarihce. (Erişim Tarihi: 28.05.2024).

Erdaş, M.L. (2012). *Katılım bankalarının kâr dağıtım metodları ve bankacılık sektöründeki yapısal analizi* (Tez No. 325292) [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.

Es-Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed. el-Mebsût. (C. Akşit çev.) İstanbul, Gümüşev Yayıncılık

Finans Krediler. (2024). Banka referans mektubu. <https://www.finanskrediler.com/banka-referans-mektubu-nedir/>

Finansal Krediler. (2023, Mayıs 16). Hakkında. www.finanskrediler.com, (Erişim Tarihi: 16.05.2023).

- Gül, A.R. (2005). Faizsiz bankacılığın dini temeli açısından mudarebe. *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2005) , 43-83.
- Hayat Finans. (2024). Türkiye'nin ilk dijital bankası hayat finans. <https://www.hayatfinans.com.tr/turkiyenin-ilk-dijital-bankasi-hayat-finans>
- Jan, A. ve Asutay, M. (2022). *İslami kalkınma için bir model İslami ahlak ekonomisinde bir yaklaşım* (1. Baskı). (H. Tekin, çev.) İstanbul, al Baraka Yayınları.
- Kalafat, E. (1991). *Yatırım bankacılığı*. Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Yayını.
- Kallek, C. (2020). Mudârebe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 30, ss. 358-36).
- Karayazgan, A. (2008). Tekâfül (İslami sigorta). *Sigorta Araştırmaları Dergisi*, (4), 107-109.
- Katılım Analiz. (2023, Mart 25). Türkiye'nin ilk dijital bankası hayat finans. <https://katilimanaliz.com/2023/03/25/turkiyenin-ilk-dijital-bankasi-hayat-finans>
- Kaya, F. (Ed.). (2021). *Katılım bankacılığı* (2. Baskı). Beta Yayıncılık.
- Kaya, Ö. (2010). *Katılım bankacılığının gelişimi ve Türk bankacılık sistemi içerisindeki etkinliğinin incelenmesi* (Tez No. 264507) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Köken, M. K. (1992). *İslam bankacılığı Türkiye uygulaması ÖFK*. (Tez No. 18471) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Kuveyttürk. (2024, Mart 10). Hakkında. www.kuveytturk.com.tr. (Erişim Tarihi 10.03.2024).
- Küçükkalay, A. M. (2018). *İktisadi düşüncede faiz antik Yunan'dan monetarizme*. Çizgi Kitabevi.
- Maysami, R. C., & Kwon, W. J. (1999). An Analysis of Islamic Takaful Insurance. *Journal of Insurance Regulation*, 18(1), 2.

- Onuroğlu, E. (2019). *Katılım bankacılığının Türkiye’deki yeri ve işlevi*. (Tez No. 593453) [Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Orhan, Z. H. (2020). *40 soruda katılım bankacılığı*. İktisat Yayınları.
- Öner, M. H. (2023). Sukûk ihraçlarının katılım bankalarının finansal performansı üzerindeki etkisi. *Kocatepe İslamî İlimler Dergisi*, 6 (2023), 161-180.
- Özsoy, O. (1995). Faiz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt:12, ss.110-126).
- Qureshi, A.I. (1972) Faiz nazariyesi ve islâm (1. Baskı). (S. Tuğ, çev.) İstanbul, İrfan Yayınevi.
- Sadr, S. K. (2020). İslam’ın erken döneminde iktisadi sistem kurumları ve politikalar (1. Baskı). (H. Şahin, çev.) İstanbul, al Baraka Yayınları.
- Seçmen, İ. (2021). Katılım bankacılığında türev araç kullanımının fikhî açıdan değerlendirilmesi ve türev araçların katılım bankacılığı performansı ile ilişkisi (Tez No. 663033) [Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Selmi, J. (2018) Katılım bankacılığı sistemi ve faizin yeri: Türkiye örneği. (Tez No. 504130) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Şenel, C. , Şekeroğlu, S. (2019). Yatırım ve kalkınma bankalarının etkinliklerinin VZA yöntemiyle analizi ve Türk bankacılık sektöründe bir uygulama. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54 (2019), 565-580.
- Şimşek, B. (2019). *Katılım bankacılığı ve Türkiye ekonomisine katkıları*. (Tez No. 547788) [Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Tanaydı, Y. (2016). *Türk katılım bankacılığının kurumsal performansı ve sürdürülebilir rekabetteki strateji hedefleri; Türkiye uygulama örnekleri* (Tez No:443575) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.

- TCMB. (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası) (2023, Nisan 27). (<https://www.tcmb.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 27.04.2023).
- The Banks. (2024). Dünya katılım bankası. <https://thebanks.eu/banks/18470>
- TKBB. (2024). TKBB resmi web sitesi. <https://tkbb.org.tr>
- TKBB. (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) (2023). *2023 Faaliyet Raporu*. TKBB.
- Tok, A. (2006). *Türk hukukunda katılım bankalarının fon toplama ve kullandırma işlemleri ile klasik bankacılık işlemleri* (Tez No. 208756) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Tom Bank. (2023, Mart 25). Tombank. <https://www.tombank.com.tr/>
- Tunç, H. (2022). *Katılım bankacılığı felsefesi, teorisi ve Türkiye uygulaması* (12 Baskı). Nesil Yayınları.
- Türkiye Finans. (2024, Nisan 14). Hakkında. www.turkiyefinans.com.tr. (Erişim Tarihi: 14.04.2024).
- Uçar, M. (1991). *Türkiye'de ve Dünya'da faizsiz bankacılık ve hesap sistemleri*. Fey Vakfı Yayınları.
- Uluyol, O. (2022). *İslâmi finans ve muhasebede güncel araştırmalar*. Özgür Yayınları
- Ustaoglu, D. (2014). *Türkiye'de katılım bankacılığı sektöründeki yeri ve önemi*. (Tez No. 375805) [Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Vakıf Katılım. (2024, Mayıs 28). Hakkında. (www.vakifkatilim.com.tr). (Erişim Tarihi: 28.05.2024).
- Vatansever, N. (2000). Varlığa dayalı menkul kıymetler uygulaması. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi* 1(1), 259-274.
- Ziraat Katılım. (2024, Mayıs 13). Hakkında. (www.ziraatkatilim.com.tr). (Erişim Tarihi: 13.05.2024).

ÖZ GEÇMİŞ

1. İLETİŞİM BİLGİLERİ :

Adı Soyadı : Ali Rıza KONYALI

Uyruğu : T.C.

2. ÖĞRENİM DURUMU :

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İlahiyat Fakültesi	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2021
Yüksek Lisans	Temel İslam Bilimleri	Kayseri Üniversitesi	2024
Doktora			

3. YABANCI DİL : İngilizce (Orta), Arapça (Orta)

4. İŞ DENEYİMLERİ :

Yıl	Kurum	Görev
2012-2022	Milli Eğitim Bakanlığı	Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen
2022-	Milli Eğitim Bakanlığı	Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni

TEZ İNTİHAL RAPORU

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KATILIM BANKACILIĞININ TEMEL İLKELERİ VE TÜRKİYEDE'Kİ KATILIM BANKACILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yazar alirıza konyalı

Gönderim Tarihi: 23-Ağu-2024 10:58PM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 2435128810

Dosya adı: Ali_Riza_Konyalı_YL_Tezi_Son_Hali_1_.docx (231.1K)

Kelime sayısı: 18976

Karakter sayısı: 130201

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KATILIM BANKACILIĞININ TEMEL İLKELERİ VE TÜRKİYEDE'Kİ KATILIM BANKACILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 21	% 20	% 10	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 2
2	ilahiyat.cumhuriyet.edu.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	archive.org İnternet Kaynağı	% 2
4	m.islamansiklopedisi.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	dspace.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	www.kuveytturk.com.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	www.bizdekariyer.com.tr İnternet Kaynağı	% 1
8	Bayindir, Servet. "özel Finans Kurumlari' Nin İslam Hukuku Yonunden Degerlendirilmesi.", Marmara Universitesi (Turkey), 2021 Yayın	% 1

Acısından İncelenmesi.", Anadolu University
(Turkey), 2021

Yayın

85

Maharramov, İbrahim. "Türkiye'de Katılım
Bankacılığının Gelişimi: Anadolu Üniversitesi
Öğretim Elemanlarına Yönelik Anket
Çalışması", Anadolu University (Turkey), 2022

Yayın

<%1

Alıntıları çıkart

Üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

< 7 words

Bibliyografyayı Çıkart

Üzerinde